

GENERAL SERIES

KIRSI VALLIUS-LEINONEN (TOIM.)

Opiskelijoiden ohjaus- käytänteiden kehittäminen

*W5W² -hankkeiden kokemuksia Joensuun
yliopistosta vuosilta 2007–2009*

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
General Series

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

TOIMITTANUT KIRSI VALLIUS-LEINONEN

*Opiskelijoiden
ohjauskäytänteiden
kehittäminen*

*W₅W² -hankkeiden kokemuksia Joensuun
yliopistosta vuosilta 2007–2009*

Publications of the University of Eastern Finland
General Series

No 5

Joensuu

2010

Joensuun yliopistopaino
Joensuu 2010

Sarjan vastaava toimittaja
Jarmo Saarti

Julkaisija
Itä-Suomen yliopisto, Opintopalvelut

ISBN 978-952-61-0144-6
ISBN 978-952-61-0145-3 (PDF)
ISSN 1798-5854
ISSN 1798-5862 (PDF)
ISSNL 1798-5854

Johdanto

W5W (Walmiiksi Wiidessä Wuodessa) oli vuosina 2004 -2009 opetusministeriön rahoittama ja Kuopion ja Oulun yliopistojen koordinoima Bolognan prosessin tuki- ja kehittämishanke. Sen tavoitteena oli edistää tutkinnon-uudistuksen käytännön toimeenpanon laatua erityisesti opetussuunnitelmatyön ja opintojen ohjauksen osalta Suomen yliopistoissa. Hankkeen toinen kolmivuotiskausi oli nimeltään W5W² ja sen erityisinä teemoina olivat kumuloituvan oppimisen tukeminen sekä osaamistavoitteet opetussuunnitelmissa.

Joensuun yliopisto oli mukana W5W-hankkeen valtakunnallisessa verkostossa, ja sen myötä ohjauksen ja ohjauspalvelujen kehittäminen on viime vuosina ollut vahvasti kytkettynä hankkeeseen. Ohjauksen kokonaisu suunnitelman laatimisen tueksi Joensuun yliopistossa kartoitettiin, keväällä 2008, kokonaisvaltaisesti opiskelijoiden kokemuksia ohjauksesta. Aiemmin Joensuun yliopistossa ei oltu tehty vastaavaa laajaa selvitystä erityisesti ohjaukokemuksista. Samanaikaisesti kerättiin tietoa myös henkilökunnalta, jotta saataisiin kuvaa sekä ohjauksen toteuttajien – henkilökunnan - näkökulmasta että ohjauksen kohteen – opiskelijoiden – näkökulmasta. Opiskelijoiden ohjauksikyselyn tulokset on julkaistu teoksessa Opiskelijan äänellä ohjauksesta (Penttinen, Sarapik & Vallius-Leinonen). Tuloksia on hyödynnetty Itä-Suomen yliopiston¹ perustutkinto-opiskelijoiden ohjauksen toimenpideohjelman valmistelussa vuosille 2010 -2013. Itä-Suomen yliopiston opetuksen neuvottelukunnan ja akateemisen rehtorin hyväksymän toimenpideohjelman toteuttaminen tuo haasteita koko yliopistoyhteisölle ja vaatii erityisesti avoimuutta ja tiivistä yhteistyötä eri ohjauksen toimijoiden kesken. Opiskelijoiden ohjauksen kokonaisjärjestelmän suunnittelu-, tiedotus- ja arviointitoimintaa sekä ohjaustyötä tekevien täydennyskoulutusta koordinoimaan on Itä-Suomen yliopistoon nimetty ohjauksen koordinaatio-ryhmä eli OK-ryhmä.

---

¹ Joensuun ja Kuopion yliopistot yhdistyivät 1.1.2010 Itä-Suomen yliopistoksi

Joensuun yliopistossa W5W-hankkeen toiselle kaudelle osallistui omilla kehittämishankkeillaan yhteensä 15 yksikköä, joista 8 käynnisti hankkeen vuonna 2008 ja 7 vuonna 2009. Lisäksi hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin Opintopalvelujen ja Ohjauksen koulutuksen yhteistyönä opettajille ja muille ohjauksen toimijoille ohjauksen täydennyskoulutuskokonaisuus "Yhteistyötä ja omaa ohjaajuutta kehittämässä 5 op." Koulutus oli kytketty kiinteästi hanketyöskentelyyn, johon voivat hakea rahoitusta yksin tai yhdessä ne oppiaineet, laitokset ja muut opiskelijoiden ohjausta antavat yhteistyötahot, joista osallistui ohjauksen täydennyskoulutukseen yksi tai useampi henkilö. Hankkeiden tuli liittyä koulutuksen teemoihin, jotka olivat 1) opiskelijalähtöistä ohjausta yhteistyönä, 2) ohjausnäkemystä ja työkäytäntöjä etsimässä ja 3) moninaisuuden kohtaaminen. Kaksi kertaa toteutettuun koulutuskokonaisuuteen oli mahdollista osallistua myös ilman hanketyöskentelyä. Luennot olivat avoimia tilaisuuksia kaikille kiinnostuneille.

Tämän artikkelijulkaisun tavoitteena on esitellä Joensuun yliopistossa toteutettuja hankkeita ja toimia näin W5W² – hankekauden loppuraporttina sekä innostaa ja rohkaista kaikkia opetuksen ja ohjauksen kehittämisestä kiinnostuneita suunnittelemaan ja toteuttamaan oman yksikön kulttuuriin sopivia opiskelijoiden opintoja edistäviä ohjauksen käytänteitä. Osa hankkeista on esittäytynyt jo keväällä 2009 Joensuussa järjestetyssä valtakunnallisessa W5W² - näyttelyssä, jossa oli mahdollisuus tutustua erilaisiin oppimisen, opettamisen ja ohjauksen teemoihin luentojen, postereiden, kirjallisuuden sekä videoiden kautta.

Yhdeksi merkittävimmäksi osatavoitteeksi hankkeessa nostettiin opintopsykologitoiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen Joensuun ja tulevassa Itä-Suomen yliopistossa. Tässä julkaisussa on mukana myös artikkeli, jossa kuvataan opintopsykologitoiminnan alkuvaiheita Joensuun yliopistossa sekä kehittyvän opintopsykologitoiminnan monenlaisia mahdollisuuksia ja haasteita. Julkaisun kirjoittamishetkellä Itä-Suomen yliopistossa toimii yksi opintopsykologi, Kuopion kampuksella.

Korkeakoulujen arviointineuvosto toteuttaa tutkinnonuudistuksen arvioinnin vuonna 2010. Korkeakouluille tehtävän kartoituksen tarkoituksena on selvittää, miten Bolognan prosessille asetetut alkuperäiset eurooppalaiset tavoitteet ja tutkinnonuudistukselle asetetut kansalliset tavoitteet ovat toteutuneet korkeakoulujen näkökulmasta. Tutkinnonuudistuksen arviointi kohdistuu kolmeen pääteemaan, jotka ovat tutkintorakenteen toimivuus, opiskelijoiden liikkuvuus ja tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään. Kansallisen arviointiraportin valmistuttua tutkinnonuudistuksen toteutuksesta pyydetään myös kansainvälisen arviointiryhmän meta-arviointi (KKA:n projektisuunnitelma tutkinnonuudistuksen arvioinnista 2009). Asetettujen tavoitteiden toteutumisen arvioinnin lisäksi kartoituksella on merkittävä rooli myös opiskelijoiden ohjauksen kehittämisessä saatujen hyvien kokemusten ja luotujen käytänteiden levittämisessä niin kansallisesti kuin myös kansainvälisesti.

Sisällysluettelo

JOHDANTO	3
YHTEISTYÖTÄ JA OMAA OHJAAJUUTTA KEHITTÄMÄSSÄ..... 7 <i>Marjatta Vanhalakka-Ruoho & Päivi-Katriina Juutilainen</i>	
OPINTOPSYKOLOGITOIMINNAN KÄYNNISTÄMISHANKE ..... 12 <i>Tuulia Leinonen</i>	
OPIKELIJAN OHJAUS ENSIMMÄISEN OPIKELUVUODEN AIKANA	21
<i>Vuokko Vienola & Anna-Mari Lindeberg</i>	
HUMANISTIEN OPINTO- JA URASUUNNITTELUN KEHITTÄMINEN.....	27
<i>Kaisu Kortelainen & Minna Surakka</i>	
STARTTIRUISKE VENÄJÄN OPIKELUUN ITÄ-SUOMEN YLIOPISTOSSA	36
<i>Natalia Baschmakoff, Hanna Kärkkäinen & Lea Siilin</i>	
PUHEVIESTINNÄN OPINTOPOLUILLA	47
<i>Sanna Karvinen, Sanna Niskanen, Tiina Parkkonen & Tarja Tantt</i>	
MATKALLA AKATEEMISEKSI OSAAJAKSI: W5W ² -HANKE HISTORIAN OPIAINERYHMÄSSÄ	52
<i>Riikka Mylly & Marko Junkkarinen</i>	
OPETTAJATUUTOROINTI JA SUUTARIN LAPSILLA EI OLE KENKIÄ.....	59
<i>Sari Husa, Sirpa Kärkkäinen & Katri Savolainen</i>	
KANSAINVÄLISTYMÄÄN METSÄALAN OPINNOISSA JA TYÖELÄMÄSSÄ!.....	66
<i>Noora Ala-aho & Marjoriitta Möttönen</i>	

VERKKO- JA LÄHIOHJAUKSEN YHDISTÄMINEN KÄSITYÖTIETEEN OPINNOISSA	72
<i>Minna Kaipainen, Tarja Kröger & Sinikka Pöllänen</i>	
RUTIINIT KUNTOON – TUTKIELMAOHJAUKSESSA AIKAA SISÄLLÖLLISIIN KYSYMYKSIIN	81
<i>Minna Tanskanen, Toni Hassinen, Riikka Keränen & Mikko Tolvanen</i>	
GRADUREMMI: TUKEA GRADUNTEKIJÖILLE	88
<i>Hannele Forsberg, Esa Penttilä & Helka Riionheimo</i>	
VERTAISRYHMÄSTÄ TUKEA YHTEISKUNTAPOLITIIKAN GRADUVAIHEEN ONGELMIIN	97
<i>Tiina Sotkasiira</i>	
OPETUKSEN JA OHJAUKSEN OPAS OPETTAJALLE - O ₄	106
<i>Katri Luostarinen & Heikki Ovaskainen</i>	

Yhteistyötä ja omaa ohjaajuutta kehittämässä

Marjatta Vanhalakka-Ruoho & Päivi-Katriina Juutilainen

Ohjauksen koulutus on toteuttanut kahtena menneenä syksynä 'Yhteistyötä ja omaa ohjaajuutta kehittämässä' -koulutuskokonaisuuden.² Koulutus on suunnattu henkilöstökoulutuksena yliopiston opettajille ja muille yliopisto-opiskelijoiden ohjaustyötä tekeville. Tavoitteena on ollut tukea osallistujien omaa ohjausasiantuntijuutta sekä kehittää ohjaustehtävissä toimivien välistä yhteistyötä. Koulutuskokonaisuus on ollut osa Joensuun yliopiston W5W²-hanketta, ja se on ollut myös aikuisopettajan pedagogisten opintojen vapaavalintainen opintojakso. Artikkelissa jäsenämme lyhyesti niitä taustanäkemyksiä, jotka ovat yliopisto-opiskelijoiden ohjaustyön lähtökohtana, kerromme koulutuskokonaisuuden toteutuksesta ja jäsenämme koulutuskokemuksia.

OHJAUSTYÖ YLIOPISTOTYÖN OSANA

Ohjaus on osa yliopisto-opettajan ja muiden toimijoiden työtä. Se nivoutuu näin ollen kiinteäksi osaksi niin yliopistopedagogiikkaa kuin muuta-kin yliopistotyötä. Opetustyön perustana olevat oppimisteoreettiset näkemykset ovat muuttuneet ja muuttaneet opetusta ohjaukselliseen suuntaan. Lisääntyneiden ohjaustarpeiden taustalla ovat myös yhteiskunnan ja työelämän muutokset. Koulutus-, työ- ja elämänpolut ovat moninaistuneet ja niiden ennakoimattomuus lisääntynyt. Valintavaihtoehdot ovat lisääntyneet, elämää kannattelevat perusrakenteet, kuten työ, perhe ja toimeentulo, ovat alttiimpia muutoksille ja ihmisten halu muovata omia elämänkuvioitaan yksilöllisemmiksi on voimistunut. Voimme puhua siirtymien

---

² Kouluttajina ovat kirjoittajien lisäksi toimineet v. 2008 Leena Penttinen ja Jatta Herranen ja v. 2009 Tuulia Leinonen ja Merja Koivuluhta

koulutus- ja työmarkkinoista, joilla yksilö joutuu erilaisilla risteysasemilla pohtimaan valintojaan ja elämänsä suuntaa. Myös yliopisto-opiskelun valinnanmahdollisuudet ovat lisääntyneet; esimerkiksi uudessa tutkintorakenteessa opiskelija voi suuntautua kandidaattitutkinnon jälkeen kokonaan uudelle tieteenalalle. Opiskelijoiden liikkuvuus on lisääntynyt ja he ovat yhä moninaisempia tavoitteiltaan ja taustoiltaan. Yliopistoon tullaan sekä nuorina aikuisina että jo työ- ja koulutuskokemusta hankkineina. Myös opiskelijoiden työssäkäynti opintojen ohella on lisääntynyt. Moni opiskelee perheellisenä ja hankkii lapsia opiskeluaikana. Maahan muuttaneita ja vaihto-opiskelijoita on aikaisempaa enemmän. Uudet osaamisperustaiset opetussuunnitelmat tuovat mukanaan opiskelijoiden aikaisemman osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessin osaksi opintojen suunnittelua ja kulkua. Haasteita sekä ajattelutapoihin että pedagogisiin käytänteisiin siis riittää.

Opintoaikojen pitkittyminen, keskeyttämisen lisääntyminen ja epä-tarkoituksenmukaiset koulutuslavalinnat ovat olleet koulutuspoliittisen keskustelun huolenaiheita. Tämä on nostanut esille nopean valmistumisen paineita ja työelämään siirtymisen nopeuttamisen vaateita. Yliopistojen opiskelijaohjausta on kytketty näihin tehokkuuden tarkoituksiin. Tällöin ei aina tavoiteta sitä, että opintoihin hakeutuminen, niihin sitoutuminen, opiskeluajan kulku sekä opintojen mahdollinen viivästyminen ja keskeyttäminen ovat ilmiöinä monimuotoisia, eivätkä yksiviivaisiin 'ohjailutoimin' ratkaistavissa. Ohjauksen perusagenda niin opinto-ohjauksessa kuin muillakin ohjauksen kentillä on yksilöä kunnioittava ja arvostava. Ohjaus ei toimi institutionaalisissa tyhjiöissä, vaan on monin eri kytkösin yhteydessä kulttuurisiin, sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja pakkoihin. Näin ollen myös yliopistotyön todellisuudet ovat vaikuttamassa yliopisto-ohjaukseen. Yliopistollisen ohjauksen ei ole kuitenkaan syytä muuntaa taloudellisten ja teknisten intressien välineeksi, vaan toimia omalla agendallaan ja arvoillaan yliopistotyötä ja sen tehtäviä kunnioittaen

Yliopisto-ohjauksen päähenkilö on opiskelija omine valintoineen, suunnitelmineen, näkemyksineen ja kokemuksineen. Ohjauksen tehtävänä on tarjota opiskelijalle aikaa ja tilaa - vuorovaikutuksellisen peilin ajatusten jäsentämiseen ja tilanteen selkiyttämiseen. Ohjauksen tärkeänä tehtävänä on perspektiivien laajentaminen, vaihtoehtojen esille nostaminen ja toimintamahdollisuuksien luominen. Opiskelija voi tuoda käsittelyyn oppimis- ja opiskeluprosessin kysymyksiä, opiskelu- ja koulutusvalintoja koskevia pulmia tai henkilökohtaiseen elämäntilanteeseensa liittyviä asioita. Opiskelijan kysymykset voivat olla merkityksellisiä sekä opiskeluajan että opintojen jälkeisen (työ)elämän näkökulmista. Ohjaus yliopistossa voi paikantua opiskeluprosessin varrelle erilaisin sisällöin ja painotuksin, eikä ole olemassa yhtä oikeaa tapaa henkilökohtaistaa opiskeluprosessia. Valinta- ja päätöksentekoprosessit vaativat aikaa ja rakentuvat oppimis- ja elämäkokemusten varaan; on oltava mahdollisuus tehdä, kokea ja ajatella.

Henkilökohtaiset vuorovaikutustilanteet ovat ohjauksellista ydintä, mutta edellyttävät toteutuakseen toimivaa ohjauksen palvelujärjestelmää ja toimenpideohjelmaa.

Opintojen alkuun sijoittuvat AHOT-käytännöt edellyttävät ohjauksellisia tilanteita, joissa aikaisemmin opiskeltua ja opittua tunnustetaan ja tunnustetaan. Opintopolun alussa ohjaukselliset lähestymistavat auttavat opiskelijoita orientoitumaan opiskelu- ja tiedeyhteisöön. Perinteisten tietopainotteisten orientaatiopäivien rinnalle on ideoitu yhteisöllisiä tapahtumia, joissa uudet opiskelijat voivat vapaammin kysyä, ihmetellä ja purkaa tuntojaan, tutustua opettajiin ja vanhempiin opiskelijoihin sekä saada tuntumaa oman tieteenalansa kysymyksiin. Vertaistuki ja tuutorointi ovat opiskelun alkuvaiheessa ja myöhemminkin tähdellinen osa opinto-ohjausta. Henkilökohtainen ohjausprosessi voidaan aloittaa yksilöllisten opiskelusuunnitelmien (nk. HOPS -keskustelut) muodossa, jolloin tärkeintä on huomioida opiskelijan aikaisempi oppimis-, koulutus- ja elämänhistoria sekä hänen nykyinen elämäntilanteensa. Jo tässä vaiheessa opiskelijalla saattaa olla toiveita esimerkiksi kansainvälisiin vaihto-ohjelmiin osallistumisesta. Opintojen edessä portfoliotyöskentely tarjoaa foorumin prosessoida suoritettujen opintojen merkitystä omien valintojen ja tulevaisuuden kannalta. Perinteisin yliopisto-ohjauksen muoto lienee tutkielmaohjaus, jonka yhteydessä on viime aikoina nostettu keskusteluun työskentelyprosessiin liittyviä kysymyksiä. Pro gradu-työskentelyn ongelmat eivät välttämättä liity tiedollisiin tai menetelmällisiin kysymyksiin, vaan työskentelyn esteet voivat olla myös psykologisia tai elämäntilanteeseen liittyviä. Opintojen loppuvaiheessa korostuvat urasuunnitteluun ja työelämään siirtymiseen tai jatko-opintoihin liittyvät asiat. Tällöin ryhmäohjaukselliset menetelmät voivat olla toimivia. On tärkeää tiedostaa, että ohjaukselliset tilanteet ja materiaalit tuottavat samalla arviointitietoa yliopisto-opiskelun, oppimisympäristöjen sekä opetussuunnitelmien kehittämiseksi.

KOULUTUKSEN TOTEUTUKSESTA

‘Yhteistyötä ja omaa ohjaajuutta kehittämässä’ -koulutuskokonaisuuden tavoitteena on ollut tukea osallistujien omaa ohjausasiantuntijuutta sekä kehittää ohjaustehtävissä toimivien välistä yhteistyötä. Opiskelijälähtöisyys ja opiskelijoiden hyvinvointi ovat olleet keskeisinä kantavina koulutuskokonaisuuden perustoina. Koulutuksessa on tutustuttu ohjaukseen prosessina ja erilaisiin yksilö- ja ryhmäohjauksen työmenetelmiin, mm. ohjauskeskusteluun sekä ryhmäohjaukseen. Osallistujilla on ollut mahdollisuus syventää omaa ohjausnäkemystä myös tarkastelemalla yliopisto-opiskelijoiden ohjauksen erityiskysymyksiä (oppimisvaikeudet, psyykinen hyvinvointi) sekä perehtymällä kulttuurisensitiivisyyteen korkea-asteen ohjauksessa.

Taulukko 1. Koulutuksen toteuttaminen syksyllä 2009

	Teema	Asiantuntijapuheen- vuorot	Ryhmätyöpajat
1. koulutusjakso	<i>Opiskelijälähtöistä ohjausta yhteistyönä</i>	Opiskelijoiden pedagoginen hyvinvointi Opiskelijälähtöinen ohjaus Ohjaus yhteistyönä	Teemaan liittyvää työskentelyä ja keskustelua pienryhmissä
2. koulutusjakso	<i>Ohjausnäkemystä ja työkäytäntöjä etsimässä</i>	Ohjauskeskustelu Mutkia opiskelussa: tapausesimerkkejä Ryhmäohjaus	Teemaan liittyvää työskentelyä ja keskustelua pienryhmissä
3. koulutusjakso	<i>Moninaisuuden kohtaaminen</i>	Kulttuurisensitiivisyys ohjauksessa Yliopisto-opiskelijoiden oppimisvaikeudet Työnohjaus opettajien jaksamisen ja hyvinvoinnin välineenä	Teemaan liittyvää työskentelyä ja keskustelua pienryhmissä

Koulutus on toteutettu kolmena lähijaksopäivänä, jotka ovat koostuneet asiantuntijapuheenvuoroista sekä ryhmätyöpajatyöskentelystä, Moodle-oppimisympäristössä tapahtuvasta etätyöskentelystä sekä yksin/pienryhmissä tehtävistä oppimistehtävistä. Ensimmäisen koulutusjakson teemana oli *Opiskelijälähtöistä ohjausta yhteistyönä*, toisen *Ohjausnäkemystä ja työkäytäntöjä etsimässä* ja kolmannen *Moninaisuuden kohtaaminen*. Kunkin koulutusjakson aamupäivä sujui asiantuntijapuheenvuorojen merkeissä, joiden lomassa virisi myös vilkasta keskustelua. Iltapäivät osallistujat työskentelivät pienryhmissä, jotka toteutettiin työskentelevinä, keskustelelevina ja reflektiivisinä työpajoina. Pienryhmissä osallistujat saivat kokemuksen ryhmäohjauksen toimintatavoista eli niissä mallitettiin ryhmäohjauksen periaatteita. Tällöin ryhmien tapaamisilla oli oma joustava ohjelmansa (design) ja moninaiset oppimisaktiviteettinsa, jotka muuntuivat ja kehittyivät osallistujien omasta työstä nousevien kysymysten ja kehittämiskohteiden myötä.

Välitehtävissä opiskelijat suuntautuivat mm. omien haasteellisten ohjaustilanteiden ja ohjauskeskustelujen analyysiin, ohjauksen kehittämishankkeen edistämiseen sekä ryhmäohjauksen mahdollisuuksien kehittelyyn. Osalla osallistujista oli samanaikaisesti meneillään ohjauksen kehittämishanke, johon he saattoivat kytkeä koulutuksen antia ja oppimistehtäviä. Seuraavassa kaksi esimerkkiä alkuvaiheen välitehtävistä:

TEHTÄVÄ Ohjauksen hyvät käytännöt

Kuvaa jokin hyväksi kokemasi ohjauskäytäntö. Se voi olla yksittäinen tapauskuvaus, toimintamalli, työnjako tms., jossa olet ollut itse mukana joko ohjaajana tai ohjattavana. Se voi myös olla jokin ohjaukseen liittyvä toimintatapa tai työkäytäntö, joka opiskelu- tai työyksikössäsi toimii

hyvin. Kuvaa toiminta niin yksityiskohtaisesti, että muut ryhmäläiset saavat kuvauksesi perusteella käsityksen tästä käytännöstä.

Kuvauksesi jälkeen analysoi käytäntöä. Mihin tarpeeseen tai tilanteeseen käytäntö vastaa ohjaajan kannalta ja ohjattavan kannalta? Miksi se tässä tarpeessa ja tilanteessa toimii hyvin? Millä tavalla tänä käytäntö on parantanut aiempaa käytäntöä? jne.

TEHTÄVÄ Haasteelliset ohjaustilanteet

1. Mieti, millaisia haasteellisia ohjaustilanteita olet kohdannut.
2. Mikä niille on yhteistä? Hae ominaispiirteitä ja tilannekohtaisia samankaltaisuuksia.
3. Millaisia kysymyksiä nämä tilanteet ovat sinussa herättäneet

KOULUTUKSEN MERKITYKSISTÄ

Ohjaustyö on nykyisessä yliopistotyössä yliopistopedagogiikan välttämätön osa ja opiskelijoiden opintopolkujen ja elämänsuunnittelun tuki. Oman tieteen- ja koulutusalan kulttuuriin soveltuvien ohjaukikäytäntöjen kehittäminen on kunkin akateemisen yhteisön sisäisenä tehtävänä. Tämä kehittämistyö virittyy toivottavasti myös ohjausalan tieto- ja työvälineperinteestä. Tarvitaan myös kollegiaalista ohjaustyön käytäntöjen, pulmien ja eettisten haasteiden pohdintaa. Koulutuskokonaisuus 'Yhteistyötä ja omaa ohjaajuutta kehittämässä' asettui täten dialogiseen suhteeseen yliopistohjauksen toimijoiden ja heidän tiedollisten intressiensä ja kehittämispyrkimystensä kanssa.

Koulutukseen osallistui opettajia, tutkijoita ja opintohallinnon toimijoita eri tieteenaloilta, oppiaineista ja yliopiston yksiköistä (mm. avoin yliopisto, täydennyskoulutuskeskus, opiskelijapalvelut). Näin koulutus loi foorumin, jossa monia erilaisia akateemisia ja opintohallinnollisia asiantuntijuuksia edustavat toimijat saattoivat vaihtaa näkemyksiä ja kokemuksia. Koulutukseen osallistui monista yksiköistä useampi kuin yksi edustaja. Niin asiantuntijapuheenvuoroihin kytkeytyvissä keskusteluissa kuin ryhmätyöpajoissa vallitsi kollegiaalisen jakamisen ja tukemisen ilmapiiri.

Yliopisto-opettajan ja muiden yliopistotoimijoiden työ on vallitsevissa suurten ja pienten muutosten virrassa haastavaa ja ajoittain hyvinkin kuormittavaa. Omaan työhön liittyvä koulutus voi toimia tärkeänä työhyvinvointia tuottavana pysähdyspaikkana, jossa voi jäsentää työtään uusista näkökulmista, kuunnella ja oppia muilta sekä kehittää opiskelijalähtöisiä työkäytäntöjä eteenpäin. Koulutuksen toteutukselta tämä edellyttää tavanomaista luentomallia monimuotoisempia työskentelytapoja. 'Yhteistyötä ja omaa ohjaajuutta kehittämässä' -koulutuksen osana on ollut ryhmäohjauksellinen työskentely, mikä loi koulutuksesta kollegiaalisen työohjauksen tilanteen.

Opintopsykologi- toiminnan käynnistä- mishanke

Tuulia Leinonen

HANKKEEN TAUSTA

Yliopisto-opiskelijoiden psyykkisen tuen tarve on viime vuosina selkeästi lisääntynyt. Esim. mielenterveyspalveluiden käyttö on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Samaan aikaan opiskelussa koetut ongelmat ovat lisääntyneet. YTHS:n opiskelijaterveystutkimusten mukaan noin kymmenesosalla opiskelijoista on vaikeuksia otteen saamisesta opiskelusta (Kunttu & Huttunen 2004). Korkeakouluopiskelijoista lähes joka kymmenes kokee opiskelualansa vääräksi ja neljännes ei koe opiskeluaan merkitykselliseksi (Kunttu & Huttunen 2008). Jopa neljännes yliopisto-opiskelijoista keskeyttää opintonsa ja osa näistä keskeyttämisistä johtuu opiskelun ongelmista ja esteistä. Opintopsykologinen työ kohdentuu juuri näihin vaikeuksiin, joista osa on melko pienellä avulla ja tuella voitettavissa. Opintopsykologin palvelu ei ole mielenterveyspalvelu, mutta sillä voi parhaimmillaan olla suuri merkitys ennaltaehkäisevänä työnä, joka estää opiskelijoiden ongelmien kehittymistä hoitoa vaativiksi mielenterveyden ongelmiksi asti.

Tässä artikkelissa kuvataan Joensuun yliopiston opintopsykologitoiminnan alkuvaiheita vuosina 2007-2009. Tavoitteena on valottaa kehittävän toiminnan monenlaisista mahdollisuuksista ja haasteista. Raportin yhtenä tavoitteena on hyvien käytäntöjen levittäminen. Maamme yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa toimii kasvava joukko opintopsykologian ja opiskelijoiden ohjauksen ammattilaisia, joille teksti voi olla kiinnostava puheenvuoro opintopsykologian kehittymistä koskevassa keskustelussa. Kaikille yliopiston opetus- ja ohjauskäytännöistä sekä opiskelijoiden hyvinvoinnista kiinnostuneille artikkeli tarjoaa virikkeitä uuden toimintakentän yhteistyömahdollisuuksiin.

Tällä hetkellä opintopsykologitoiminta elää valtakunnallisesti vakiintumisvaihettaan. Yhtä vaille kaikissa Suomen yliopistoissa toimii yksi tai

useampia opintopsykologeja. Lisäksi useisiin ammattikorkeakouluihin on palkattu opintopsykologeja. Kaikkiaan Suomen korkeakouluissa toimii tällä hetkellä kolmisenkymmentä opintopsykologia.

Opintopsykologitoiminnan käynnistyminen sattui Joensuun yliopistossa kiinnostavaan ajankohtaan, sillä vuoden 2010 alusta Joensuun ja Kuopion yliopistot yhdistyivät Itä-Suomen yliopistoksi. Palvelujärjestelmien kannalta tämä tarkoitti sitä, että rakenteet ja toimintatavat jouduttiin koko yliopiston osalta arvioimaan uudelleen ja yhdenmukaistamaan. Osa opintopsykologin työpanoksesta käytettiin tämän prosessin tukemiseen. Rahoitus opintopsykologitoiminnan käynnistymisen Joensuun yliopistossa on saatu opetusministeriön W5W²-hankkeesta. Se on tarkoitettu yliopistojen ohjausjärjestelmien kehittämiseen ja sujuvan opintokäytännön edistämiseen.

OPINTOPSYKOLOGITOIMINTA

Opintopsykologitoiminnan käynnistämiseen ja vakiinnuttamiseen tähtäävän projektin toiminta toteutettiin psykologian oppiaineen ja opiskelijapalveluiden yhteistyönä. Toiminta sijoitettiin psykologian oppiaineessa toimivaan Neuvonnan ja ohjauksen tutkimuskeskukseen. NOOT oli luonteva sijoituspaikka uuden sovellusalan toiminnan kehittämiseksi, sillä Suomen psykologian laitoksista ja oppiaineista se on ainoa psykologisten lyhytinterventtioiden tutkimukseen ja kehittämiseen profiloitunut tutkimuskeskus, joka tarjosi opiskelijoiden vastaanottotyölle hyvät olosuhteet ja erinomaisen asiantuntijatuen. Yliopiston opiskelijapalvelut -yksikkö oli vastuussa mm. rahoituksen hallinnoinnista ja koordinoi useita keskeisiä ohjauksen toimijoiden yhteistyöverkostoja.

Opintopsykologitoiminnan tarkoitus on omalta osaltaan edistää tutkinto-opiskelijoiden opintojen mielekästä sujumista, tarjota henkilökunnalle asiantuntija-apua ohjauksen erityiskysymyksissä sekä kehittää ja arvioida yliopiston ohjauskäytäntöjä yhteistyössä opettajien, ohjaajien, hallinnon, ylioppilaskunnan ja muiden toimijoiden kanssa.

Kuvio 1. Opintopsykologia Joensuun yliopistossa

OPISKELIJAVASTAANOTTO

Opintopsykologitoiminnan perusta on opiskelijoihin kohdentuva asiakastyö. Opintopsykologin vastaanotto on tarkoitettu kaikkien tiedekuntien tutkinto-opiskelijoille. Toiminta sijoittuu opintojen ohjauksen ja mielen-terveyspalveluiden rajapinnoille ja välimaastoon. Opintopsykologi tarjoaa erityisohjausta tilanteissa, joissa opintojen ohjaus ei ole opiskelijalle riittävä apu, vaan tarvitaan psykologista neuvontaa ja ohjausta - ei kuitenkaan varsinaista psykoterapiaa. Työ voi toimia ennaltaehkäisevänä, jotta vaikeudet eivät kehittyisi mielenterveysongelmiksi saakka. Joensuun yliopiston opintopsykologin työmenetelmänä on ollut lyhyt terapeuttilinen ohjaus- ja neuvontainterventio (DON). Intervention tavoitteena on jäsentää opiskelijan tilannetta, purkaa toimijuuden esteitä ja saada tilanteeseen uutta ymmärrystä. Näin autettuna opiskelija voi löytää paremmin toimivia toimintatapoja, jolloin opintojen mielekkään sujumisen mahdollisuudet paranevat.

Asiakasvastaanotto haluttiin pitää avoimena kaikille tutkinto-opiskelijoille. Opiskelijoita haluttiin kohdella tasapuolisesti ja tarjota kaikille mahdollisuus hakeutua palvelun piiriin. Savonlinnan kampukselle palvelua tarjottiin videoneuvotteluyhteyden kautta. Kaikille avoin opintopsykologin vastaanotto viestii omalta osaltaan opiskelijoille sitä, että yliopisto on kiinnostunut heidän hyvinvoinnistaan ja opintojen sujumisesta sekä tarjoaa sii-

hen tukea. Tällainen palvelumahdollisuus lisää opiskelijan hallinnan tunnetta ja auttaa selviytymään hankalien kohtien yli. Tieto siitä, että apua on tarjolla, auttaa usein jo sinänsä, eikä aikaa edes välttämättä tarvitse varata. Projektin ensimmäisenä keväänä 9 kymmenestä opiskelijasta oli tietoinen opintopsykologipalveluista (Penttinen, Sarapik & Vallius-Leinonen 2009).

Matalan kynnyksen palvelu, johon opiskelijat hakeutuvat itse ja hyvinkin monenlaisissa tilanteissa, antaa opintopsykologille konkreettista ja käyttökelpoista tietoa opiskelijoiden tilanteista ja ajankohtaisista ongelmista sekä koko yliopiston tilasta opiskelijoiden kokemana. Tällainen tieto on relevanttia yliopiston opetus- ja ohjausjärjestelmän kehittämisen kannalta. Toisaalta se edellyttää opintopsykologilta joustavaa toimintatapaa ja kykyä toimia joskus yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja monenlaisten tarpeiden ristipaineessa. Tällaisia tilanteita voi syntyä esim. silloin kun opiskelijan vanhemmat ottavat yhteyttä.

Haasteena avoimessa vastaanotossa on palvelun ruuhkautumisen riski. Varsinkin projektin ensimmäisenä toimintavuotena ajanvarauksia tuli niin paljon, että asiakkaat joutuivat jonottamaan aikaa useita viikkoja. Pieni osa asiakkaista myös luopui palveluun hakeutumisesta pitkän odotusajan vuoksi. Myös opintopsykologin tehtävän fokuoimisen kannalta avoin vastaanotto voi olla ongelmallinen. Opintopsykologin resurssia suunnataan myös moneen muuhun asiaan kuin välittömään asiakastyöhön. Tehtävän ylikuormittumisen riski on olemassa ja työn rajaaminen voi olla haasteellista.

Asiakkaiden tulotilanteet ovat olleet vaihtelevia, yhteisenä tekijänä ovat opintojen yksilölliset esteet. Tavanomaisia kysymyksiä ovat olleet opintojen sujumiseen liittyvät ongelmat, esim. toimimattomat opiskelustrategiat, ajankäytön ja jaksamisen vaikeudet tai motivaatio-ongelmat. Siirtymävaiheiden ilmiöt, kuten opintojen aloittamiseen, opinnäytetyön tekemiseen, valmistumiseen ja työelämään siirtymiseen liittyvät vaikeudet ovat myös olleet yleisiä. Tavallinen tilanne on ollut myös se, että opiskelija pyrkii palaamaan takaisin opintojen pariin sairausloman jälkeen.

Asiakastyön periaatteita ovat vapaaehtoisuus ja opiskelijalähtöinen yhteistyö. Työskentely on ollut prosessimaista ja useimmiten opiskelijan kanssa sovittiin muutama keskustelukerta. Tarvittaessa opiskelijan ohjattiin edelleen johonkin toiseen palveluun, oman oppiaineen ohjaustahoon jne. Yliopiston ulkoisten verkostojen kanssa asiakasyhteistyötä on tehty mm. YTHS:n, Tikkamäen mielenterveyspoliklinikan, Honkalampi-yhtymän, Joensuun seudun työvoimatoimiston ja Joensuun seudun työvoiman palvelukeskuksen kanssa. Projektin aikana asiakkaaksi hakeutui yhteensä 185 opiskelijaa, joista 63 prosenttia oli naisia. Prosessien kesto vaihteli yhdestä kahteentoista käyntikertaan. Tyypillinen asiakasprosessin kesto oli 3-5 + 1 käyntikertaa. Asiakkaita oli kaikista tiedekunnista.

KOULUTUS, KONSULTOINTI JA RYHMÄTOIMINTA

Opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemisessa ja yliopiston opetus- ja ohjausjärjestelmän kehittämässä laaja-alainen yhteistyö on olennaista ja välttämätöntä. Opintopsykologin luonnollisia yhteistyökumppaneita ovat yliopiston hallinnon ja tiedekuntien ohjaustoimijat, opettajat ja ylioppilaskunta.

Opiskelijatuutoreiden koulutus

Opiskelijoiden vertaistutorointi tavoittaa kaikki uudet opiskelijat ja on alun siirtymävaiheen kannalta ensiarvoisen tärkeä yhteisöllisyyden muoto. Itä-Suomen yliopistossa tuutoroinnin järjestäminen delegoidaan ylioppilaskunnan vastuulle. Lisäksi tuutoreiden koulutus yhdenmukaistetaan kaikilla kampuksilla. Opintopsykologi osallistui vertaistutoreiden koulutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Palautteiden mukaan koulutus onnistui hyvin. Projektin aikana vertaistutorointia kehitettiin siten, että tuutoreille järjestettiin aiempaa enemmän tilaisuuksia kokoontua tuutoroinnin aikana. Tarkoituksena oli tarjota vertaistukea ja asiantuntijatukea haasteellisiin tilanteisiin.

Henkilökunnalle suuntautuva koulutus

Opiskelijoiden muuttuneiden tarpeiden vuoksi henkilökunta tarvitsee täydennyskoulutusta sekä pedagogian että vuorovaikutuksen ilmiöissä. Projektin aikana opintopsykologi toimi kouluttajana Yhteistyötä ja omaa osaajuutta kehittämässä -koulutuksessa, joka oli suunnattu yliopiston henkilökunnalle ja oli osa yliopisto-opettajan opettajan pedagogisia opintoja. Opintopsykologi toteutti myös tuutoriopeettajille suunnattua koulutusta ohjauksen erityiskysymyksistä ja dialogisesta ohjauksesta ja neuvonnasta.

Henkilökunnan konsultointi

Projektin alussa opintopsykologin työpanos kohdistui suuren kysynnän vuoksi pääasiassa opiskelijoiden vastaanottotyöhön. Myöhemmässä vaiheessa konsultointi ja verkostotyöskentely painoutuivat enemmän. Tavoitteena oli asiantuntijuuden jakaminen ja koko yhteisön hyvinvoinnin kehittäminen. Projektin viimeisenä vuonna toteutettiin opiskelutukiryhmän ja Joensuun kampuksen kriisiryhmän valtuutuksella yksikkökierros, jonka aiheina olivat opiskelijan hyvinvointi ja yksikön kriisivalmius. Keskustelutilaisuuksia oli yhteensä 15 ja ne toteutettiin yhteistyönä oppilaitospastorin kanssa. Lisäksi projektin aikana järjestettiin yksittäisiä keskustelutilaisuuksia alustuksia yksiköiden pyyntöjen mukaan. Tarpeen mukaan myös yksittäiset henkilökunnan jäsenet konsultoivat opintopsykologia erilaisiin ohjaustilanteisiin liittyvissä kysymyksissä.

Opiskelijoiden vertaisryhmät

Projektin aikana tarve opiskelijoiden vertaisryhmätoiminnalle nousi selkeästi esille. Tarpeellisia olisivat mm. "lukitukiryhmät" eli oppimisvai-

keuksiin kohdentuvat vertaisryhmät sekä opiskelussaan viivästyneiden ”uudelleenkäynnistysryhmät”. Tämän projektin aikana kokonaan uusia vertaisryhmiä ei vielä ehditty kokeilla. Opintopsykologi toimi ohjaajana kolmessa uraohjausryhmässä ja osallistui asiantuntijana esiintymisvarmuuden kehittämisryhmään.

Yhteistyö ylioppilaskunnan kanssa

Suurin osa yhteistyöstä ylioppilaskunnan kanssa kohdentui vertaistutorikoulutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lisäksi opintopsykologi osallistui kutsuttuna asiantuntijana mm. hengausiltaan ja poikkeittieteelliseen foorumiin. Opiskelijoiden keskinäisen yhteisöllisyyden kehittämisessä ylioppilaskunnalla on hyvät mahdollisuudet toimia. Jatkossa yhteistyön tiivistäminen ja uusien toimintamuotojen kokeilu voisi palvella opintopsykologitoiminnan tavoitteita.

YLIOPISTON OHJAUSJÄRJESTELMÄN JA YHTEISÖN HYVINVOINNIN KEHITTÄMINEN

Opiskelutukiryhmä

Opintopsykologi on Joensuun yliopiston opiskelutukiryhmän pysyvä jäsen. Opiskelutukiryhmä on moniammatillinen työryhmä, joka toimii yhdyssi-teenä opiskelijoita ohjaavien tahojen välillä. Siinä on edustus kaikista tiedekunnista ja lisäksi keskeisten yhteistyökumppaneiden edustus (ylioppilaskunta, YTHS, seurakunta, työ- ja elinkeinotoimisto) Ryhmän tavoitteena on tukea opiskelijaa ja henkilökuntaa varsinkin erityistä ohjausta vaativissa tilanteissa. Tavoitteena on myös opiskelun ongelmatilanteiden ennaltaehkäisy järjestämällä opiskelijoille ja henkilökunnalle ohjaukseen liittyvää koulutusta sekä tiedottamalla ohjauspalveluista.

Opintopsykologiverkosto

Opintopsykologien työryhmä toimii Suomen Psykologiliiton alaisuudessa. Ryhmän tehtävänä on tukea uuden psykologian sovellusalan kehittymistä ja profiloitumista sekä opintopsykologin tehtävänkuvan muodostumista. Työryhmä tarjoaa vertaisfoorumin uusille ja vanhoille opintopsykologeille ja mahdollisuuden keskustella yhteisistä linjauksista. Tarkoituksena on myös edesauttaa opintopsykologian tunnetuksi tekemistä ja opintopsykologi-nimikkeen vahvistamista. Työryhmä toimii tutkimus- ja kehitystyön verkostofoorumina sekä suunnittelee ja toteuttaa opintopsykologeille tarpeellista koulutusta ja keskustelutilaisuuksia. Joensuun yliopiston opintopsykologi osallistui ryhmän toimintaan aktiivisesti ja toimi verkoston puheenjohtajana kaudella 2008–2009.

YTHS:n terveystyöryhmä

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön Joensuun asemalla toimii moniammatillinen terveystyöryhmä, joka on terveyden edistämistoimintaa suunnitteleva ja toteuttava yhteistyöelin. Opintopsykologi on terveystyöryhmän jäsen ja osallistui toimintaan projektin aikana. Ryhmä suunnittelee ja toteuttaa opiskelijoiden tarpeista nousevia terveyden ja yhteisöterveyden edistämistoimintoja, kuten tempauksia, luentoja koulutuksia ja tiedotusta.

Joensuun kampuksen kriisiryhmä

Joensuun kampuksen kriisiryhmä perustettiin syksyllä 2008. Kriisiryhmä vastaa yliopiston kriisityön kehittämistä. Sen tehtävänä on vastata onnettomuuden sattuessa henkisen huollon järjestämisestä, tukea ja auttaa kriisitilanteen käytännön asioissa, olla matalan kynnyksen apu erilaisissa järkyttävissä tilanteissa, vastata tiedottamisesta ja toimia yliopiston turvasuunnitelman mukaisesti. Opintopsykologi on Joensuun kampuksen kriisiryhmän jäsen.

UEF – opiskelijan yliopisto -työryhmä

Opintopsykologi osallistui ”UEF – opiskelijan yliopisto” -työryhmän toimintaan. Ryhmän toimi kesäkuusta 2008 maaliskuuhun 2009. Rehtorin asettaman työryhmän tehtävänä oli laatia toimintasuunnitelma, jossa esitetään opiskeluympäristön toimivuutta ja ilmapiiriä parantavia tekijöitä. Joensuun kampusta tarkasteltiin opiskelijan näkökulmasta ja luotiin kuva ja esitys siitä, millainen on hyvä ja toimivat opiskeluympäristö.

Ohjauksen strategiaryhmä

Opintopsykologi osallistui Itä-Suomen yliopiston ohjauksen kokonaisstrategiaa valmistelevan työryhmän työskentelyyn. Työryhmä valmisteli ohjauksen kehittämisen strategiaa ja teki esityksen perustutkinto-opiskelijoiden ohjauksen toimenpidesuunnitelmaksi 2010–2013.

Opintopsykologin tehtävän kehittämiseen ja uusintamiseen kohdentuva työ

Opintopsykologitoiminta on uusi toimintamuoto, joten mitään valmiita tai vakiintuneita käytäntöjä ei projektin alkaessa ollut. Projektin aikana luotiin opintopsykologin tehtävänkuva, jonka perustana ovat olleet opiskelijoilta ja yliopistoyhteisöstä nousevat tarpeet sekä psykologin ammattitaidon tarkoituksenmukainen hyödyntäminen. Opintopsykologin tehtävänkuvaus ja prosessikuvaukset ovat osa Itä-Suomen yliopiston laatujärjestelmää.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 18§ velvoittaa psykologin ylläpitämään ja kehittämään ammattitoiminnan edellyttämää ammattitaitoaan. Käytännössä tämä tarkoittaa asiakastyön työnohjausta ja konsultointimahdollisuutta asiakastyön erityistilanteissa sekä osallistumista ammattitaitoa kehittävään ja ylläpitävään koulutukseen.

Opintopsykologin työnohjaus toteutettiin projektin aikana NOOT:n sisäisenä toimintana. Työnohjausta järjestettiin n. joka toinen viikko. Projektin loppuvaiheessa työnohjaus toteutettiin ryhmätyönohjauksena yhdessä YTHS:n neuvontapsykologin kanssa. Projektin aikana opintopsykologi osallistui ammattitaitoa kehittävään ja ylläpitävään koulutukseen.

PROJEKTIN ARVIOINTI JA TOIMINNAN JATKUMINEN

Projektin tavoitteena oli opintopsykologitoiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen Joensuun ja tulevan Itä-Suomen yliopistossa. Molemmat tavoitteet onnistuivat. Tutkintouudistusta edeltävänä vuonna opintopsykologipalveluiden kysyntä oli runsasta ja toiminta pääsi alkamaan viivyttyksettä. Suuren kysynnän vuoksi toiminnan alkuvaiheessa painopiste oli opiskelijavastaanotossa. Ratkaisu oli hyvä, sillä opiskelijavastaanotto tuli opiskelijoille tutuksi hyvin nopeasti ja tavoite matalan kynnyksen toiminnasta toteutui. Yhteistyöverkostojen avaaminen sijoittui projektin loppupuolelle. Yliopiston henkilökunnan tietoisuus opintopsykologin palvelun mahdollisuuksista lisääntyi konsultoinnin ja eri yksiköissä toteutettujen yhteistyöpalaverien myötä. Yhteistyömahdollisuuksia yliopiston eri toimijoiden kanssa on paljon. Jatkossa yhteistyö muiden ohjaustoimijoiden kanssa voi edelleen lisääntyä ja monipuolistua.

Pysyvästä opintopsykologitoiminnasta tehtiin Joensuun kampuksella päätös syksyllä 2009. Itä-Suomen yliopistossa toimii jatkossa kaksi opintopsykologia, joiden toimipaikat ovat Joensuun ja Kuopion kampukset. Itä-Suomen yliopiston organisaatiossa opintopsykologitoiminta on sijoitettu keskushallinnon opintopalvelut -yksikköön.

Opintopsykologia on tuore ja kehittyvä psykologian sovellusala, joka aktiivisesti hakee hyviä käytäntöjä ja tarpeisiin parhaiten vastaavia toimintamuotoja. Yliopistokentällä opintopsykologia asemoituu opintojen ohjauksen ja hallinnon sekä mielenterveyspalveluiden rajapinnoille ja välimaastoon. Tämä on opintopsykologityön fokuoimisen kannalta haasteellinen, mutta parhaimmillaan hedelmällinen asema. Toiminnan tuloksellisen jatkumisen kannalta oleellista on opintopsykologien ammatillisen identiteetin vahvistaminen, verkoston ja eri toimijoiden keskustelun jatkaminen sekä psykologiammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen.

Opintopsykologiresurssilla on kysyntää monenlaiseen toimintaan. Psykologin työ on itsenäistä ammattitoimintaa ja psykologi on henkilökohtaisesti vastuussa työnsä vaikutuksista. Opintopsykologin toiminnan suunnastaamista koskevia strategisia ratkaisuja tehtäessä keskeinen kysymys on se, mitä lisäarvoa nimenomaan psykologiammatilainen voi tarjota, ja mitkä toisaalta ovat tehtäviä, joihin psykologin erityisosaamista ei välttämättä tarvita. Näin menetellen opintopsykologin osaaminen ja ammattitaito saadaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla käyttöön.

LÄHTEET

Kunttu, Kristiina & Huttunen Teppo. Yliopisto-opiskelijoiden terveystutkimus 2004. YTHS 2004.

Kunttu, Kristiina & Huttunen Teppo. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2008. YTHS 2008.

Penttinen, Leena, Sarapik, Sanna & Vallius-Leinonen Kirsi. Opiskelijan äänellä ohjauksesta. Joensuun yliopiston ohjauskylse 2008. Joensuun yliopisto 2009

Opiskelijan ohjaus ensimmäisen opiskelu- vuoden aikana

Vuokko Vienola & Anna-Mari Lindeberg

JOHDANTO

Tässä artikkelissa käsitellään opiskelijan henkilökohtaista ohjausta ensimmäisen opiskeluvuoden aikana ja esitellään W5W²-hankkeen turvin Savonlinnassa toteutettu ohjauksen kehittämiseen tähdännyt projekti, jonka kohderyhmänä olivat sekä opettajat että opiskelijat.

Opiskelijoiden henkilökohtainen ohjaus tuli yliopistojen opetussuunnitelmaan vuonna 2005. Tätä ennenkin ohjausta on annettu, mutta eri yliopistoissa ja eri koulutusohjelmissa eri tavoin. Vuoden 2005 uudistus siis pyrki yhtenäistämään opiskelijoiden ohjausta. HOPS eli ”henkilökohtainen opiskelu- tai oppimissuunnitelma” tai ”opetuksen tai opetuksen järjestämisen opintosuunnitelma” (Ansela, Haapaniemi & Pirttimäki 2005) avaa- vat kaikki erilaisen määritelmän sille, mitä HOPS tarkoittaa, mistä suunnasta se olisi käytännön toiminnassa nähtävä. Myös Annala (2007) viittaa HOPSin tai hopsin monenlaisiin merkityksiin ja niihin sisältyviin tavoitteisiin väitöskirjansa johdannossa.

Anselan, Haapaniemen ja Pirttimäen (2005) mukaan tutkinno uudistuksen yhteydessä hopsin tavoitteiksi määriteltiin muun muassa

- mahdollistaa yksilöllisiä opintopolkuja
- tukea sitoutumista tehokkaaseen opiskeluun
- jäsentää opintoja tehokkaammin
- määritellä tutkintoon kuuluvia opintoja etukäteen
- tukea opintojen etenemistä opiskelu- ja elämäntilanteiden muutok- sissa
- lyhentää tutkintojen suoritusajoja
- tukea opiskelijan työelämä- ja tutkimusvalmiuksien kehittymistä
- turvata opiskelun jatkuvuuden työssäkäynnin lisääntyessä
- tukea opintotuen käytön suunnittelua

Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen³ näkökulmasta jotkut tavoitteet näyttävät haastavammilta kuin toiset. Koska opettajankoulutus on hyvin kurssimuotoista ja luonteeltaan ohjailtua, yksilöllisiä opintopolkuja on tarjolla vain vähän. Opiskelijat eivät ehkä niinkään tee yksilöllisiä valintoja eri opintopolkujen välillä kuin opiskelujen ja ansiotyön välillä, mikä aiheuttaakin jossain määrin ongelmia. ”Kurssilta tippumisia” saattaa tulla juuri opiskelujen näkökulmasta liiallisen ansiotyön vuoksi. Siksi opinto-ohjauksella olisikin erityinen tehtävä tukea opiskelijaa opiskelu- ja elämäntilanteiden muutoksissa.

Kokemus on osoittanut, että ensimmäisen vuoden opiskelija on melko heikosti perillä siitä, mitä hän käytännössä tulee opiskelemaan tullessaan opiskelemaan opettajaksi. Opettajatutorit eivät ehkä aina osaa ottaa huomioon, että opetussuunnitelman sisältö kaikkine kurssinimikkeineen ei välttämättä avaudu hetkessä opiskelijatulokkaalle. Opiskelijalle kaikki on uutta eikä hän tiedä, millaisia oppiaineita ja kurssikokonaisuuksia tulee opiskella. Tähän auttaa HOPS-lomakkeen läpikäyminen, mutta lomakkeeseen ei ”otsikkotasolla” kerro, mistä kurssit sisällöllisesti koostuvat. Olisi tärkeää, että heti opintojen alussa opiskelijalle hahmottuisi kokonaiskuva opintojen sisällöstä, niiden suorittamiseen kuluva ajasta sekä niiden kytkeytymisestä työelämään. Kokonaiskuva helpottaisi opiskelijan sitoutumista opintoihin.

Yksi tutkinnonuudistuksen pontimista oli koulutusaikojen lyhentäminen. Yhteiskunnalliset ja kansainväliset ekonomiapainotukset ovatkin merkittäviä HOPSin rakentamisen taustalla. (ks. mm. Annala 2007.) Vaikka yksittäinen opettajatutor ei paljon murehtisi kansallista tai kansainvälistä tuottavuutta, pakottavat opetusyksikkökohtaiset resurssit (henkilöstö, rahavarat) ponnistelemaan tehokkuudessa. Tehokkuutta odottavat myös opiskelijat, jotta saisivat tutkintonsa mahdollisimman lyhyessä ajassa valmiiksi – kaikesta huolimatta!

SAVONLINNAN W5W-PROJEKTI

Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa toteutettu W5W-projekti pyrki yleisten HOPS-tavoitteiden sisällä löytämään erityisesti sellaisen ohjauksen mallin, joka sitouttaisi opiskelijat opiskelemaan Savonlinnassa, kotouttaisi opiskelijat Savonlinnaan, tarjoaisi tukea toiminnallisten menetelmien avulla ja tukisi opiskelijoiden omaehtoista ohjautuvuutta. Ryhmämme (Anna-Mari Lindeberg, pj, Asta Kuusinen, Seija Okkonen ja Vuokko Vienola) keskusteli näistä näkökulmista ja huomioi asioita, joita käsitellään seuraavaksi.

---

³ W5W- hanke toteutettiin ennen Itä-Suomen yliopiston perustamista. Tästä syystä tekstissä käytetään nimitystä Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.

Opiskelijoiden sitoutumisessa opiskeluun mietimme Knowlesin (1985) opettamisen ja opiskeluun sitouttamisen mallia, jonka Annalakin (2007) mainitsee HOPS-ohjauksen merkittäväksi taustateoriaksi. Knowles (1985) tähdentää sitä, että kun opettaja ja opiskelija yhdessä miettivät ja käyvät läpi edessä olevan opittavan aineksen ja sopivat, mitä tavoitellaan, millä tavoin tavoitellaan, miten arvioidaan, milloin katsotaan, että tehtävä on suoritettu, he samalla yhdessä sitoutuvat sen tekemiseen. Tässä ei riitä, että käydään läpi opetusohjelma ja siihen liittyvät kurssit sisältöineen, vaan toivotaan, että opiskelija näkisi erityisen merkityksen käydä opinto-ohjelma läpi juuri Savonlinnassa. Hänelle on välitettävä näkemys siitä, miksi Savonlinna on hyvä ympäristö käsitellä näitä asioita (sidosryhmät), miksi tämä on parempi kuin joku muu (turvallinen opiskeluyhteisö) tai miksi juuri Savonlinna (erityinen opinto-ohjelma, kaunis ympäristö). Sitouttamisen tavoitteissa tulee otettua huomioon myös kotouttamiseen liittyviä toimintoja, jotka voivat olla esim. erilaisia vierailuja ja juhlia; nämä ovat jo osa opiskelijaperinnettä, ja niitä voidaan myös opetuksellisesti suunnitella uudella tavalla. Tällaisia aktiviteettejä ova mm. museovierailut ja retket lokaalissa ympäristössä.

MONITAITEELLINEN TYÖSKENTELYPERIODI

Syksyllä 2008 W5W-hankkeen turvin Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa toteutettiin pilotti, jossa kaksi opiskelijaryhmää osallistui monitaiteelliseen työskentelyperiodiin. Toinen ryhmä koostui lastentarhanopettajakoulutuksen opiskelijoista, toinen oli Savonlinnassa 2008 alkaneen luokanopettajan OpeArt-koulutuksen ensimmäinen opiskelijaryhmä. Monitaiteellisen periodin tavoitteena oli hahmottaa omaa elämänhistoriaa ja henkilökohtaisia kehitysvaiheita ja sitä kautta vahvistaa opettajaksi opiskelevien nuorten aikuisten itsetuntemusta. Tavoitteena oli myös tutustua omaa tulevaisuutta koskeviin toiveisiin sekä innostaa vasta opintonsa aloittaneita luovaan opettajuuteen. Kouluttajana toimi taideterapeutti Päivi Suomalainen. Mottona oli "vain oman kokemuksen kautta voi opettaa muita". Periodin aikana opiskelijoita rohkaistiin avoimeen ja luovaan itseilmaisuun liikkeen, kuvan ja äänen kautta. Osallistujilta ei edellytetty mitään taiteellisia ennakkotaitoja; sen sijaan lähtökohtana oli tukea ryhmän jäsenten kiinnostusta itseilmaisuun ja omien kokemusten jakamiseen ryhmässä.

Koulutus toteutui sekä yksilöllisenä prosessina että ryhmäprosessina, ja kokonaisuuden kesto oli 10 tuntia kontaktiopetusta sekä 10 tuntia kotitehtäviä. Koulutuksen kontaktiopetusosuuden aikana opiskelijat työskentelivät mm. kuvallisten tehtävien parissa. Esimerkkinä on alla oleva kuva, jossa ripustetaan esille lopputuotosta yhdestä omaan sisäisyyteen tutustumiseen liittyvästä tehtävästä.

Kuva 1. Monitaiteisen työskentelyperiodin kuvatehtävä ”Sydämeni sisältö”.

Konkreettisenä lopputuloksena jokainen opiskelija laati sarjakuvan tai päiväkirjan, jonka alku muodostui oman elämän tähänastisesta kulusta eri vaiheineen ja jonka loppu jäi avoimeksi, myöhemmin HOPS-opintojen aikana täydennettäväksi. Tulevat opettajat voivat käyttää monitaiteisen jakson lopputuloksena syntyneitä oivalluksia sekä itse koettuja työskentelymenetelmiä myös tulevaisuuden opetusharjoittelussa sekä soveltaa niitä työelämässä lasten ja nuorten parissa.

TOIMINNALLISET MENETELMÄT HOPS-OHJAUKSESSA

Opettajankoulutuksessa on paljon ryhmäopetusta. Opintojen alussa Savonlinnassa opiskelijat opiskelevat pysyvissä pienryhmissä, jotka myöhemmän opiskelun vaiheessa yleensä hajoavat sivuaine- tai muiden opintojen vuoksi. Tämä yhdessä opinnon aloittava pienryhmä on kuitenkin se yhteisö, johon opiskelija ensin kotoutuu. Vertaisryhmässä hän voi löytää samanlaisen ongelman parissa painivan toverin, sieltä hän voi löytää ratkaisun ongelmalleen tai siellä voi olla häntä voimaannuttava tekijä tai toveri. Jotta pienryhmä saataisiin toimimaan hyvin, pitää opiskelijat tutustuttaa toisiinsa monipuolisesti. Tähän ajateltiin löydettävän vastaus toiminnallisista menetelmistä. Toiminnalliset menetelmät haastavat niin auditiiviset, kinesteettiset kuin visuaalisetkin ratkaisutavat opiskelijan tueksi. (esim. Lahti 2006.) Koska opettajatutoreilla oli hajanaiset taidot toiminnallisten menetelmien hallinnassa, päätettiin heille tarjota tämän alan koulutusta. ”Toiminnallisten menetelmien käyttö ryhmäohjauksessa” -kurssipäivä toteutettiin Savonlinnassa toukokuussa 2009. Päivän aikana HOPS-ohjaajat tutustuivat käytännön harjoitusten kautta toiminnallisiin menetelmiin

ryhmytymisen välineenä sekä perehtyivät niihin edellytyksiin, joita toimiva ryhmänohjaaminen vaatii. Koulutukseen osallistui 12 Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen henkilökunnan jäsentä. Kouluttajana ja toiminnallisten menetelmien asiantuntijana oli TT Janne Behm.

ORIENTAATIOVIIKKO

Yhtenä konkreettisena W5W-projektin tuloksena työryhmämme halusi kehittää ja uudistaa uusien opiskelijoiden orientaatioviikon sisältöä. Aiemmin viikko on rakentunut ”pakollisista” osuuksista kuten yliopiston, tiedekunnan, laitoksen ja opiskelijajärjestöjen esittelyistä sekä erilaisten sidosryhmien kuten Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön esittäytymisestä. Saamamme opiskelijapalautteen mukaan orientaatioviikolla tarjottu tieto on toki tärkeää, mutta tiedon runsaudesta johtuen uuden opiskelijan on vaikea seuloa sillä hetkellä tärkeintä ja olennaisinta osuutta. Siksi vuoden 2009 orientaatioviikolla tavoitteena oli ohjelman keventäminen niin, että tietoa opiskelunsa aloittaville on tarjolla riittävästi, mutta aikaa jää myös sekä omaan ryhmään tutustumiseen HOPS-opettajan johdolla että astumiseen sille polulle, jossa aloitetaan itsensä tutkiminen opiskelijana ja tulevana opettajana. Ryhmämme kaipasi myös sopivia annoksia huumoria uusien opiskelijoiden ensimmäisiin opiskelupäiviin.

Orientaatioviikko 2009 toteutui hyvin suunnitelmien mukaan. Tietoa jaettiin kuten aiemminkin, ja sen lisäksi jokainen ryhmä matkusti bussilla Punkaharjulle. Täällä tutustuttiin metsämuseo Luston toimintaan, patikoitiin luontopolulla ja lounastettiin luonnon helmassa kauniin syksyisen Saimaan rannalla.

KOHTI OPISKELIJAN AUTONOMISUUTTA

W5W-ryhmämme yhteinen periaate oli myös, että mitä aikaisemmin opiskelijat tulevat itsenäisiksi oman opiskelunsa ohjaamisessa, sitä vähemmän opettajatutorit joutuvat puuttumaan tavanomaisiin opiskeluasioihin, ja sitä enemmän heille jää aikaa ja voimia vaativampien ohjaustilanteiden ratkaisemiseen. Pohdimme yhdessä Koron (1993) väitöskirjassaan esittämää ohjaajan ja ohjattavan suhdetta käsittelevää mallia, jossa ohjaajan on analysoitava omaa ohjaustaan opiskelijan olotilaan sopivaksi. Myös Annala (2007, 35) on pohtinut tätä kysymystä sekä sitä, miten itseohjautuvuus-käsite olisi syytä muuttaa autonomia-käsitteeksi (viite: Boud 1988), jolloin ”ohjaus on opiskelijalle resurssi, joka kuuluu autonomisuutta tukevaan oppimisympäristöön” (Annala 2007, 35).

Salmi (2003) on koonnut voimavarasuuntautuneen työn ominaisia piirteitä. Näitä ovat niin autonomisuutta kuin voimaantumistakin edistävät

periaatteet; nämä sopivat ryhmämme mielestä myös hyviksi ohjauksen periaatteiksi. Ominaisuudet ovat: asiakaslähtöisyys, tavoitelähtöisyys ja tulevaisuussuuntautuneisuus, voimavarakeskeisyys (huomataan kyvyt, taidot, osaaminen), edistyksen huomioiminen, myönteisyys, luovuus, leikillisuus ja huumori, yhteistyö ja kannustus (Salmi 2003). Samaan tähtää Onnismaan (2007) määritelmä ohjauksen vuorovaikutuksesta: antaa aikaa, huomiota ja kunnioitusta.

Savonlinnassa toteutettu ensimmäisen vuoden opiskelijoiden ohjauksen projekti on avaus kohti opiskelijan ryhmäytymistä, autonomisuutta ja opintoihin sitoutumista tukevaa ohjausta. Opiskelijoille suunnatun tuen ohella olemme halunneet tukea myös opettajakollegoitamme. Yhdeksi ongelmaksi ohjauksen kehittämisessä olemme havainneet sen, että institutionaaliset rakenteet – vanhat ja tutut käytänteet ja tavat – muuttuvat hitaasti. HOPS-opintojen tuleminen kaikille yhteiseksi opinnoiksi vuonna 2005 asetti yliopistojen opettajat haasteen eteen: mistä ammennan ammattitaidon uuteen pakolliseen tehtävään? Kokemuksemme mukaan osa opettajista on kokenut haluttomuutta HOPS-ohjaajan tehtävään muun muassa siksi, että ohjauksen periaatteisiin perehtyminen ei houkuttele asialle varatun pienen tuntimäärän vuoksi. Siksi toivomme, että W5W-hankkeen järjestämä toiminnallisten menetelmien koulutus omalta pieneltä osaltaan olisi tukenut opettajakollegojen ohjaustaitojen kehittymistä.

LÄHTEET

- Annala, J. 2007. Merkitysneuvotteluja hopsista ja sen ohjauksesta. Tampere: Yliopistopaino. Acta Universitatis Tamperensis 1225.
- Ansela, M. & Haapaniemi, T. & Pirttimäki, S. 2005. Yliopisto-opiskelijan hops. Ohjaajan opas. Kuopion yliopisto. Oppimiskeskus.
- Knowles, M. (ed.) 1985. *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Koro, J. 1993. Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 98.
- Lahti, M. 2006. Pienryhmäohjaus Lahden lukioissa. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. <https://jyx.jyu.fi> Luettu 23.2.2010
- Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö: aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmi, L. 2003. Ratkaisukeskeisyys pähkinänkuoressa. http://www.ratkes.fi/jutut/artikkeli_10.shtml. Luettu 27.11.2006.

Humanistien opinto- ja urasuunnittelun kehittäminen

Kaisu Kortelainen & Minna Surakka

LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Joensuun yliopiston Humanistisen tiedekunnan, nykyisen Itä-Suomen yliopiston Filosofisen tiedekunnan humanistisen osaston opiskelijoilla on usein samantyyppisiä ongelmia etenkin urasuunnittelun suhteen. Opiskelijat ovat kuitenkin kokeneet olevansa eriarvoisessa asemassa oppiaineiden erilaisten ohjauskäytäntöjen vuoksi. Kun oppiaineiden assistentit lakkautettiin kesällä 2008, opinto-ohjauksen resurssit monissa oppiaineissa vähenivät huomattavasti, ja opiskelijoiden henkilökohtaisen opintosuunnittelun ja ohjauksen kehittäminen silloisen tiedekunnan tasolla tuli välttämättömäksi. Samalla tuntui järkevältä kehittää myös humanististen alojen uraohjausta.

W5W²-hankkeessa toteutimme Humanistien työelämäpäivä -tapahtuman ja kehitimme HOPS-ohjausta yhdenmukaisemmaksi. Lisäksi keräsimme humanististen alojen opiskelijoilta ja opettajilta palautetta tiedekunnan opetuksen ja opinto-ohjauksen tilanteesta. Näin haluttiin saada tietoa siitä, mikä ohjauksessa ja opiskeluympäristössä on onnistunutta ja missä olisi kehittämisen varaa. Tässä artikkelissa kerrotaan lyhyesti työelämäpäivästä ja kuvaillaan kyselyjen vastauksia yleisellä tasolla.

Humanistisessa tiedekunnassa oli kaksi W5W²-hanketta lukuvuoden 2008–2009 aikana: 1) Graduremmi sekä 2) Humanistien opinto- ja urasuunnittelun kehittäminen. Hankkeille myönnettiin yhteisrahoitus, joka oli suuruudeltaan 5000 €. Molemmat hankkeet tarvitsivat lisätyövoimaa, joten hankkeille palkattiin kolmeksi kuukaudeksi yhteinen harjoittelija, suomen kielen opiskelija Tanja Salonen. Lisäksi hankerahaa käytettiin Työelämäpäivän järjestelykuluihin, kokouskuluihin ja Graduremmi-hankkeessa koottujen gradukirjoitusten julkaisemiseen.

TYÖELÄMÄPÄIVÄ

Humanistientyöelämäpäivä järjestettiin perjantaina 20.3.2009. Tapahtuman tarkoituksena oli esitellä opiskelijoille humanistien monipuolisia työllistymismahdollisuuksia ja valaista opintojen aikana tehtävien valintojen merkitystä valmistumisen jälkeiseen työllistymiseen. Tavoitteena oli myös rohkaista opiskelijoita uskomaan siihen, että humanisti voi löytää mielenkiintoisia ja mielekkäitä työtehtäviä työmarkkinoilta, kun vain pitää silmät ja mielen avoimena.

Aamupäivällä tutustuttiin työnhakuun ja uramahdollisuuksiin. Uraohjaaja Kirsi Vallius-Leinonen esitteli uutta humanistiopiskelijoille suunnattua uraohjausryhmää ja kertoi yliopiston ura- ja rekrytointipalveluista. EU-komission Suomen-edustuston kääntäjä Kati Niemi kertoi Euroopan unionin tarjoamista työ- ja harjoittelumahdollisuuksista sekä EU-tehtäviin hakemisesta. Joensuun seudun työ- ja elinkeinotoimiston edustaja kertoi ajankohtaista tietoa humanistien työllistymisestä sekä antoi vinkkejä piilotyöpaikkojen löytämisestä ja työnhakukanavista. Teemaan liittyi myös erillisessä tilassa toiminut työnhaun infopiste, jossa opiskelijoilla oli käytettävissään tietokoneita ja esitemateriaalia, mm. työhakemus- ja CV-malleja sekä esimerkkejä työhaastattelun kiperistä kysymyksistä.

Iltapäivän ohjelma koostui alumnipuheenvuoroista, joissa humanistisesta tiedekunnasta valmistuneet maisterit kertoivat, kuinka ovat hyödyntäneet koulutustaan. Venäjän kielen ja kääntämisen maisteri Minna Silventoinen kertoi polveilevasta urapolustaan tulkista Savonlinnan laatamyynti Oy:n toimitusjohtajaksi. Päättökijan todellisuutta valotti erikoistutkija Johanna Uotinen, jonka pääaineena oli perinteentutkimus. Sanomalehti Karjalaisen urheilutoimitukseen päätynyt kirjallisuuden maisteri Jarmo Sieviläinen taas kertoi toimittajan työn vaatimuksista.

Agoran käytävälle koottiin posterinäyttely humanistisesta tiedekunnasta valmistuneiden maistereiden opinto- ja urapoluista. Posterit perustuivat tiedekunnasta valmistuneiden maistereiden omiin teksteihin. Pyyntö kirjoittaa lyhyt teksti omasta urapolusta ja opintojen hyödyntämisestä työelämässä lähetettiin noin kolmellekymmenelle viime vuosina valmistuneelle maisterille. Heidän yhteystietonsa saatiin pääasiassa graduohjaajilta, jotka olivat pitäneet yhteyttä opiskelijoihinsa myös valmistumisen jälkeen. Yhteydenotto tuotti runsaasti materiaalia, jota on sittemmin hyödynnetty mm. opiskelijarekrytoinnissa.

Työelämäpäivän palautteessa kiitettiin erityisesti alumnien puheenvuoroja ja posterinäyttelyä. Perjantai ajankohtana sai sekä kiitosta että moitetta: mm. luentojen jakamista useamman päivän ajalle ehdotettiin. Kaikki palautteen antajat olivat kuitenkin sitä mieltä, että työelämäpäivä kannattaa järjestää uudelleen, koska "uusien näkökulmien/vaihtoehtojen on aina kiinnostava kuulla", "tietoa on vaikea/mahdoton saada muualta", "tällaisia ei voi olla liikaa meille humanisteille", "se toi esiin uusia näkökulmia työmahdollisuuksista" ja "loi toivoa tulevaisuuteen ja vaihtoehtoja".

KYSELY HUMANISTISEN TIEDEKUNNAN OPETTAJILLE

Harjoittelija Tanja Salonen toteutti opettajia koskevan tiedonkeruun haastatteleamalla 13 eri oppiaineiden opettajaa, joista 6 oli professoreita, 5 lehtoreita ja 2 yliassistentteja. Haastatteluissa kysyttiin opettajilta heidän omaa näkemystään opetustaidoistaan, opiskelijoiden opinto- ja uraohjauksesta, erilaisista opetus- ja oppimistavoista, opintosuoritusten arviointiperusteista, yliopiston opetus- ja työympäristöstä sekä tiedotuksesta.

Haastatelluista opettajista noin puolet oli suorittanut pedagogisia opintoja. Oman opetuksen kehittämistä pidettiin tärkeänä, mutta pedagogisten opintojen suorittamista ei pidetty ainoana mahdollisena keinona kehittää ammattitaitoa. Pedagogista koulutusta haluttiin myös suunnattavan enemmän koulututtavien tarpeisiin.

Hyvä opettaja on opettajien mielestä mm. asiantunteva, kiinnostunut ja innostava, sopivissa rajoissa vaativa, monipuolinen, opiskelijat huomioiva ja empaattinen sekä omaa hyvät opetus- ja vuorovaikutustaidot. Kyselyn tulosten perusteella opetustyössä selkeästi eniten ongelmia aiheuttaa ajan puute, koska opetustyön lisäksi pitäisi löytyä aikaa tutkimukseen ja hallinnollisten tehtävien hoitamiseen. Lisäksi ongelmia aiheuttavat mm. opiskelijoiden sitoutumattomuus aikatauluihin ja pitkäjänteiseen työskentelyyn, opetustilojen puutteellinen varustelu, oppiaineen riittämätön henkilökunta ja uusien tietokoneohjelmien opettelu.

OPINTOJEN OHJAUS JA URAOHJAUS

Opiskelijoiden henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) laatimista opettajat pitivät pääosin hyödyllisenä. Tosin OodiHOPSin toimivuus sai moitteita, kun taas henkilökohtaiseen keskusteluun perustuvaa opinto-ohjausta kaivattiin lisää. HOPSin lisäksi opettajien työhön sisältyy opiskelijoiden ohjausta opinnäytteiden tekemisessä, uravalintojen pohtimisessa, tenttikirjojen valinnoissa ja opintoihin liittyvän harjoittelun toteuttamisessa.

Humanististen alojen opiskelijoiden uraohjausta pidettiin ongelmallisena, koska alalle tyypillistä on yleissivistävyys ja laaja-alaisuus. Toisaalta uraohjausta olisi hyvä olla enemmän, ettei alalta valmistuisi päämäärättömiä yleishumanisteja, toisaalta opiskelijoiden itsenäistä ohjautumista ja kehittymistä pidettiin hyvänä asiana, eikä tiukalla ohjauksella haluta rajoittaa liikaa opiskelijan omia valintoja. Lisäksi katsottiin, ettei oppiaineiden opettajilla ole tarpeeksi tietoa antaa uraohjausta, vaan sitä täytyisi kehittää yhteistyössä Ura- ja rekrytointipalvelujen kanssa.

OPINTOJEN ETENEMINEN JA OPETUSJÄRJESTELYT

Opettajien näkökulmasta opiskelijoille näyttävät aiheuttavan ongelmia opetuskurssien päällekkäisyydet, työnteko opintojen ohella, opiskelijoiden lisääntyneet mielenterveysongelmat, kurssien kesken jättäminen sekä ylipäänsä huono ajankäytön suunnittelu, joka näkyy mm. vaikeuksina opiskella itsenäisesti luentojen ulkopuolella. Kieliaineissa myös heikko taitotaso tuottaa vaikeuksia.

Opettajat pitivät hyvinä sellaisia opetustapoja ja kursseja, joissa korostuu aktiivinen oppiminen, omaehtoinen tiedon etsiminen ja siitä kirjoittaminen sekä tiedon käsittely (esimerkiksi seminaarit). Kirjatentit nopeuttavat opintojen suorittamista ja opettavat lukemaan sekä omaksumaan oman alan tietoa. Luentoja taas pidettiin hyvänä opetusmuotona etenkin opintojen alkuvaiheissa. Kieliaineissa pidettiin harjoituskursseja, kontaktiopetusta, ryhmätyöskentelyä ja kirjallisia töitä hyvinä opetusmuotoina. Pienten opetusryhmien etuna pidettiin mahdollisuutta tarjota joustavasti vaihtoehtoisia suoritustapoja.

PALAUTTEEN KERÄÄMINEN JA ANTAMINEN SEKÄ OPINTOSUORITUSTEN ARVIOINTI

Kaikki haastatellut opettajat kertoivat keräävänsä palautetta opiskelijoilta kurssien päätyttyä, osa säännöllisesti ja osa satunnaisemmin. Saamansa palautteen he kertoivat ottavansa huomioon mahdollisuuksien mukaan ja mainitsivat myös antavansa ainakin joskus palautetta opiskelijoille heidän opintosuorituksistaan.

Käytännöt opintosuoritusten arviointikriteereistä vaihtelivat. Muutama haastatelluista opettajista kertoi esittävänsä arviointiperusteet useimmiten kurssien alussa, mutta osa kertoi, ettei yleensä esittele niitä. Arviointiperusteet voivat olla tapauskohtaisia ja suhteellisia, eikä opettajien mielestä kaikille kursseille ole mielekästä laatia tarkkoja arviointikriteerejä. Tarkkojen numerokohtaisten kriteerien laatimista pidettiin usein vaikeana, koska arvosanoihin vaikuttavat monet asiat. Sen sijaan voidaan mainita yleisesti arviointiin vaikuttavat tärkeimmät seikat.

TYÖYMPÄRISTÖ, TYÖPAIKAN ILMAPIIRI JA TIEDOTTAMINEN

Haastattelussa kysyttiin opettajien mielipidettä myös opiskelu- ja työympäristöstä. Tenttikirjojen puute johtuu opettajien mielestä usein siitä, ettei tieto kirjojen puutteesta tule opettajalle tai siitä, että kirjamäärärahat eivät riitä niiden hankkimiseen. Opetustilojen varustelua moni vastaaja piti riittävänä. Joidenkin mielestä tarvittaisiin kuitenkin lisää apu-työvoimaa ja

etenkin kielistudioihin lisää opetusvälineitä. Monien opetustilojen tietokoneita moitittiin vanhentuneiksi.

Ongelmia työpaikan ilmapiirissä on vastaajien mielestä jonkun verran, ja ne johtuvat yliopistossa vallitsevasta hierarkiasta, muutoksista johtuvista työpaineista, työnjaon ongelmista, ihmisten puutteellisista vuorovaikutustaidoista sekä stressistä, jota lähes kaikki vastaajat sanoivat kokevansa vahvasti tai jonkin verran. Stressiä aiheuttavat liiallinen työmäärä ja kireät aikataulut, usein myös opetuksen ja tutkimuksen lisäksi tulevat hallinnolliset työtehtävät. Muutama vastaaja kertoi havainneensa työympäristössä myös opiskelijaan kohdistuvaa kiusaamista tai häirintää.

Tiedotusta pidettiin yleisesti ottaen riittävänä. Ongelmaksi koettiin erityisesti sähköpostitulva, jonka vuoksi on vaikea seuloa tärkeä tieto epäolennaisesta. Lisäksi opettajat kaipasivat yliopiston hallinnon kanssa käytävää ennakkokeskustelua ennen päätösten tekemistä; nyt henkilökunnan näkemyksiä ei heidän mielestään oteta tarpeeksi huomioon päätöksenteossa.

KYSELY HUMANISTISEN TIEDEKUNNAN OPISKELIJOILLE

Opiskelijakysely toteutettiin e-lomakkeella keväällä 2009. Kyselylomakkeen osoite lähetettiin sähköpostilistalle, johon oli koottu kaikkien humanistisen tiedekunnan pääaineopiskelijoiden sähköpostiosoitteet opiskelijarekisteristä. Listalla oli 1088 opiskelijaa, joista kyselyyn vastasi 289. Määrää voidaan pitää hyvänä, vaikka se prosentuaalisesti ei olekaan kovin korkea. Voidaan olettaa, että kaikki kyselyn saaneet eivät käytä aktiivisesti yliopiston sähköpostiosoitetta tai eivät ole aktiivisia opiskelijoita. Lisäksi saman kevään aikana opiskelijoille tuli useita vastaavanlaisia kyselyitä yliopiston eri toimijoilta, mikä vaikutti vastausaktiivisuuteen.

Kysymyslomakkeessa oli kahdeksan kohtaa: vastaajan taustatiedot, henkilökohtainen opintojen suunnittelu eli HOPS, kandidaatintutkielman ohjaus, pro gradu -tutkielman ohjaus, uraohjaus ja työelämään tutustuminen, opiskelun sujuminen, opetus ja arviointi sekä opiskeluympäristö ja tiedotus. Kyselyssä oli sekä monivalinta- että avokysymyksiä. Tässä artikkelissa on kuvattu lähinnä monivalintakysymysten vastausten jakautumia. Huomioitavaa on, opiskelijat saivat valita monivalintakysymyksissä useamman vaihtoehdon, jolloin eri vaihtoehtojen vastausprosenttien yhteenlaskettu summa on enemmän kuin 100 %. Kyselyn avokysymyksiin tuli paljon vastauksia, ja niistä saatava tieto on tarkempaa ja yksityiskohtaisempaa kuin monivalintakysymyksissä. Niitä ei ole kuitenkaan tähän raporttiin pystytty analysoimaan.

Kyselyyn vastanneet edustivat laajasti humanistisen tiedekunnan opiaineiden perusopiskelijoita. Heistä 36 % opiskeli aineenopettajaksi, 25 % kääntäjiksi, 13 % asiantuntijoiksi ja loput eivät ilmoittaneet suuntautumisvaihtoehtoaan. 91 vastaajaa (n. 30 %) oli aloittanut opintonsa ennen syksyä

2005 ja 193 joko syksyllä 2005 tai sen jälkeen. 5 ei ilmoittanut aloitusvuottaan. Suurin osa vastaajista, 256 opiskelijaa (noin 90 %), oli kuitenkin aloittanut opinnot vuosina 2003–2008.

Kaikista vastaajista vain noin 20 % oli suorittanut humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon. Opintojen ohjauksen kannalta kiinnostavaa on, että ennen syksyä 2005 opintonsa aloittaneista kandidaatin tutkinnon oli suorittanut vain 36 %, vaikka heillä oli kyselyn tekoaikaan menossa vähintään viides opintovuosi yliopistossa.

HOPS ELI HENKILÖKOHTAINEN OPINTOJEN SUUNNITTELU

Opintojen suunnittelussa HOPS eli henkilökohtainen opintosuunnitelma (tai opintojen suunnittelu) tuli pakolliseksi osaksi alempaa tutkintoa syksystä 2005 lähtien. Ohjausta on tehty aiemminkin, mutta usein eri nimellä. Kyselyssä haluttiin selvittää, kuinka onnistunutta tiedekunnan HOPS-ohjaus opiskelijoiden mielestä on.

Kyselyyn vastanneista opiskelijoista suurin osa (66 %) oli saanut jonkin verran tai riittävästi ohjausta HOPSin tekemiseen, mutta 33 % katsoi saaneensa ohjausta liian vähän tai ei ollenkaan. Kolme neljäsosaa kokonaan ilman ohjausta jääneistä vastaajista oli kuitenkin aloittanut opintonsa ennen syksyä 2005, jolloin HOPS-ohjaus tuli pakolliseksi. Selvä enemmistö 2005 tai sen jälkeen opintonsa aloittaneista sen sijaan katsoi saaneensa ohjausta jonkin verran tai riittävästi.

Opintojen suunnittelu oli auttanut suurinta osaa kaikista vastaajista hahmottamaan, mitä opintoja tutkintoon vaaditaan. Tyytyväisimpiä olivat 2005 tai myöhemmin aloittaneet, joiden tutkintoon HOPS on kuulunut pakollisena. Aloitusvuodesta riippumatta 18 % vastaajista kuitenkin katsoi, ettei HOPS ollut auttanut tutkintovaatimusten hahmottamisessa lainkaan ja 14 % oli odottanut siltä enemmän apua. Pettyneistä suurin osa oli tehnyt HOPSin 2005 tai sen jälkeen. Lähes puolet kaikista vastaajista katsoi, ettei HOPS ollut nopeuttanut opintoja lainkaan. Toisaalta 58 % ei ollut koskaan päivittänyt opintosuunnitelmaansa ja 74 % ei ollut myöskään saanut ohjausta opintosuunnitelmansa päivittämiseen.

URAOHJAUS JA TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMINEN

Sivuainevalintoihin, uravalintoihin ja työelämään liittyvä ohjaus koettiin selvästi riittämättömäksi. Ilman sivuainevalintaohjausta oli jäänyt 28 % vastanneista, ja liian vähäisenä sivuaineisiin liittyvää ohjausta piti 29 %. Melkein 40 % vastanneista ilmoitti, ettei ole saanut mitään opintoihin liittyvää uraohjausta, ja 44 % kertoi jääneensä kokonaan vaille työelämään tutustumista. Liian vähän uraohjausta kertoi saaneensa 30 % ja liian vähän työelämään tutustumista 23 % vastaajista.

Vastauksiin heijastui opiskelijoiden epävarmuus tulevaisuudesta. Hieman yli puolet vastanneista uskoi saavansa töitä opintojen päätyttyä, mutta 8 % ei usko työllistyvänsä ja peräti 21 % ei osaa sanoa mahdollisuudesta mitään. Tiedottamisen ja Ura- ja rekrytointipalvelujen kanssa tehtävän yhteistyön tarve oli myös selvä: täysin tietämättömiä urapalvelujen tarjonnasta oli 18 %, liian vähän katsoi tietävänsä 40 %, ja vain 33 % ilmoitti tietävänsä siitä jonkin verran. Opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomioimista opintojen ohjauksessa piti riittävänä 7 %, liian vähäisenä 28 % ja olemattomana 15 %.

TUTKIELMIEN TEKEMISEEN LIITTYVÄ OHJAUS

Kandidaatintutkielman ja pro gradu -tutkielman ohjaukseen opiskelijat olivat selvästi tyytyväisempiä kuin HOPS-ohjaukseen. Kandidaatintutkielman aiheen valintaan oli saanut ohjausta riittävästi tai jonkin verran yhteensä 65 % vastanneista. Myös aineiston hankkimiseen ja lähdekirjallisuuden valintaan liittyvään ohjaukseen oltiin tyytyväisiä. Tutkielman metodien valintaa koskevasta ohjauksesta mielipiteet jakautuivat melko tasan vaihtoehtojen riittävästi, liian vähän ja jonkin verran välillä. Liian vähän tai ei lainkaan ohjausta kandidaatintutkielman tekemisessä katsoi kuitenkin saaneensa yhteensä 27 % vastanneista. Suurin osa tunsi myös selviytyneensä kandidaatintutkielmasta vähintään melko hyvin. Noin viidesosa tunsi selviytyneensä liian heikosti ja 11 % ei tuntenut lainkaan hallitsevansa kandidaatintutkielman tekemistä.

Pro gradu -tutkielman aiheen valintaan, tutkimusaineistojen hankintaan ja lähdekirjallisuuden valintaan liittyvään ohjaukseen oltiin hyvin tyytyväisiä: 70–80 % vastasi saaneensa riittävästi tai jonkin verran tukea. Luottavaisesti pro gradu -tutkielman tekemiseen suhtautui yli 60 % ja vain hieman yli 20 % epäili mahdollisuuksiaan heikoiksi. Noin 10 % koki jääneensä graduohjauksessa ilman tukea, eikä uskonut hallitsevansa gradun tekemistä millään tavalla.

OPINTOJEN SUJUMINEN JA OPISKELUYMPÄRISTÖ

Opiskelijat kertoivat saavansa parhaiten tietoa opiskelusta ja kursseista WebOodista, nettisivuilta, opettajilta ja opiskelukavereilta. Jos opiskelu ei suju, apua haetaan useimmiten kavereilta, muilta opiskelijoilta, perheenjäseniltä, opettajilta ja amanuensseilta. Sen sijaan selvästi harvemmin näissä tilanteissa käytettiin YTHS:n, opintopsykologin tai toimistohenkilökunnan apua. Vastaaajista 62 % koki opiskelun stressaavaksi joskus, 25 % usein, ja stressiä harvoin tai ei koskaan kokevat jäivät selvästi vähemmistöön.

Yli puolet vastaajista ilmoitti oppimista hyvin tukeviksi opetusmuodoiksi harjoituskurssit, luennot ja tentin sekä käytännön harjoitustehtävät

tunnilla. 35–45 % vastaajista piti hyvinä opetusmuotoina myös luentoja ja esseitä, kotona tehtäviä esseitä ja harjoituksia sekä seminaareja. Sen sijaan luennot ja luentopäiväkirja, kirjatentit, ryhmätyöt ja verkkokurssit saivat vähemmän kannatusta opiskelijoiden joukossa.

Opiskelijat tuntevat kyselyn perusteella tietävän melko hyvin, millä perusteilla arvosanat annetaan. Noin 75 % vastaajista ilmoitti tietävänsä opintosuoritusten arviointiperusteet melkein aina tai aina, 20 % harvoin. Noin 40 % vastaajista sai mielestään palautetta opintosuorituksista melkein aina tai aina ja noin 60 % piti palautetta hyödyllisenä oppimisen kannalta. Toisaalta 48 % koki, että palautetta tulee harvoin, ja 27 % mielestä palautteesta on harvoin hyötyä. Noin 22 % vastaajista piti opintosuoritusten arviointia aina reiluna ja 60 % melkein aina reiluna.

Lähes kaikki vastaajat (noin 80 %) olivat sitä mieltä, että opiskelijoille tarkoitettujen tietokoneiden määrä opiskeluympäristössä on kohtuullinen tai hyvä ja niiden toimivuuskin vähintään kohtuullinen. Sen sijaan noin 12 % oli tyytymätön tietokoneiden määrään ja 19 % niiden toimivuuteen. Opetustilojen varustelua Agora-rakennuksessa, jossa opinnot pääasiassa järjestetään, piti hyvänä 24 %, kohtuullisena 53 % ja melko huonona tai huonona noin 10 %. Opetustilojen viihtyvyyttä piti hyvänä noin 17 %, kohtuullisena 55 % ja melko huonona tai huonona noin 26 %. Tenttikirjojen saatavuus oli hyvä vain noin 8 % mielestä, kohtuullinen 51 % mielestä, melko huono 26 % ja huono 12 % mielestä.

Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin näyttää humanisteilla melko vähäiseltä. Opiskelijan mahdollisuuksia vaikuttaa opiskelun olosuhteisiin piti melko huonona tai huonona peräti 48 % vastaajista, kohtuullisena tai hyvänä vain 29 % vastaajista. Opiskelijan mahdollisuuksiin vaikuttaa opetukseen ja kurssien sisältöihin piti melko huonona tai huonona jopa 58 % vastaajista, kohtuullisena sitä piti noin 21 % vastaajista, kun taas hyvänä vain noin 2 % vastaajista. Kiusaamista tai häirintää opiskeluympäristössä ilmoitti kokeneensa vajaa 6 % vastaajista.

Selkeästi suurin osa vastaajista piti tiedotusta melko hyvänä tai hyvänä. Lähes kaikki kyselyyn vastanneet opiskelijat ilmoittivat parhaaksi tiedotuskanavaksi yliopiston sähköpostin (noin 95 %). Seuraavaksi paras tapa tiedottaa on opettajan ilmoitus luentojen alussa (46 %) tai ilmoitustaululla (36 %). Vähiten tietoa etsittiin verkkosivuilta (30 %).

LOPUKSI

Hankerahoitus mahdollisti harjoittelijan palkkaamisen kolmeksi kuukaudeksi, ja tämän lisäresurssin avulla pystyimme toteuttamaan suunnitellun humanistien työelämäpäivän sekä kyselyn opiskelijoille ja opettajille. Huomasimme kuitenkin pian hankerahoituksen loputtua, että aloitettujen ideoiden eteenpäin viemiseen ei enää riittänyt resursseja. Kyselyvastausten

purkaminen jäi puolitiehen ja työelämäpäivän perusteella heränneiden ideoiden toteuttaminen tekemättä.

Hankkeesta jäi kuitenkin myös jotain pysyvää. Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden HOPS-käytäntöjä yhtenäistettiin niin, että sama ohje on käytössä kaikissa humanistisen osaston oppiaineissa. Lisäksi kaikkien oppiaineiden opiskelijoille tarjotaan syyslukukauden puolella välissä ryhmäohjausta OodiHOPSin tekemiseen atk-luokassa, ja HOPSin päivittäminen proseminaarivaiheessa kirjattiin opinto-ohjelmiin. Urapalveluiden kanssa yhteistyössä aloitettu humanistien oma uraohjausryhmä on kokoontunut jo useampaan kertaan. Lisäksi Työelämäpäivän yhteydessä kerättyjä tiedekunnasta valmistuneiden urapolkuja on käytetty Itä-Suomen yliopiston verkkosivuilla. Ne kertovat positiivista viestiä humanistien osaamisesta, alan laaja-alaisuudesta ja erilaisista työllistymismahdollisuuksista. Erään alumnin sanoin: ”Humanisti osaa mitä vain, jos haluaa”.

Starttiruiske venäjän opiskeluun Itä-Suomen yliopistossa

Natalia Baschmakoff, Hanna Kärkkäinen & Lea Siilin

TUKITOIMIEN TARVE

Korkeakouluopiskelijoiden ohjausta koskevissa selvityksissä ohjaustarvetta perustellaan usein sillä, että opiskelijat ovat taustoiltaan ja jopa iältään yhä heterogeenisempi joukko (Penttinen et al. 2009: 5). Tämä on ollut valitseva tilanne venäjän kielen yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa jo vuosikymmeniä: opiskelijat tulevat ainakin kahden kulttuurin, suomalaisen ja venäläisen piiristä, ja heillä on opiskeltavassa aineessa joko vieraan kielen tai äidin- tai sivistyskielen lähtötaso. Suurin osa aloittaa opintonsa suomalaisen ylioppilastutkinnon pohjalta, mutta joukossa on myös keskiasteen tai jopa korkeakouluopinnot Venäjällä suorittaneita, osalla on koulutusjaksoja sekä Venäjältä että Suomesta.

Kielelliseltä taustaltaan ja taidoiltaan hyvinkin erilaisia opiskelijoita on aiempaa enemmän: tilannetta selittää valinnaisten kielten kuten venäjän opiskelun väheneminen, ja kouluopetuksen painottuminen pelkkään englannin opiskeluun sekä samaan aikaan kasvanut venäläisten maahanmuuttajien määrä. Tästä syystä yliopistollisiin venäjän kielen opintoihin hakeutuu yhä enemmän äidinkieleltään venäläisiä opiskelijoita. Monissa muissakin maissa heterogeenisyys on opetuksen ongelma. 1990-luvulla vilkastunut venäläisten ulkomaille muutto on synnyttänyt sukupolvia, joilla äidinkieli on muuttunut pelkäksi perintökieleksi (*heritage language*), mikä asettaa sekä opetukselle että opettajankoulutukselle erityisiä haasteita (ks. Kagan & Rifkin 2000). Tämän vuoksi venäjän ja eri slaavilaisten kielten opetusta monikulttuurisissa ryhmissä on pohdittu jo vuonna 2002 Joensuun yliopistossa pidetyssä seminaarissa (ks. Baschmakoff & Siilin 2003: 149–191).

Suomessa opiskelija-aineksen heterogeenisyyden vaikutus opetuksen suunnitteluun on korostunut vuoden 2005 tutkinnonuudistuksen jälkeen. Opintoaika on rajattu, ja opiskelijan tulisi opintojen alkuvaiheessa mahdol-

lisimman nopeasti päästä sisään uuteen opiskelukulttuuriin, suunnitella opintonsa ja samalla luoda lyhyessä ajassa uusi ihmissuhdeverkosto, yhteisöllisyys, joka tukisi yleistä hyvinvointia ja jaksamista.

Vieraiden kielten ja käännöstieteen oppiaineryhmään kuuluva venäjän kielen ja kulttuurin pääaine toteutti syyslukukauden 2009 aikana Starttiruiske-nimisen uusien opiskelijoiden tukihankkeen Joensuun yliopistossa. Hankkeeseen osallistui opettajakunnan lisäksi viisi vanhempaa opiskelijaa vertaistutoreina. Tukitoimien kohderyhmänä on ollut 23 venäjän kielen opinnot syksyllä 2009 aloittanutta opiskelijaa.

HANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Normaali opiskelijatuutorointi, opiskelijoiden ja opettajakunnan tutustumistilaisuus ja henkilökohtaiset keskustelut tuutoriopettajan kanssa opintojen suunnittelusta ja Hopsin laatimisesta eivät näytä riittävän vastaamaan edellä mainittuun opiskelija-aineksen heterogeenisyyden mukanaan tuomaan haasteeseen. Starttiruiske-hankkeen tavoitteena olikin taustaltaan monikulttuurisen ja ikärakenteeltaan heterogeenisen opiskelija-aineksen sitouttaminen suomalaisen yliopiston opiskelukulttuuriin sekä uusien opiskelijoiden motivointi päämäärätietoiseen opiskeluun. Kieli- ja kulttuuritaustaltaan venäläisiä opiskelijoita on hankkeessa ollut mukana 9. Venäjän kieli on vieras kieli 16 opiskelijalle ja äidinkieli, sivistys- tai kotikieli 6 opiskelijalle. Puolet opiskelijoista on syntynyt vuosina 1988–1990, mutta joukossa on myös 1960- ja 1970-luvulla syntyneitä. Opiskelijoista neljä on miehiä.

Hankkeen avulla haluttiin toisaalta selvittää, onko aloittavan opiskelijan kieli- ja kulttuuritaustalla vaikutusta siihen, millaisia käsityksiä, oletuksia ja odotuksia hänellä on yliopistotasoisesta kielenopiskelusta. Toisaalta hankkeen avulla pyrittiin myös kartoittamaan uusien opiskelijoiden ohjaustarpeita sekä tukemaan heitä yliopisto-opintojen aloittamisessa, toisinsa tutustumisessa ja ryhmäytymisessä. Yliopisto-opiskelukulttuuriin perehdyttämisessä pitäisi nykyistä paremmin ottaa huomioon opiskelijoiden erilainen tausta, tiedontarve ja opiskelutaidot. Haasteeseen vastaaminen edellyttää kuitenkin tilanteen kartoitusta, mikä onkin ollut yksi toteutetun hankkeen tavoitteista.

Hanke toteutettiin W5W²-hankkeen osana ja sen myöntämän rahoituksen turvin. Tukitoimet, jotka koostuivat kolmesta kokonaisuudesta – tilaisuuksista, pientyhmätapaamisista ja lomakekyselyistä, integroitiin olemassa olevaan uusien opiskelijoiden perehdyttämisjaksoon. Järjestettyjen tilaisuuksien ja pienryhmätyöskentelyn tarkoituksena oli tukea normaalia opiskelijatuutorointia ja ainejärjestön tarjoamaa toimintaa. Lomakekyselyjen avulla hankittiin yksityiskohtaista tietoa opiskelijan odotuksista, kokemuksista ja ohjaustarpeista.

Hankkeen puitteissa oppiaine järjesti ryhmäytymisen edistämiseksi ja yhteishengen luomiseksi yliopiston ulkopuolella tilaisuuksia sekä uusille opiskelijoille erikseen että kaikille venäjän opiskelijoille yhdessä. Kaikkien venäjää Itä-Suomen yliopistossa opiskelevien ryhmäyttäminen on ollut erityisen tärkeää, koska Joensuun kampuksella opiskellaan venäjän kieltä kahdessa pääaineessa. Venäjän kielen ja kääntämisen pääaine siirtyi syyslukukaudella 2009 kokonaisuudessaan Savonlinnasta Joensuuhun, joten hankkeen avulla tarjoutui tilaisuus uuden ryhmähengen ja -identiteetin luomiseen niin opiskelijoiden kuin opettajienkin kesken.

YHTEISET TILAISUUDET

Starttiruiske-hanke esiteltiin opiskelijoille oppiaineen informaatiotilaisuudessa 1.9.2009. Ensimmäinen tapaaminen järjestettiin Ilomantsissa yliopiston Mekrijärven tutkimusasemalla 11.–12.9.2009. Tutustumisviikonloppuun osallistui 15 uutta opiskelijaa, 3 vanhempaa opiskelijaa ja opettajakunta kokonaisuudessaan. Toinen tilaisuus oli kaikille venäjän kielen opiskelijoille yhteinen Linnunniemen huvilassa 9.11.2009 järjestetty ohjelmallinen neuvostonostalgia-ilta ja teemaan liittynyt näyttely. Illan yhtenä tarkoituksena oli venäjän opiskelijoiden keskinäinen tutustuminen. Neuvostonostalgia-illan jatkotilaisuus pidettiin kansainvälisenä naistenpäivänä 8.3.2010 Laulutalossa. Hankkeen tilaisuudet suunniteltiin siten, että ne lomittuivat syksyn muihin 1. vuoden opiskelijoille järjestettyihin opiskelijoiden omiin tilaisuuksiin.

PIENRYHMÄTAPAAMISET

Osin opiskelijatuutoroinnin rinnalla ja osin sen lisänä järjestettiin pienryhmätuutorointi viidessä 5-hengen ryhmässä. Kuhunkin ryhmään kuului vähintään yksi kieli- tai kulttuuritaustaltaan venäläinen sekä yksi vanhempi opiskelija ja opettaja. Ryhmät kokoontuivat syyslukukauden ajan kerran kuukaudessa. Vapaamuotoisissa tapaamisissa oli mahdollisuus käsitellä opiskelijoiden omasta näkökulmasta mm. sivuainevalintoja. Lisäksi availtiin ”Orientoituminen yliopisto-opiskeluun” -opintojakson ja venäjän kielen perusopintoihin pakollisena kuuluvan ”Johdatus venäjän opintoihin” -opintojakson sisältöjä. Viimeksi mainittu kurssi esittelee yliopisto-opintojen rakennetta, käsittelee ammattikuvia ja opiskelutaitoja sekä tutustuttaa opintojen kolmeen keskeiseen sisältökomponenttiin: kieleen, kirjallisuuteen ja kulttuuriin sekä kääntämiseen. Perusopintojen Hops-ohjaus ja Hops-suunnitelmat, jotka virallisesti otettiin käyttöön yliopistoissa vuonna 2006 (Laitinen et al. 2009: 5), on venäjän kielessä integroitu ”Johdatus venäjän opintoihin” -opintojaksoon. Sen yhteydessä Hopseja on laadittu jo 1990-luvulta lähtien.

Pienryhmissä uudet opiskelijat saivat vanhemmilta vertaistuuoreilta ”hiljaista”, kokemuksellista tietoa yliopisto-opiskelusta. Opiskelijat arvioivat syksyn ohjaustapahtumista kaikkein tärkeimmäksi opiskelijatuutoroinnin, mutta seuraavaksi tärkeimpinä he pitivät pienryhmätapaamisia. Myös opettajien kokemukset näistä tapaamisista olivat myönteisiä: niiden ansiosta syntyi myös kontaktiopetuksessa parempi tuntuma opiskelijoihin yksilöinä, mikä lisäsi opetuksen interaktiivisuutta.

KYSELYT

Starttiruiske-hankkeessa selvitettiin kirjallisten kyselyiden avulla opiskelijoiden lähtötilannetta ja seurattiin siinä tapahtuvia muutoksia ensimmäisen lukukauden aikana. Kyselyn laatimisessa hyödynnettiin Joensuun yliopiston opiskelijoiden ohjauskokemuksia koskevaa kyselyä (2008) ja sen kyselylomaketta (Penttinen et al. 2009). 12. ja 15. syyskuuta 2009 tehtyyn alkukyselyyn osallistui 23 opiskelijaa. Tämän kyselyn avulla kartoitettiin opiskelijoiden aiempaa opiskelukokemusta, käsityksiä yliopisto-opiskelusta ja odotuksia tulevia opintoja kohtaan. Syyslukukauden loppukyselyyn, joka toteutettiin 8.12.2009, osallistui 22 opiskelijaa.

KYSELYLOMAKKEET

Alku- ja loppukyselyissä oli osin samoja kysymyksiä, joiden avulla seurattiin mahdollisesti tapahtuvia muutoksia odotusten ja todellisuuden välillä. Loppukyselyyn laadittujen kokonaan uusien kysymysten avulla selvitettiin opiskelijoiden kokemuksia yliopisto-opintojen aloittamisesta, ryhmäytymisestä sekä näkemyksiä heihin suunnattujen tukitoimien vaikutuksesta. Ensimmäisen opintovuoden kokemuksista tehdään vielä yksi kysely huhtikuun lopussa 2010. Hankkeeseen osallistuneiden opiskelijoiden opintojen edistymistä on tarkoitus jatkossa seurata vuosittaisilla kyselyillä. Pitkittäistutkimus on tarpeen, jotta saataisiin vastauksia kysymyksiin: Edistävätkö opintojen alun tukitoimet opintojen sujuvuutta? Parantaako tiiviimpi ryhmäytyminen opiskelijoiden hyvinvointia? Sitoutuvatko opiskelijat paremmin opintoihinsa?

Kyselyt tehtiin poikkeuksellisesti nimellisinä, mutta kyselyn tuloksia käsitellään nimettöminä. Nimi mahdollistaa sen, että yksittäisen opiskelijan tilanteesta saadaan tarkkaa tietoa ja voidaan seurata opiskelumotivaatiossa tapahtuvia muutoksia. Lisäksi on seurattu opiskelijoiden osallistumisesta ohjaukseen ja tilaisuuksiin, jotta jatkossa voitaisiin nähdä, heijastuuko opiskelijan aktiivisuus ohjaustilanteissa hänen opintopolkuunsa.

Kyselylomakkeen kysymyksistä suurin osa oli monivalintakysymyksiä. Opiskelijaa pyydettiin arvioimaan asioita erilaisilla asteikoilla. Avoimia

miksi-kysymyksiä, joiden avulla oli mahdollista täydentää tai perustella monivalintatehtävien ratkaisuja, oli sekä alku- että loppukyselyssä. Loppukyselyssä oli lisäksi kolme avointa kysymystä: Mitä mielestäsi tarkoittaa akateeminen vapaus? Onko jokin asia yllättänyt sinut? Arvioi, miten hyvin olet päässyt sisälle yliopisto-opintoihin.

Alkukysely sisälsi taustakysymyksiä, jotka koskivat venäjän kielen asemaa (vieras/äidin- tai sivistyskieli) ja aiempia venäjän kielen opintoja sekä pohjakoulutusta. Molempien lomakkeiden alussa oli kysymys opiskelumotivaatiosta. Alkukyselyssä esitettiin kysymyksiä yliopisto-opiskeluun, ohjaukseen ja tukitoimiin kohdistuvista odotuksista sekä opiskelijan oma arvio opiskelutaidoistaan. Loppukyselyssä kysyttiin vastaavasti opiskelukokemuksista, ohjauksesta ja tukitoimista saaduista kokemuksista. Lisäksi pyydettiin arvioimaan opiskeluhuvinvointiin liittyvien asioiden haastavuutta.

Kyselylomakkeen ohjausta koskevat kysymykset on rakennettu hollistisen opiskelijälähtöisen mallin mukaan (Penttinen et al. 2009: 8-9). Yliopisto-opiskelua koskevassa osiossa tiedusteltiin opiskelijan arviota erilaisten asioiden, kuten itsenäisen työn tai luentojen määrästä yliopisto-opiskelussa. Opiskelijaa pyydettiin arvioimaan myös opiskelutaitonsa eri työmuodoissa ja mielestään tehokkaimmat oppimistavat. Lisäksi selvitetiin, mitä ovat opiskelijalle entuudestaan tutut työmuodot. Loppukyselyssä kyseltiin opiskelijan kokemuksia edellä mainituista asioista. Alkukyselyssä ohjausta ja tukitoimia koskevat kysymykset liittyivät ohjaustarpeisiin, ohjausta antaviin tahoihin, urasuunnitteluun ja henkilökohtaisen elämän asioihin. Loppukyselyssä opiskelija kertoi käyttämistään ohjauspalvelusta ja arvioi saatuja kokemuksia. Näin pyrittiin arvioimaan ohjauksen ja ohjaustarpeiden vastaavuutta.

Vastaukset osoittivat, että osa kysymyksistä olisi vaatinut selkeämmän muotoilun tai tarkempia lisäkysymyksiä, esim. kysymyksen, mitä resursseja opiskelijat käyttävät nettitiedonhaussa. Osasta kysymyksistä puuttui puolestaan vaihtoehto ”en ole käyttänyt palvelua”, joka olisi ollut tarpeen tarkemman tuloksen saamiseksi. Kyselyn tulokset analysoitiin pääosin kvalitatiivisesti, ainoastaan osassa monivalintakysymyksiä on laskettu kunkin vastausvaihtoehdon saamat maininnat prosenttijakaumina.

OPISKELUMOTIVAATIO JA TYÖMUODOT

Kyselyistä saatujen tulosten mukaan opiskelijoiden motivaatio opintojen alussa oli joko erinomainen tai hyvä, mutta jo kolmen kuukauden opiskelu paljasti muutoksia: yhtäältä motivaatio oli kohonnut, mihin oli vaikuttanut ystäväystyminen venäjänkielisten opiskelijoiden kanssa. Toisaalta opiskelun kuormittavuus kotitehtävineen tai vähäinen edellisestä tutkinnosta saatu korvattujen opintojen määrä olivat heikentäneet motivaatiota hyvästä kohtalaiseen. Selvityksen mukaan (Penttinen et al. 2009: 20) opiskelumo-

tivaatio on opinnäytteen jälkeen toisella sijalla niiden asioiden joukossa, joihin opiskelijat yleensäkin kaipaavat tukea. Kolmantena tulevat sivuainevalinnat ja neljäntenä Hops.

Kokonaisuutena opiskelijat arvioivat päässeensä hyvin sisälle yliopisto-opintoihin. Osa on kokenut vaikeaksi lukujärjestyksen itsenäisen laatimisen ja työrytmistä kiinnisaamisen. Itsenäisen työn ja kotitehtävien kautta oppiminen on olennainen osa opintopisteajattelua. Mikäli opiskelija ei heti opintojen alussa oivalla tätä, hänen tietonsa ja taitonsa eivät kehity opintojen tason vaatimalla tavalla. Tämä on yksi ohjauksessa vieläkin selvemmin esille otettava asia. Jo ensimmäisen lukukauden kuluessa muutamille opiskelijoille on selvinnyt, etteivät he jatka venäjän opiskelua pääaineena, vaan ottavat sen tutkintoonsa sivuaineeksi tai hakeutuvat jonkin muun alan opiskeluun. Vuoden 2008 ohjauksikysely osoitti, että humanistisia aloja opiskelevilla oli keskimääräistä enemmän ohjaustarvetta pääaineen sopivuuden pohdinnassa (Penttinen et al. 2009: 23). Tämän humanistisille aloille tyypillisen tuloksen voi tulkita kahdella tavalla. Opiskelijan kannalta on hyvä, että hänelle selviää mahdollisimman nopeasti se, mikä on oma ala. Mielikuvien ja todellisuuden välillä on selvästi ero, ja vasta opintojen käynnistyminen antaa kokemuksen siitä, mitä kielen opiskelu yliopistossa vaatii. Oppiaineen kannalta opintosuunnan vaihtaja on menetys, vaikka oppiaine olisikin houkutelut opiskelijan hakeutumaan Itä-Suomen yliopistoon.

Useimmat opiskelijat ovat kokeneet henkilökohtaisen opintosuunnitelman tekemisen ainakin jonkin verran haastavaksi. Se on konkreettisesti pannut ajattelemaan opiskeltavan aineen soveltuvuutta itselle. Varsinkin sivuaineiden valinta heti opintojen alussa on monelle ahdistava kokemus. Heidän joukossaan on nimenomaan venäläisiä opiskelijoita, jotka kokevat Hopsin tekemisen heti opintojen alussa liiankin vaativaksi ja sitovaksi tehtäväksi. Heillä on selvästi vähemmän kokemusta opintojen itsenäisestä suunnittelusta, mikä johtunee venäläisen yliopisto-opiskelun koulutusohjelmajohjaisuudesta ja vuosikurssien mukaan etenevistä opinnoista. Asiaan on jatkossa kiinnitettävä enemmän huomiota ja tarjottava käytännön apua suunnitteluun. Kysely osoittaa, että opiskelijat ymmärtävät Hopsin liian kategorisesti. Tiedotuksessa on selkeämmin korostettava sitä, että Hops on suunnitelma, johon luonnollisesti tulee muutoksia opintojen edetessä. Se on opiskelupolun kartta, jota voi muuttaa ja on muutettava muutettava, jos opintojen päämäärä ja kokonaisuus muuttuvat.

Näyttää siltä, että opiskelijoilla on hyvin realistinen käsitys akateemisesta vapaudesta. Opiskelijan mukaan se on ”oma vapautta tietyissä rajoissa; opiskelija saa päättää panostuksensa määrän; saa valita mitä opiskelee ja paljonko”. Siihen kuuluu itsenäinen ajattelu ja vastuu omista opinnoista. Opiskelijat katsovat, että vastuu oppimisesta on opiskelijalla itsellään eikä käsitys ole syksyn kuluessa muuttunut. Opintojen alussa enemmistö (18/23 = 78 %) arvioi, että akateemisesta vapautta on yliopisto-opinnoissa paljon tai melko paljon. Toisaalta osa kritisoi opintojen lineaarista luonnetta. Tämä

on myös asia, joka ohjauksessa on selitettävä. Kielitaito ja muukin tietäminen kehittyi asteittain noviisin tasolta asiantuntijan tasolle.

Kyselyssä selvitettiin, mitkä opiskelussa käytettävät työmuodot ovat opiskelijoille entuudestaan tuttuja ja millaisiksi opiskelijat arvioivat omat taitonsa niissä. Tuttuja työmuotoja olivat essee, referaatti, tiedonhaku netistä, aineistotehtävät, luentomuistiinpanojen tekeminen, keskustelu vieraalla kielellä, tiedonhaku kirjastosta ja PowerPoint-esityksen tekeminen (yli 17/23). Sen sijaan luentopäiväkirja, vieraskielisten teosten tenttiminen ja kyrillinen tekstinkäsittely ovat monille tuntemattomia. Kyrillinen tekstinkäsittelytaito, kuten yleensäkin hyvä tekstinkäsittelytaito, on tarpeen opinnoissa, ja sitä tulee harjoituttaa opintojen alusta alkaen.

Luentopäiväkirja on venäjän kielen perusopintojen ensimmäisen ”Johdatus venäjän opintoihin” – opintojakson suoritustapa, ja vaikka työmuoto on entuudestaan vähän tunnettu, taidot sen laatimisessa on syyslukukauden lopussa arvioitu hyviksi. Tämänäyttävistä tehtävistä opiskelijat toivovat saavansa henkilökohtaista palautetta saadakseen tietoa myös uuden työmuodon omaksumisesta. Luentopäiväkirjan lisäksi lähes poikkeuksetta opiskelijat arvioivat omaavansa hyvät tai erinomaiset taidot tiedonhaussa, mikä on erittäin positiivista. Opiskelijat arvioivat paremmiksi taitonsa hakea tietoa netistä kuin kirjastosta. Hyvät tai erinomaiset taidot opiskelijoilla on omasta mielestään myös äidinkielellä kirjoittamisessa ja vieraalla kielellä lukemisessa sekä ryhmätyössä ja monikulttuurisessa ryhmässä toimimisessa. Tätä taustaa vasten vaikuttaa yllättävältä tieto siitä, että opiskelijat pitävät pienryhmä- ja parityöskentelyä vähiten tehokkaimpina oppimistapoina.

Näitä tapoja tehokkaammiksi opiskelijat arvioivat perinteiset oppimistavat – itsenäisen opiskelun ja opettajajohtoisen työskentelyn. Tämä tieto on myös opetuksen suunnittelun ja kielitaidon kehittymisen näkökulmasta mielenkiintoinen. Pienryhmä- ja parityöskentely eri kieli- ja kulttuuritaustan omaavien opiskelijoiden kesken on sekä opiskelijoiden että opettajien nähtävä resurssina, joka mahdollistaa tehokkaan suullisen kielitaidon kehittämisen. Käytännössä tällainen työskentely on kuitenkin osoittautunut tehokkaan oppimisen välineeksi, esimerkiksi kirjallisuuden ryhmätöissä.

Opiskelijoiden ennakkokäsitysten selvittämiseksi heitä pyydettiin arvioimaan eri työmuotojen määrää yliopisto-opinnoissa ja myöhemmin kysyttiin, mistä työmuodoista he olivat syyslukukauden aikana saaneet kokemusta. Opiskelijat arvioivat todellisuutta suuremmaksi itsenäisen työn, ulkoa oppimisen, kotitehtävien, muistiinpanojen tekemisen, luentojen, itsenäisen tiedonhaun ja kirjallisuuden lukemisen sekä ryhmätöiden määrän. Sen sijaan käytännön harjoituksia osoittautui olevan ennakoarviota enemmän, mikä selittyy käytännön kielitaidon kehittämiseksi järjestettävän opetuksen keskittymisellä opintojen alkuun. Tämä tilanne tulee muuttumaan seuraavina opintovuosina, jolloin saavutetun kielitaidon ylläpitäminen on paljolti opiskelijan oman aktiivisuuden varassa. Painopiste opinnoissa siirtyy teoreettisemman tiedon omaksumiseen ja asiantuntijuiden rakentamiseen sen pohjalta.

OHJAUKSEN JA TUEN TARVE

Toinen kyselyiden painopiste oli opiskelijoiden ohjaustarpeen selvittäminen. Kyselyn tulosten mukaan opiskelijoiden on helppo kääntyä ohjausta antavien tahojen puoleen. Myös kynnys ottaa yhteyttä vanhempiin opiskelijoihin ja kurssien vastuopettajiin on matala. Opiskelijat ovat hakeneet heiltä neuvoja ja ohjausta tai olleet heihin muuten yhteydessä. Näyttää siltä, että syksyn aikana on onnistuttu luomaan side opiskelijapolvien välille. Lisäksi opiskelijat ovat käyttäneet opintotuki- ja terveystalvuuksia. Syyslukukauden aikana osa opiskelijoista on kokenut positiivisena yllätyksenä tarjolla olevan ohjauksen ja tuen määrän. Heidät on jopa yllättänyt se suuri huomion määrä, joka on kiinnitetty opiskelijoiden sitouttamiseen ja opiskeluun perehdyttämiseen, mikä tuli ilmi myönteisenä asiana pientyhmätapaamisissa.

Syksyllä opiskelijat arvioivat tarvitsevansa tukea henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadinnassa ja sivuainevalinnoissa. Opiskelijat näyttävät kyselyn mukaan saaneen odottamansa tuen ja ohjauksen. Pienryhmäkeskusteluissa kävi kuitenkin ilmi, että sivuaineinformaatiota pitää aikaistaa, jotta sivuaineoikeuden hankkiminen ja ilmoittautuminen syksyllä alkaville kursseille on mahdollista. Erityisen paljon ohjausta ja neuvontaa opiskelijat ovat saaneet akateemisia opiskelutaitoja ja opiskelukäytäntöjä koskien. Tässä tulokset ovat yhteneväisiä Joensuun yliopistossa tehdyn selvityksen kanssa (Penttinen et al. 2009: 20).

Ongelmakohdaksi osoittautui aiemmin, nimenomaan Venäjällä, suoritettujen opintojen hyväksi lukeminen, jossa osa opiskelijoista tunsivat saaneensa riittämättömää ohjausta. Yleisiä periaatteita ei ole olemassa, vaan ne ovat vasta muotoutumassa osaksi aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista. Uusissa, entuudestaan tuntemattomissa oppilaitoksissa suoritettujen opintojen vaativat myös lisäselvitystä. Hyväksi lukeminen edellyttää opintojen sisällöllistä vastaavuutta, minkä toteaminen on olemassa olevien asiakirjojen perusteella usein mahdotonta.

Opiskelijat kaipaavat tukea ja ohjausta oman asiantuntijuuden kehittämiseen, urasuunnitelman tekemiseen sekä työllistymisen kysymyksiin ja työnhakutaitojen kehittämiseen. Vaikka kaikki nämä kysymykset liittyvät 1. vuoden opiskelijan elämään ja Hopsin laadintaan, vastaajat eivät kyselyn mukaan ole hakeneet syksyn kuluessa näitä ohjauspalveluja. Urapalveluiden ohjausta on käyttänyt syksyn aikana vain 5 opiskelijaa (22 %). Kysymykset askarruttavat, mutta eivät vielä ensimmäisenä syksynä ole polttavan ajankohtaisia. Lisäksi mainitut asiat ovat sellaisia, joissa opiskelijan on yhteisten ryhmäohjausten jälkeen akuutissa ohjauksen tarpeessa aktivoituttava itse hakemaan ohjausta.

Venäjän kielen opiskelijat tulevat suurelta osin Itä-Suomesta, mikä näkyy siinä, ettei opiskelijoilla ole ongelmia paikkakunnalle kotiutumisessa, oman elämän haltuunotossa ja ystävyysuhteiden luomisessa. Useimmilla on valmiit suhdeverkot, eivätkä he välttämättä ole kovin kiinnostuneita

tarjotuista tutustumistilaisuuksista. Taloudellisen toimeentulon ja opiskelun ja muun elämän yhteensovittamisen osa opiskelijoista kokee haasteellisenä. Viimeksi mainittu osoittautui haastavammaksi kuin millaiseksi se opintojen alussa arvioitiin. Yksi tähän asiaan vaikuttava tekijä saattaa olla se, että molemmissa kyselyissä osa opiskelijoista (22 %-25 %) arvioi taitonsa ajankäytön suunnittelussa vain tyydyttäväksi tai jopa heikoiksi. Tämä tekee määräaikojen noudattamisen hankalaksi. Niin ikään psyykkisestä ja fyysisestä terveydestä huolehtiminen osoittautui osalle opiskelijoista alkusyksyn arvioita haastavammaksi. Positiivista on kuitenkin se, että opiskelijat eivät koe avun pyytämistä ongelmatilanteissa hankalaksi. Myös 2008 ohjauskyselyn tulosten mukaan opiskelijat katsoivat tarvitsevansa eniten keskustelutukea taloudellisen toimeentulon ja opiskelun ja muun elämän yhteensovittamisessa (Penttinen et al. 2009: 28).

Loppukyselyssä tiedusteltiin opiskelijoiden mielipidettä tehtyjen tukitoimien merkityksestä. Useimmat arvioivat opiskelijatuutoroinnin ja pienryhmätapaamiset erittäin tärkeiksi, tärkeiksi tai melko tärkeiksi. Perusopintojen ensimmäinen kurssi ”Johdatus venäjän opintoihin” on useimpien (21/24) opiskelijoiden mielestä tarpeellinen ja tärkeä (erittäin tai melko tärkeä). Se antaa yleiskuvan opintojen sisällöstä ja selkiyttää tulevien vuosienkin opintoja. Järjestetyistä tilaisuuksista tärkeimpänä opiskelijat pitivät tutustumisviikonloppua opintojen alussa. Sen sijaan kaikille opiskelijoille suunnattu nostalgialta ja opiskelijoiden itsensä tai ainejärjestön järjestämät tilaisuudet koettiin vähemmän merkityksellisiksi. Tulos on sinällään monitulkintainen, koska opiskelija, joka ei ollut osallistunut johonkin kysytyistä tilaisuuksista saattoi vastata, ettei tilaisuudella ollut merkitystä. Osallistumis seuranta paljastaa, ettei hanke ole onnistunut aktivoimaan kaikkia opiskelijoita vapaa-ajalla järjestettyihin tilaisuuksiin, mihin syynä voi olla nimenomaan ryhmän laaja ikäjakauma ja sen myötä erilainen perhetilanne.

Ryhmäytymisen edistäminen yleensä ja erityisesti suomalaisten ja venäläisten opiskelijoiden välisen yhteishengen luominen oli yksi hankkeen tavoitteista. Tästä syystä loppukyselyssä kysyttiin, kenen kanssa, missä yhteyksissä ja miten paljon opiskelijat ovat tehneet sivuaineoikeuden hankkiminen ja ilmoittautuminen että yhteistyö äidinkieleltään venäläisten ja suomalaisten välillä on viikoittaista harjoitusryhmissä ja luennoilla sekä annettujen kotitehtävien suorittamisessa ryhmä- tai paritöinä. Sen sijaan se on satunnaista tai harvinaista, kun kyse on oma-aloitteisesta yhdessä opiskelusta. Venäläiset opiskelijat eivät koskaan tee keskenään yhteistyötä ainejärjestössä ja tapailevat toisiaan vain satunnaisesti vapaa-ajallakin. Myös suomalaisten yhteydenpito keskenään vapaa-ajalla on satunnaista, samoin oma-aloitteinen yhdessä opiskelu ja kotitehtävien tekeminen. Käyttäytymismallit ovat siis molemmilla ryhmillä samanlaiset, mutta joutokassa on pari opiskelijaa, joilla on hyvät yhteydet yli kieli- ja kulttuurirajan. Näin ollen yhteistyö toimii vain opettajajohtoisessa työskentelyssä.

Kysely osoitti, että muutoin yhteistoiminta venäläisten ja suomalaisten kesken on harvinaista ja vapaa-ajallakin vähäistä. Yllättävää on se, etteivät venäläiset toimi ainejärjestössä juuri lainkaan ja suomalaisetkin ensimmäisen vuoden opiskelijat vain vähän, vaikka heidän onkin helppo olla yhteydessä vanhempiin opiskelijoihin. Ainejärjestö ei ole onnistunut innostamaan venäläisiä opiskelijoita mukaan toimintaansa. Se yhdistää yleensä samanikäisiä ja -mielisiä yhteiseen vapaa-ajanviettoon, joten ryhmän heterogeenisuus voi selittää saamamme tuloksen. Toisaalta ainejärjestöt edustavat ehkä selvimmin suomalaista yliopistokulttuuria, jonka muusta kulttuurista tuleva voi kokea vieraaksi. Venäläisten opiskelijoiden aktivoimisessa ainejärjestöillä on tehtävää.

Kyselyn tulokset osoittavat, että opettajakunnan on jatkossakin oltava opintojen alkuvaiheessa aktiivinen toimija. Kannattaa panostaa säännöllisiin pienryhmätapaamisiin, järjestää tutustumistilaisuuksia sekä mahdollisuuksien mukaan osallistua erilaisiin tilaisuuksiin yhdessä opiskelijoiden kanssa. Positiivinen tulos ovat uusien ja vanhempien opiskelijoiden välillä syntyneet kontaktit. Toivottavasti tämä malli siirtyy uusien opiskelijoiden kautta edelleen seuraaville uusille opiskelijoille. Venäläisten ja suomalaisten ryhmäytymisen edistäminen on edelleen haaste ja osin myös henkilö-kemiakysymys, jonka ratkaisuun tuskin löytyy yhtä avainta. Venäläiselle kulttuurille ominainen vahva keskinäinen verkottuminen näkyy myös opiskelijoiden käyttäytymisessä. Heidän verkostonsa rakentuvat kansallisuuden pohjalta, mikä on vähemmistölle ominainen toimintatapa enemmistön suhteen.

LOPUKSI

Hankkeesta saatuja tietoja hyödynnetään tulevaisuudessa uusien opiskelijoiden perehdyttämisessä yliopisto-opiskeluun ja sitouttamisessa yliopistoyhteisöön. Starttihankkeen puitteissa järjestetyt tukitoimet olivat pääosin opettajien vastuulla. Jatkossa olisi hyvä jakaa vastuuta myös ainejärjestölle ja ennen kaikkea pyrkiä lisäämään opiskelijoiden omaa aktiivisuutta. Erityisen tärkeältä tuntuu opiskelijoiden kokemusvarannon hyödyntäminen mm. pienryhmäohjaustilanteissa. Luottamuksen rakentaminen, keskinäinen kunnioitus ja tasavertainen kohtelu on se perusta, jolle voi syntyä aitoa yhteisöllisyyttä. Opiskelijakeskeisessä holistisessa ohjausmallissa lähinnä opiskelijaa on opettajakunta, joka on tiiviissä vuorovaikutuksessa opiskelijan kanssa (Penttinen et al. 2009: 9). Opiskelijoiden erilaisesta taustasta ja yksilöllisistä eroista johtuva heterogeenisuus edellyttää yksilöllisempää tukea ja ohjausta, mutta myös opetuksen eriyttämistä, mikä on tärkeä tekijä opiskelumotivaation ylläpitämisessä. Tämä tekee opettajan työstä vaativaa: opetuksen lisäksi hänen on kyettävä antamaan yksilöllistä palautetta opiskelijan edistymisestä. Hanke osoittaa, että jokaisen opetta-

jan on kannettava vastuuta ohjauksesta ja jokaisen panos tarvitaan pienryhmäohjauksessa. Selviytyäkseen ohjaustyöstä opettajan on kehitettävä omaa ohjausasiantuntijuuttaan ja tunnettava ohjauksen yleisiä periaatteita ja käytäntöjä. Onnistunut ohjaus oppiaineen tasolla edellyttää opettajien välistä yhteistyötä ja toimimista tiiminä.

Kuva 2. Neuvostonostalgiaa Linnunnimen huvilassa 9.11.2009.

LÄHTEET

- Baschmakoff, N. & Siilin, L. (eds.) 2003: *Novoe i staroe*. (Learning by doing 3. Working Papers from the Russian Department). Joensuu, University of Joensuu.
- Kagan, O. & Rifkin, B. (eds.) 2000: *The Learning and Teaching of Slavic Languages and Cultures*. Bloomington (Ind.), Slavica.
- Laitinen, K., Pekonen, E. & Pirttimäki, S. 2009: *Hopskäytäntöjen nykytilanne - hopsohjaajien näkemyksiä tutkintouudistuksen tavoitteiden toteutumisesta*. Oppimiskeskus. Kuopion yliopisto. Saatavilla sähköisessä muodossa: http://www.uku.fi/opk/julkaisut/Hopskaytantojen_nykytilanne.pdf.
- Penttinen, L., Sarapik, S. & Vallius-Leinonen, K. 2009: *Opiskelijan äänellä ohjauksesta*. Joensuun yliopiston ohjauskysely 2008. (Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä, no 48). Joensuu, Joensuun yliopisto.

Puheviestinnän opintopoluilla

Sanna Karvinen, Sanna Niskanen, Tiina Parkkonen & Tarja Tantt

PUVIPOLKU – Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksen puheviestinnän opintopolkujen ja ohjauksen kehittämishanke virisi keväällä 2009, kun Joensuun ja Kuopion yliopistojen kielikeskuksissa luotiin pohjaa uudelle Itä-Suomen yliopiston yhteiselle kielikeskukselle. Rakentamisvaiheessa todettiin, että yliopistojen yhdistymisen myötä on syytä selkeyttää opiskelijoille tarjolla olevia puheviestinnän erilaisia opintopolkuja sekä tehostaa opintojen ohjausta siten, että opiskelijat löytäisivät sopivimmalle puheviestinnän opintopolulle jo opintojensa alkuvaiheessa. Hankkeen työryhmässä ovat olleet mukana kielikeskuksen puheviestinnän opettajat Sanna Karvinen ja Tarja Tantt Joensuusta sekä Sanna Niskanen ja Tiina Parkkonen Kuopiosta.

Puheviestinnän opintopolkujen ja ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on ollut rakentaa puheviestinnän opintojen ohjaussivusto Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksen Internet-sivujen yhteyteen. Ohjaussivustoa on rakennettu elokuusta 2009 lähtien, ja sivusto on tarkoitus ottaa käyttöön lukuvuoden 2010–2011 alussa, syksyllä 2010.

TAUSTAA

Hankkeen taustalla on tarve kehittää opiskelijoiden ohjausta siten, että opiskelija voisi jo opintojensa alussa HOPS:aa laatiessaan arvioida puheviestintäosaamistaan ja valita itselleen sopivimman tavan tutkinnossa vaadittavan puheviestintäosaamisen hankkimiseen opintojen aikana tai osaamisen osoittamiseen hyväksilukumenettelyn kautta.

Yliopisto-opiskelijat tarvitsevat aiempaa yksilöllisempiä ja monipuolisempia opintopolkuja sekä ohjausta itselleen sopivimmalle polulle muun muassa lisääntyneen etäopiskelun ja aikuisopiskelun sekä erilaisten opiskelijoiden erityistarpeiden (esim. LUKI-vaikeudet, viestintäarkuus) vuoksi. Itä-Suomen yliopiston kielikeskusta rakennettaessa on ollut tärkeää synnyttää uusia puheviestinnän opintopolkuja palvelemaan erilaisten opis-

kelijoiden tarpeita. Opiskelijan opintojen mielekkään etenemisen ja käytettävissä olevien opetusresurssien kannalta olisi parasta, jos opiskelija voitaisiin jo heti opintojen alussa ohjata hänelle sopivalle opintopolulle. Esimerkiksi työelämän haasteellisissa viestintätehtävissä vuorovaikutusosaamista hankkinut etäopiskelija tarvitsee erilaisen puheviestinnän opintopolun kuin vaikkapa vuorovaikutustilanteita arasteleva opiskelija, joka ilman tukea välttelisi kaikkia kursseja, joilla opiskelijan odotetaan osallistuvan vuorovaikutukseen. Tällaisia opintoja ovat esimerkiksi erilaiset harjoituskurssit, seminaarityöskentely sekä kieli- ja viestintäopinnot. Uusien opintopolkujen rakentamisen lisäksi jo olemassa olevat puheviestinnän erilaiset opiskelumahdollisuudet on ollut tärkeää saattaa entistä tehokkaammin opiskelijoiden ja heitä ohjaavien tahojen tietoon.

Opiskelijoiden erilaisille opintopoluille ohjaamisen tarve on kasvanut ja Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksessa tarve on yhä kasvamassa muun muassa seuraavista syistä:

1. Yliopistoissa tulisi kyetä entistä paremmin tunnistamaan ja tunnustamaan muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista osaksi tutkintoja. Opetusministeriö ohjaa korkeakouluja kehittämään monipuolisia menetelmiä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi. (Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa 2007, 45–48.)
2. Korkeakouluopintoja aloittavilla opiskelijoilla on jo usein valmiina jokin aiempi tutkinto tai monipuolista työkokemusta pitkältä ajalta ja erilaisista tehtävistä. Esimerkiksi vuonna 2004 kaikista Suomessa yliopistokoulutuksen aloittaneista 5,3 %:lla oli takanaan jo aiempi yliopistotutkinto (Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa 2007, 39), ja Joensuun yliopistossa ajanjaksolla 8/2004–9/2008 opintonsa aloittaneista 784 opiskelijaa oli oman ilmoituksensa mukaan jo aiemmin suorittanut jonkin tutkinnon – näistä 274:llä oli takanaan ammattikorkeakoulututkinto ja peräti 351:llä yliopistotutkinto (Joensuun yliopiston opiskelijarekisteri Oodi). Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen käytäntöjen kehittämiseksi sekä osaamisen tunnustamiseen tähtäävälle opinto-ohjaukselle on selvästi tarvetta.
3. Joensuun ja Kuopion yliopistojen yhdistymisen myötä, Itä-Suomen yliopiston kielikeskusta rakennettaessa on luotu uusia käytäntöjä (esim. AHOT-menettelyt) ja uudenlaisia oppimispolkuja (esim. erilaiset tukikurssit, monimuoto-opiskelu, vapaavalintaiset kurssit), minkä vuoksi myös opiskelijoiden ohjausta on kehitettävä aiempaa monikanavaisemmaksi, tehokkaammaksi ja täsmällisemmäksi. Tämän myötä kielikeskuksen on syytä tiivistää entisestään yhteistyötä ainelaitosten suuntaan, erityisesti HOPS-työhön ja tuutoritoimintaan osallistuvien kanssa.
4. Itä-Suomen yliopiston toiminta kolmella kampuksella – Joensuussa, Kuopiossa ja Savonlinnassa – asettaa kielikeskukselle uusia ope-

tuksen ja ohjauksen haasteita. Esimerkiksi etäopiskelulle ja muille joustaville opintojen suoritustavoille on kysyntää opiskelijoiden erilaisten elämäntilanteiden vuoksi.

5. Valtakunnallinen Laatusuhteiden puheviestinnän opetukseen -työryhmä (LAAPU) on laatinut suositukset yliopistotutkintojen kieli- ja viestintäopintoihin kuuluvan puheviestinnän opetuksen tavoitteista, sisällöistä, arvioinnista sekä hyväksilukukäytännöistä. Tavoitteena on, että nämä suositukset ohjaisivat puheviestinnän opetuksen käytäntöjä mahdollisimman pitkälti myös Itä-Suomen yliopistossa. Puheviestinnän opetuksen linjausten valtakunnallinen yhtenäistäminen vaatii aiempaa enemmän resursseja opiskelijoiden ohjaukseen. (Laatusuhteiden puheviestinnän opetukseen yliopiston kieli- ja viestintäopinnoissa 2009.)

MITÄ HANKKEESSA ON LUOTU JA KENELLE?

Hankkeen tavoitteena on ollut lisätä puheviestinnän opintopolkuihin liittyvän tiedon ja ohjauksen läpinäkyvyyttä, avoimuutta ja saavutettavuutta. Tähän on pyritty selkeyttämällä kielikeskuksessa tarjolla olevia puheviestinnän erilaisia opintopolkuja ja tekemällä ne näkyväksi sekä laatimalla kielikeskuksen Internet-sivujen yhteyteen puheviestinnän verkko-ohjaussivusto, josta löytyy ohjausmateriaaleja eri ryhmien tarpeisiin.

Hankkeen kohderyhmänä ovat ensisijaisesti opiskelijat, mutta ohjaussivusto voi olla hyödyksi myös HOPS-suunnitelmien laadintaan osallistuville ainelaitosten ja muille yliopiston työntekijöille sekä tuutoreille. Opiskelijoille ohjaussivustolta löytyy verkkotyökalu oman puheviestintäosaamisen arviointia varten ja sopivan opintopolun valinnan tueksi. Opiskelija ohjataan joko kehittämään puheviestintäosaamista opintojen aikana erilaisilla puheviestinnän kursseilla tai osoittamaan aiemmin hankittua osaamista hyväksilukumenettelyssä. HOPS-ohjaajille ja tuutoreille tarkoitettussa osiossa on tietoa ja tukimateriaaleja puheviestinnän opiskelumahdollisuuksista ja erilaisista opintopoluista.

Ohjaussivuston ansiosta opiskelijan on aiempaa helpompi suunnitella opintojaan ja valita itselleen sopiva ja tarkoituksenmukainen opintopolku, joka voi tukea myös opiskelijan muissa opinnoissa selviytymistä. Sivustolla kuvataan neljä erilaista opintopolkua:

1. *Peruspolku*. Tämä on tavallisin tutkintoon kuuluvien puheviestinnän opintojen suoritustapa. Tässä vaihtoehdossa opiskelija osallistuu oman tieteenalansa opiskelijoille järjestettävälle puheviestinnän kurssille.
2. *Viestintärohkeuteen tukea tarvitsevan polku*, joka on tarkoitettu viestintätilanteita arasteleville ja esiintymistä jännittäville opiskelijoille. Opiskelijalle on tarjolla puheviestinnän tukikurssi vies-

tintärohkeuden vahvistamiseksi ennen tutkintoon kuuluvalle puheviestinnän kursseille osallistumista.

3. *Etäopiskelijan polku* opiskelijoille, jotka eivät asu opiskelupaikkakunnalla ja joiden on mahdotonta osallistua säännölliseen lähiopetukseen. Etäopiskelija ohjataan esimerkiksi puheviestinnän viikonloppukurssille tai monimuotokurssille, jossa suuri osa työskentelystä toteutetaan verkossa.
4. *Osaamisen hyväksilukemisen polku*. Tämä polku on tarkoitettu opiskelijoille, joilla on joko aiempia puheviestinnän opintoja tai muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua puheviestintäosaamista, jota voidaan opiskelijan hakemuksesta hyväksilukea tutkintoon esimerkiksi korvaavuuskäytäntöjen tai näyttökoemenettelyn kautta.

Kieli- ja viestintäopintojen suunnitteluun ja opiskelijoiden ohjaukseen sivusto tarjoaa muun muassa HOPS-ohjaajien käyttöön soveltuvia ohjauksen työkaluja. Luultavasti ohjaussivusto myös vähentää kielikeskuksen hallinto- ja opetushenkilökunnan painetta opiskelijoiden yksilöohjaukseen esimerkiksi sähköpostitse, kun opiskelijat saavat tietoa ja tukea sopivan opinpolun valinnan tueksi sivustolta ja verkkotyökalujen avulla.

HANKKEEN VAIHEET

Hanketyöskentely aloitettiin syksyllä 2009 siten, että puheviestinnän erilaisia opintopolkuja tehtiin näkyväksi ja selkeytettiin ensin työryhmässä. Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksen yhteisten puheviestinnän opintopolkujen rakentaminen lähti liikkeelle Joensuun yliopiston ja Kuopion yliopiston kielikeskusten aiempien, erilaisten opintopolkujen pohjalta. Aluksi tutustuttiin molempien kampusten aiempiin opintopolkuihin ja seuraavaksi pohdittiin, millaiset opintopolut olisivat realistisia ja toteutettavissa uudessa Itä-Suomen yliopistossa.

Yhteisten opintopolkujen hahmotteluvaiheen jälkeen alettiin laatia verkkosivustolle ohjausmateriaaleja puheviestinnän opintopoluista. Työryhmän oli ensiksi opetettava Itä-Suomen yliopiston käyttöön tulevan uuden julkaisujärjestelmän, Liferay-portaalin, sisällöntuotantoa ja hallintaa. Lisäksi työryhmä solmi Joensuun ja Kuopion kampuksilla yhteistyösuhteet tietotekniikan opetuskäytön tukihenkilöihin, joiden kanssa kokoonnuttiin muutamia kertoja suunnittelemaan ohjaussivuston rakennetta ja keskustelemaan sivuston teknisistä toteutusmahdollisuuksista. Tukihenkilöiden avustuksella otettiin työryhmän käyttöön virtuaalikokoukset mahdollistavia tietoteknisiä sovelluksia (Skype ja ACP). Työryhmä tilasi tietotekniikan harrastajalta, Itä-Suomen yliopiston perinteentutkimuksen dosentti Tuulikki Kurjelta ohjaussivustolle oman logon. Kurki auttoi työryhmää myös sivuston muun visuaalisen puolen suunnittelussa.

Itä-Suomen yliopiston julkaisujärjestelmään luotiin syksyllä 2009 hankkeelle oma Puvipolku-sivusto, johon työryhmän jäsenet ovat syksyllä 2009 ja keväällä 2010 vähitellen työstäneet sisältöjä. Työryhmä esitteli Puvipolku-hanketta ja tekeillä olevan ohjaussivuston rakennetta sekä sai hankkeesta palautetta Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksen henkilökunnan koulutuspäivässä, joka järjestettiin Kuopiossa 6.11.2009. Sivujen sisällönrakentaminen on edennyt rinnan Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksen rakentamisen kanssa ja jatkuu vielä keväällä 2010 tätä artikkelia kirjoitettaessa.

Opiskelijoiden avuksi on työryhmässä laadittu diagnostisia kysymyksiä, joiden avulla opiskelijat voivat arvioida omaa puheviestintäosaamistaan ja löytää itselleen sopivimman puheviestinnän opintopolun. HOPS-ohjaajille ja tuutoreille julkaistaan sivustolle oma osio, josta löytyy tietoja puheviestinnän opinnoista ja tukea puheviestinnän opinto-ohjaukseen. Lisäksi sivustolle on koottu ns. Usein kysyttyä -palsta, josta löytyy vastauksia tavallisimpiin puheviestinnän opintoja koskeviin kysymyksiin. Palstan kysymykset on kerätty puheviestinnän opettajilta sekä kielikeskuksen ammuensseilta ja toimistosta.

MITÄ HANKKEELLA SAAVUTETAAN?

Puheviestinnän opintopolkujen ja ohjauksen kehittämishanke selkeyttää ja tekee opiskelijoille sekä opintojen ohjaajille näkyvämmäksi Itä-Suomen yliopiston kielikeskuksen tarjoamia puheviestinnän opintomahdollisuuksia ja erilaisille opiskelijoille tarkoituksenmukaisia opintopolkuja. Hankkeen tuloksena käyttöön otettava puheviestinnän opintojen ohjaussivusto edistää kielikeskuksen monipuolisten puheviestinnän opintopolkujen läpinäkyvyyttä ja saavutettavuutta sekä erilaisten oppijoiden tasa-vertaisen kohtelun toteutumista. Lisäksi ohjaussivusto tarjoaa opiskelijoille entistä enemmän mahdollisuuksia itsenäiseen ja omatoimiseen puheviestintäosaamisen arviointiin sopivan opintopolun valinnan tueksi – ja opintojen sujuvan etenemisen varmistamiseksi.

LÄHTEET

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö.

Joensuun yliopiston opiskelijarekisteri Oodi. Rekisteritiedot saatu 18.11.2008 sähköpostitse Joensuun yliopiston opiskelijapalveluista projektisuunnittelija Eila Partaselta.

Laatua puheviestinnän opetukseen yliopiston kieli- ja viestintäopinnoissa 2009. Tavoitteiden, sisältöjen ja arvioinnin yhtenäistäminen puheviestinnän opetuksessa -hanke. LAAPU-työryhmän raportti 6.11.2009.

Matkalla akateemiseksi osaajaksi: W5W²- hanke historian oppi- aineryhmässä

Riikka Mylly & Marko Junkkarinen

HANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Historian oppiaineryhmä on määrätietoisesti kehittänyt ohjaustoimintaansa 2000-luvulla. Opetusministeriön rahoittaman OpOKE-hankkeen (2000–2002) myötä uudistettiin tuutorointikäytäntöjä (ks. Mylly, Hämynen ja Nevala 2004). Opetusministeriön rahoittaman W5W-hankkeen (ks. Kuhanen 2004) aikana keskityttiin opinnäytetöiden ohjauksen kehittämiseen. Hankkeet ovat osaltaan muokanneet oppiaineryhmän opetuskulttuuria. Historian oppiaineryhmässä on omaksuttu opetuskulttuuri, jossa opetusmuodot ovat muuttuneet opiskelijakeskeisemmiksi, keskustelevimmiksi ja oppimiskäsityksiltään ongelmanratkaisua hyödyntäviksi. Oppiaineryhmässä on suhtauduttu uudistustyöhön positiivisesti ja ennakkoluulottomasti. W5W²-hankkeeseen hakeutuminen oli luontevaa, koska se tarjosi hyvät mahdollisuudet jatkaa opetuksen ja ohjauksen pitkäjänteistä kehittämistä.

W5W²-hankkeen tavoitteeksi asetettiin historian oppiaineryhmässä ohjauksen kokonaisjärjestelmän toimivuuden varmistaminen. Oppiaineryhmä oli aktiivisesti mukana niin valtakunnallisessa W5W²-hankkeessa kuin Joensuun yliopiston paikallisessa W5W²-hankkeessakin. Valtakunnallisen hankkeen tasolla historian oppiaineryhmässä keskityttiin muun muassa innovatiivisten opetus- ja oppimisprosessien sekä opetuksen ja oppimisen arviointimenetelmien kehittämiseen (tarkemmin Mylly & Junkkarinen 2009). Joensuun yliopiston W5W²-hankkeesta rahoitusta saanut ”Matkalla akateemiseksi osaajaksi” -projekti kohdistui yhtäältä perusopiskelijoiden uraohjaukseen ja toisaalta historian opiskelijoiksi hakeutuville suunnatun informaatiopakettin luomiseen.

Tässä artikkelissa esitellään ohjauksen tehostamiseen liittyneitä kehittämistoimia ja ”Matkalla akateemiseksi osaajaksi” -hankkeen toteutusta. Lisäksi artikkelissa kuvataan W5W²-hankkeen aikana tehtyä kehitystyötä historian opiskelijoiden työllistymisen edistämiseksi. Työelämäorientoituneisuus oli yhtenä lähtökohdana sekä ohjaukseen että opetukseen liittyneissä uudistuksissa.

OHJAUKSEN TEHOSTAMINEN

Historian oppiaineryhmän ohjauksen kehittämisessä on käytetty lähtökohdana niin sanotun laadukkaan ohjauksen tunnusmerkkejä (Ikonen & Ketola 2006, 102–103). Pyrkimyksenä on ollut luoda koko opintopolun kattava tukijärjestelmä oppimisen edellytysten parantamiseksi. W5W²-hankkeen aikana kehitettiin sekä jo olemassa olevia ohjauskäytäntöjä että uusia ohjausmuotoja.

Opintojen alkuvaiheessa ohjaus on konkretisoitunut uusien opiskelijoiden orientaatioon liittyvänä tuutorointina ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatimisen tukemisena (tarkemmin oppiaineryhmän hopskäytännöistä Junkkarinen 2006a ja 2006b). W5W²-hankkeen aikana hops-työskentelyn kehittämistä pohdittiin muun muassa asiantuntijavierailun yhteydessä. Hops-käytäntöjä muutettiin hankkeen aikana niin, että syksyllä 2007 otettiin käyttöön yliopistotason päätöksellä oodi-pohjainen eHops. Käytäntöihin sisältyy edelleen pienryhmäohjausta ja ohjauskeskusteluja, jotka mahdollistavat avoimen hopsin kehittymisen.

W5W-hankkeessa suunniteltu graduttaja on opinnäytteiden ja seminaarityöskentelyn tueksi laadittu ohjaussivusto, joka on oppiaineryhmän verkkosivuilla. Se sisältää opinnäytetyöskentelyyn liittyviä ohjeita, linkkejä tutkielmatyöskentelyn tueksi ja oppiaineryhmän standardit tutkimusta varten. Graduttaja on koettu tarpeelliseksi ja toimivaksi tukimuodoksi, jota on hyödynnetty niin seminaarityöskentelyssä kuin opinnäytteiden ohjauksessakin. Siitä on ollut apua myös opiskelijoille, joilla ei ole ollut mahdollisuutta osallistua kontaktiohjaukseen. Graduttajan muokkaamisella on pyritty tehostamaan opinnäytetöiden ohjausta. W5W²-hankkeessa sivustoa uudistettiin lisäämällä siihen tutkimusetiikkaan liittyviä ohjeita, uusimalla linkkejä ja päivittämällä oppiaineryhmän tutkielmastandardeja.

Opiskelijarekrytoinnin ja uraohjauksen tehostaminen toteutettiin ”Matkalla akateemiseksi osaajaksi” -projektin puitteissa. Pyrkimyksenä oli luoda sivustot, joiden sisällöt puhuttelevat kohderyhmiään: rekrytointisivut historian yliopisto-opintoja suunnittelevia ja uraohjaussivut historian pääaineopiskelijoita. Toteutuksessa otettiin huomioon Itä-Suomen yliopiston mukanaan tuomat muutokset laitosrakenteeseen niin, että historian lisäksi vastaavat sivut suunniteltiin maantieteeseen ja ympäristöpolitiikkaan. Näin uuden historia- ja maantieteiden laitoksen kaikki pääaineet

saivat samantyylliset ohjaussivustot. Verkkosivut otettiin käyttöön vuoden 2009 lopulla.

Verkkomarkkinoinnin kehittäminen opiskelijarekrytoinnin osalta koettiin tärkeäksi, koska useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa oli nostettu esiin verkon ensisijaisuus abiturienttien tiedonlähteenä vertailtaessa opiskelupaikkoja (ks. esim. Tuominen & Siitonen 2008). Lisäksi verkkosivujen avulla pyritään antamaan opiskeleviksi hakeville hyvät perustiedot yliopisto-opiskelusta erityisesti historia-alan näkökulmasta. Näin sivusto toimii alkuvaiheen ohjauksen tukena. Opiskelijarekrytointiin suunnattu sivusto (<http://www.uef.fi/geohistoria/hae-opiskelemaan>) toimii normaalin mainosesitteen laajempänä web-ilmenemismuotona. Sinne on sisällytetty muun muassa yleinen hakemisinfor sekä tietoa oppiaineryhmän painopistealoista ja historian opiskelusta Joensuussa. Lisäksi sivuille on kerätty opiskelijoiden kertomuksia ja kokemuksia opiskelijaelämästä; ainejärjestöaktiivit, tuutorit ja niin sanotut riviopiskelijat esittelevät vapaamuotoiset tervehdyksensä historian opiskelusta kiinnostuneille. Tavoitteena on, että sivut tuovat esiin ”nuorten kielellä” Joensuun erityisosaamisia ja erityisyyttä muihin historian laitoksiin verrattuna. Keskeisenä viestinä on, että täällä opiskelija ei huku massaansa vaan hän on tekemisissä ihmisten, ei rakenteiden kanssa.

Opiskelijarekrytoinnin tehostamisen ohella uusilla verkkosivuilla pyritään parantamaan opiskelijoiden sitouttamista ja integroimista oppiaineryhmään. Omille verkkosivuille luodun erillisen uraohjaussivuston (<http://www.uef.fi/geohistoria/historia1>) tavoitteena on antaa monipuolinen kuva historian opiskelun tarjoamista mahdollisuuksista. Pyrkimyksenä on näin vähentää esimerkiksi pääaineen opiskeluun, sivuainevalintoihin ja työllistymiseen liittyvää epätietoisuutta ja lisätä opiskelumotivaatiota ja tavoitteellista opiskelua. Uraohjaussivustolla esitellään muun muassa keskeiset ammattiorientaatiot ja niiden pätevyysvaatimukset, urakuvaa tukevat sivuaineet, jatko-opinnot, työelämäopinnot ja korkeakouluharjoittelu. Sivuille on koottu myös Joensuusta historiasta valmistuneiden haastatteluja, joissa asiantuntijavaihtoehdosta valmistuneet kertovat omista opinnoistaan, työurastaan ja opintojen merkityksestä työllistymisen kannalta. Tämänkaltaisen uraohjauksen tarkoituksena on ollut koota työllistymistä historia-alan näkökulmasta käsittelevä informaatio helposti opiskelijoiden saataville ja samalla osoittaa, millaisia asioita muuttuneen työelämän vaatimukset pitävät sisällään (Haapakoski 2005, 15). Uraohjaussivusto toimii hyvin historian perus-, aine- ja syventäviin opintoihin sisältyvien työelämäopintojen tukena.

TYÖELÄMÄORIENTAATION VAHVISTAMINEN

Historian opintoja ja ohjausta kehitettäessä työelämäorientaatio on otettu tarkoin huomioon, jotta opiskelijat saisivat mahdollisimman hyvät valmiudet siirtyä valmistuttuaan työelämään. Taustalla on vaikuttanut työelämän käytännöissä ja luonteessa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tapahtuneet suuret muutokset (Graham 1996, 128–145). Opetusta ja ohjausta suunniteltaessa on kiinnitetty huomiota työelämän muutoksiin muun muassa hyödyntämällä Urapalveluiden tuottamia raportteja valmistuneiden työllistymisestä. Suunnittelutyössä on lisäksi huomioitu yhteistyötahoilta saadut palautteet ja kehitysehdotukset. W5W²-hankkeen aikana pyrittiin vahvistamaan sekä aineenopettajaksi että niin sanotuksi asiantuntijaksi suuntautuneille tarkoitettua työelämäorientaatiota.

Työelämään liittyvän ohjauksen tehostamiseksi oppiaineryhmässä on määritelty ohjeet mentorointia varten. Mentoroinnin avulla opiskelijan on tarkoitus saada käytännön kokemusta työmarkkinoille hakeutumisesta ja työelämässä toimimisesta. Lisäksi tavoitteena on, että opiskelija saisi luotua kontakteja työelämää varten. Oppiaineryhmän lähtökohtana on, että mentorointi on joustavaa, opiskelijälähtöistä ja yksilöllistä. Ohjausmuoto on tarkoitettu sekä asiantuntijavaihtoehdossa opiskeleville että opettajaksi suuntautuville, mutta tavoitteena on, että erityisesti ei-asiantuntijaksi valmistuvat hyödyntäisivät mentorointia.

Sekä asiantuntijavaihtoehdossa opiskelevilla että aineenopettajaksi suuntautuvilla on ollut mahdollista hakeutua 15 opintopisteen laajuiseen dokumenttikäsikirjoituskoulutukseen, joka antaa valmiuksia itsenäiseen käsikirjoitustyöhön sekä ennakkotutkimus- ja asiantuntijatyöhön av-tuotannossa. Opiskelijoilla on mahdollisuus hyödyntää opintokokonaisuudessa karttuneita tietoja ja taitoja tekemällä audiovisuaalinen opinnäytetyö, jossa yhdistyy tieteellinen tutkimusraportti ja av-käsikirjoitus. Ammatillisen opinnäytetyöskentelyn tavoitteena on kartuttaa opiskelijan valmiuksia ymmärtää ja käyttää audiovisuaalisia ilmaisukeinoja sekä lisätä pätevyyttä ennakkotutkimus- ja kirjoitustyöhön.

Asiantuntijavaihtoehdossa opiskelevien työelämävalmiuksien parantaminen on ollut W5W²-hankkeessa keskeisellä sijalla, koska nimenomaan ei-opettajaksi valmistuvilla on ollut vaikeuksia saada koulutusta vastaava työpaikka valmistumisen jälkeen. Jotta generalisteilla olisi paremmat edellytykset siirtyä työelämään, oppiaineryhmässä on suunniteltu ammatillista pätevytymistä antavia opintoja. Historian oppiaineryhmässä on toteutettu yhteistyössä arkistolaitoksen kanssa syksystä 2008 lähtien 40 opintopisteen laajuinen arkisto-opintokokonaisuus, joka korvaa arkistolaitoksen organisoiman asiakirjahallinnon ja arkistotoimen perustutkinnon sekä ylempään arkistotutkinnon. Arkisto-opintokokonaisuus on suunnattu maisteriopinnoille suorittaville historian pääaineopiskelijoille. Opintokokonaisuuteen sisältyy ammatillisesti orientoitunut opinnäyte, jossa kysymyksenasettelu liittyy asiakirjahallintoon tai arkistotoimeen.

Historian pääaineopiskelijoista useimmat suuntautuvat aineenopettajaksi. Historian opettajan työhön on tullut viime vuosina muutoksia, sillä opetus kohdistuu yhä enemmän yhteiskuntatieteellisiin aineisiin. Koska historian opettajia valmistuu valtakunnallisesti paljon, työpaikan saaminen ei ole helppoa. Jotta opettajaksi valmistuva maisteri olisi ammattitaitoinen ja kilpailukykyinen työnhakija, historian oppiaineryhmässä on suunniteltu "sivuainekokonaisuus", joka sisältää kansantaloustieteen, oikeustieteen, sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan opintojaksoja. Tämä niin sanottu aineenopettajan yhteiskuntatieteellinen opintokokonaisuus on pakollinen kaikille historian aineenopettajiksi valmistuville. Työelämäorientaation lisääntyminen näkyy myös siinä, että aineenopettajiksi valmistuvilla on mahdollisuus tehdä pedagogisesti suuntautunut pro gradu -tutkielma, jossa yhdistyvät tieteellinen tutkimus ja ammatillinen sovellutus. Tavoitteena on, että opiskelija kehittää opinnäytteessään historian opettajan pedagogista osaamista ja ajattelua. Ammatillinen sovellutus voi sisältää esimerkiksi opetuskokeilun, oppimateriaalin tuottamisen tai niiden yhdistelmän.

Työelämäorientoituneiden opintojen ja opinnäytteiden suunnittelussa on ollut mukana yhteistyötahoja, sillä oppiaineryhmä on halunnut varmistaa työtapojen ja sisältöjen soveltuvuuden työelämän kvalifikaatioihin. Esimerkiksi pedagogisesti suuntautuneen tutkielmatyöskentelyn suunnittelussa on ollut mukana soveltavan kasvatustieteen oppiaineen ja Joensuun normaalikoulun edustajia. Ammatillisesti suuntautuneiden pro gradu -tutkielman toiseksi ohjaajaksi nimetään oppiaineryhmän opetushenkilökunnan edustaja ja toiseksi työelämässä toimiva, jotta opiskelija saa tarkoituksenmukaista, yksilöllistä ohjausta. Yhteistyöllä taataan ohjauksen laatu.

KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA

Historian oppiaineryhmän W5W²-hankkeen keskeisenä tavoitteena oli oppimisedellytysten, työskentelyn ja työtapojen laadun kehittäminen. Hankkeelle asetetut tavoitteet innovatiivisten opetus- ja oppimisprosessien sekä opetuksen ja oppimisen arviointimenetelmien kehittämiseksi ovat toteutuneet. Kehittämistyö on samalla jännevöittänyt oppiaineryhmän laatu-työtä. Historian opiskelijoiden työllistymisen edistämiseksi tehdyt kehittämistoimet ovat vaikuttaneet sekä ohjauksen että opetuksen laatuun.

Työelämäorientoituneet ohjauk käytännöt ovat saaneet opiskelijoilta myönteistä palautetta. Matkalla akateemiseksi osaajaksi -projektin myötä toteutetuista verkkosivuista ei ole vielä ehditty kerätä käyttäjien kokemuksia. Rekrytointisivujen toimivuudesta saa viitteitä kevään 2010 opiskelijahaun päättymisen jälkeen. Hakijamäärän perusteella voi tehdä arvioita siitä, miten sivut ovat onnistuneet mainostamaan oppiaineryhmää. Jatkossa uusilta opiskelijoilta kerätään palautetta rekrytointisivuista ja sivuja muokataan tarvittaessa toimivimmiksi.

Opettajaksi opiskelevat ovat kokeneet aineenopettajan yhteiskuntatieteellisen opintokokonaisuuden tärkeäksi uudistukseksi. Heidän mukaansa opintokokonaisuus vastaa tarkoitustaan eli se auttaa aineenopettajaksi valmistuvia hankkimaan tarvittavat valmiudet yhteiskuntatieteellisten aineiden opettamiseen peruskoulussa ja lukiossa. Aiemmin, yhteiskuntatieteellisten opintojen ollessa vapaavalintaisia, monet opiskelijat suorittivat ko. opintoja ilman, että he olisivat miettineet, mitä tietoja historian ja yhteiskuntaopin aineenopettajaksi valmistuvat tarvitsevat opettajan työssä.

Arkisto-opintokokonaisuus on herättänyt kiinnostusta opiskelijoiden keskuudessa. Opintokokonaisuuteen on haettu opiskelijoita kahdesti, ja molemmilla kerroilla hakemuksia on saapunut noin kolme kertaa aloituspaikkoja enemmän. Tämä kieli siitä, että arkistoala mielletään potentiaalisesti työllistäjäksi ja että asiantuntijavaihtoehdossa opiskelevat haluavat hankkia ammatillisen pätevyyden osana maisterintutkintoa. Opintokokonaisuuteen kuuluvaan kuuden kuukauden harjoitteluun on suhtauduttu myönteisesti, koska se antaa arvokasta työkokemusta lisäten samalla työelämävalmiuksia. Myös ammatillisesti orientoituneen opinnäytetyön tekeminen on koettu mielekkääksi.

Historian pääaineopiskelijat ovat uskaltaneet tarttua vapaavalintaisten ammatillisesti suuntautuneiden opinnäytteiden tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Monet aineenopettajaksi opiskelevat ovat ryhtyneet toteuttamaan pedagogisesti suuntautunutta historian pro gradu -tutkielmaa. Tämä kertoo siitä, että uudenlaiselle opinnäytetyöskentelylle on ollut ”tilausta”.

Edellä kuvatut sisällölliset ja ohjaukselliset uudistukset ovat olleet pitkäkestoisen kehitystyön tulos. Vuosikymmenen kestänyt systemaattinen suunnittelu on mielestämme mahdollistanut yhä toimivamman opiskelijakeskeisen toimintakulttuurin, jota on ollut ilo olla rakentamassa. Uuden yliopistolain ja uusien strategioiden ristipaineessa hyvät opetukselliset ja ohjaukselliset käytänteet ovat helppo säästökohde, joihin rakenteellinen kehittäminen helposti kohdistuu. Toivottavasti yliopistoilla on jatkossakin tahtoa profiloitua tieteellisen tutkimuksen ohella myös laadukkaan opetuksen ja ohjauksen puolelle.

LÄHTEET

- Graham, B. 1996. *Counselling Approach to Careers Guidance*. Routledge, London.
- Haapakoski, A. 2005. *Uraohjausta ammatilliseen oppilaitokseen*. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Jyväskylä.
- Ikonen, S. & Ketola, S. 2006. *Laadukkaan alkuohjauksen lähtökohdat*. Suunnitelmasta käytäntöön. Teoksessa *Laatunäkökulmia yliopisto-opiskelijan hopsiin*. Kuopion yliopisto, Oppimiskeskus, Kuopio.

- Junkkarinen, M. 2006a. Hopsin ilosanomaa Joensuun yliopiston historian laitoksella. Teoksessa Yliopisto-opiskelijan hops - prosessien kehittämiskuvauksia. Kuopion yliopisto, Oppimiskeskus, Kupio.
- Junkkarinen, M. 2006b. Oppimisen suuri kertomus. Laatu- ja hops-työn yhteen soveltaminen Joensuun yliopiston historian oppiaineryhmässä. Teoksessa Laatu-näkökulmia yliopisto-opiskelijan hopsiin. Kuopion yliopisto, Oppimiskeskus, Kuopio.
- Kuhanen, J. 2004. "Luottamuksellinen, välitön, kannustava..." Opinnäytetöiden ohjauksen nykytila ja kehittämistarve Joensuun yliopiston historian oppiaineryhmässä. Historian tutkimuksia 27. Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta, historian laitos, Joensuu.
- Myllys, R, Hämynen, T. ja Nevala, A 2004. Uudenlaista toimintakulttuuria rakentamassa – opiskelijatuutorointi ja OpOKe-hanke Joensuun yliopiston historian laitoksella 2000–2002. Teoksessa Tuutorointi opintojen edistäjänä. Kuopion ja Joensuun yliopistojen ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston loppuraportti OpOKe-hankkeesta. Kuopion yliopisto, oppimiskeskus, Kuopio.
- Myllys, R. & Junkkarinen, M. 2009. Laadukasta ohjausta työelämäorientaation näkökulmasta. Teoksessa W5W²-pilotoinnilla kohti oppimisen kumuloitumista. Oulun yliopiston opetuksen kehittämissyksikön julkaisuja, Dialogeja 12, Oulu.
- Tuominen, V. & Siitonen, J. 2008. Vasta-aloittaneet. Joensuun yliopistossa syksyllä 2007 opintonsa aloittaneiden näkemyksiä koulutusvalinnasta ja sen apuna käytetyistä tietolähteistä. Joensuun yliopisto, Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 46. Joensuu.

Opettajatuutorointi ja Suutarin lapsilla ei ole kenkiä

Sari Husa, Sirpa Kärkkäinen & Katri Savolainen

Kasvatustieteiden tiedekunnan hanke-esityksistä yhteisen rahoituksen saivat W5W²-hankkeesta kaksi hakemusta *Kandidaattivaiheen ja maisterivaiheen opettajatuutorointi* ja *Suutarin lapsilla ei ole kenkiä*. Hankkeen vastuhenkilöt kokoontuivat ja päätyivät seuraaviin tavoitteisiin: selvittää ja ohjeistaa opinnäytetöiden ohjaukseen liittyviä kehittämiskohteita sekä rakentaa opiskelijoiden opintojen etenemisen ohjaus- ja seurantajärjestelmä.

KANDIDAATTIVAIHEEN JA MAISTERIVAIHEEN OPETTAJATUUTOROINTI

Joensuun yliopistossa on jo vuosia ollut mahdollisuus hakea rahoitusta ns. Valmiiksi Viidessä Vuodessa -hankkeesta (W5W). Soveltavan kasvatustieteen laitos ja sittemmin soveltavan kasvatustieteen oppiaine on ollut mukana W5W -hankkeissa jo aikaisemmin. Ensimmäisessä vaiheessa painopiste oli luokanopettajakoulutuksen opettajatuutoroinnissa, joka onkin vähitellen eri vaiheiden jälkeen muotoutunut osaksi oppiaineen toimintakulttuuria. Toisessa vaiheessa kartoitettiin aineenopettajakoulutuksen ohjauskäytäntöjä, jolloin koostettiin opas aineenopettajaopiskelijoille.

Nyt raportoitavana olevan soveltavan kasvatustieteen oppiaineen hankkeessa keskityttiin opinnäytetöiden ohjauksen ja niihin liittyvien opintojen tukemiseen. Toiminta oli kolmivaiheinen. Aluksi kartoitettiin erilaisia ohjauskäytäntöjä haastatteleamalla kolmea ohjauskokemuksiltaan erilaista ohjaajaa. Sen jälkeen järjestettiin seminaari ohjauskäytännöistä yhdessä Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen kanssa. Haastatteluiden ja seminaarityöskentelyn pohjalta laadittiin ohjevihkonen *Ohjeita opinnäytetyön ohjaajalle*.

Ohjevihko on tarkoitettu suuntaa antavaksi avuksi niille opettajille, jotka saavat tehtäväkseen järjestää kandidaatin- ja pro gradu -tutkielmaan

liittyviä tutkimusseminaareja sekä ohjata opiskelijoiden oppinnäytetöitä. Kukin opettaja järjestää seminaarinsa ja yksilöohjauksensa siten kuin se hänestä luontevimmalta tuntuu; seminaareissa ei ole olemassa yhtä oikeaksi todettua tapaa toimia, ja käytännöt ovat eri opettajien kesken kirjavat. Ohjevihkoa on painettu ja sitä on jaettu henkilökunnalle sekä Joensuussa että Savonlinnassa. Ohjevihkon jakautuu seuraaviin pääteemoihin:

- Seminaarikäytännöistä ja ohjausprosessista
- Opponointi
- Palaute ja arviointi
- Aineisto ja lähdemateriaali
- Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen
- Ohjauksen mahdollisia ongelmatapauksia

SUUTARIN LAPSILLA EI OLE KENKIÄ

Hankkeen myötä tavoitteena on kehittää kasvatustieteiden tiedekunnan koulutusten sisäistä, koulutusten välistä ja tiedekunnan hallintopalvelukeskuksen sisäistä yhteistoimintaa. Tiedekunnassa pyritään vakiinnuttamaan perustyön suunnittelu- ja ohjausprosesseja sekä rakentamaan tiedekunnan opiskelijoita ja koulutuksia palveleva yhtenäinen seurantajärjestelmä, jonka avulla voidaan yhtäältä seurata opintojen etenemistä ja tarvittaessa tarjota opiskelijalle neuvontaa ja ohjausta.

Tutkinnonrakennemuudistus toi mukanaan muun muassa kaksi erillistä tutkintoa, vaatimuksen kehittää opiskelijoiden opinto-ohjausta, opiskelijalle vaatimuksen laatia oma henkilökohtainen opintosuunnitelma ja valmistua tietyssä ajassa (opintoaikojen rajausta). Tiedekunnan organisaatiossa tehtiin muutoksia ja hankkeen aikana muutokset kulminoituvat kahden yliopiston yhdistymiseen vuoden 2010 alussa. Erityisesti tutkinnonrakennemuudistus, mutta myös yliopistojen uusi asema ja uusi rahanjakomalli edellyttävät, että tiedekunnissa (ja yliopistoissa) tiedetään opiskelijoiden opintojen vaiheet.

Kasvatustieteiden tiedekunnassa ei ole systemaattisesti kerätty tietoa siitä, miten opiskelijan opinnot etenevät. Käytännössä oppiaine, oppiaineryhmä tai laitos on sisäisin toimenpitein seurannut satunnaisesti opiskelijan opintojen etenemistä ja ampuenssit ovat lähetelleet niin kutsuttuja ”tuuppauskirjeitä” henkilöille, joiden opinnot ovat alkaneet viivästyä. Mikäli lähdetään siitä lähtökohdasta että opiskelijan opintojen etenemistä on seurattava (ulkoinen pakko), on syytä pohtia olisiko esimerkiksi ajankäytönkin kannalta (tehokkuuden) perusteltua luoda järjestelmä, jossa tietyt tahot – tässä tapauksessa opintoasiainhallinto - tuottavat faktapohjaista tietoa opintojen etenemisestä ja oppiaineet ottavat ”tapaukset käsiteltävikseen”. Voitaisiinko sisäinen tarve ja ulkoinen pakko yhdistää toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi? Tästä lähtökohdasta käsin tiedekunnan

koulutusten amanuenssit, suunnittelijat sekä opintosihtööri ja opintoasiainpäälikkö toteuttivat ideariihen keväällä 2008, jonka seurauksena hahmoteltiin opintojen ohjaus- ja seurantajärjestelmän reunaehdot. Yhteisesti kehitetty ja yhtenäinen järjestelmällinen opintojen ohjaus- ja etenemisen seurantajärjestelmä ja sen käyttöönotto koskettavat yhtäältä opiskelijaa, opetushenkilökuntaa, mutta myös opintoasiainhallintoa ja siellä erityisesti koulutusten amanuensseja ja suunnittelijoita, jotka toimivat läheisesti sekä opiskelijoiden että opetushenkilökunnan kanssa. Kun tiedetään, miten opiskelijan opinnot etenevät, niin on myös sovittava mitä tällä tiedolla tehdään, kuka ja miten opiskelijaa tulisi ohjata ja tukea opintopolullaan.

Eri tahojen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta laadittiin yleisellä tasolla oleva hankesuunnitelma, jossa kytkettiin opintojen etenemisen ja seurantajärjestelmän rakentaminen yleisemmin tiedekunnan koulutusten sisäisten ja niiden välisten sekä hallintopalvelukeskuksen yhteistoiminnan kehittämiseen. Tosin Itä-Suomen yliopiston rakentuminen vaikuttaa myös asetelmaan siten, että yliopistotasoisesti ollaan miettimässä käytänteitä esimerkiksi opiskelijoiden ohjausjärjestelmää (Esitys perustutkinto-opiskelijoiden ohjauksen toimenpideohjelmaksi 2010-2013/ Itä-Suomen yliopistohanke) varten. Toisaalta tiedekunnat ja tulevat osastot ja laitokset lienevät niitä konkreettisia tahoja, jotka toimeenpanevat, konkretisoivat yleisesti hyväksytyjä linjauksia. Näiden hallinnan perusrakenteiden muutos on paikoin käytännössä pysäyttänyt asioiden saamista tehdyksi.

Ohjaus- ja opintojen seurantajärjestelmän kehittämisessä lähtökohdaksi otettiin se, että järjestelmästä (Oodi) saadaan perustietoa opiskelijan opinnoista ja että tätä tietoa voidaan käyttää jotenkin hyväksi. Tiedekunnilla on vielä rajattu mahdollisuus tuottaa opiskelijatietojärjestelmistä (Oodi) tai tietokannoista erilaisia raportteja. Opintopalveluiden eräänä tehtävänä on tuottaa tilastoraportteja, jolloin oli luontevaa olla yhteydessä näistä asioista vastaavaan henkilöön. Hänen kanssaan keskusteltiin mahdollisuudesta rakentaa valmis raporttimalli myös opintojen etenemisen seurantaan varten. Opintopalveluista tuotettiin pyynnöstä (Oodin Louhi-tietokannasta) tiedot organisaatioittain (021, 022, 023, 024)⁴ seuraavilla kriteereillä:

- kevätlukukaudella 2008 läsnä oleva
- tällä hetkellä ensisijainen ja voimassaoleva opinto-oikeus, joka on alkanut 2004 (laskennallisesti heidän tulisi olla kandidaiheessa tai aloittamassa maisteriopinnot)
- ei valmistunut

Opintopalvelut tuottivat edellä mainituilla kriteereillä opiskelijaluettelon, josta ilmeni tutkinnoittain opiskelijan opiskelijanumero, syntymäaika, nimi, opintojen alkamisvuosi, status (ilmoittautumistieto), ensisijainen

---

⁴ 021 = Kasvatustieteen ja aikuiskasvatustieteen oppiaineryhmä, 022 = Erityispedagogiikan oppiaine, 023 = Soveltavan kasvatustieteen oppiaine ja 024 = Savonlinnan opettajankoulutuslaitos

opinto-oikeus (tutkinto, koulutus), yhteystiedot, opintopisteet ja -viikot sekä mahdollinen keskeyttämistieto. Suunnitelman ensimmäinen vaihe osoitti, että järjestelmästä saa kohtuullisen vaivattomasti tietoa opiskelijoiden opintojen etenemisestä.

Seuraavassa vaiheessa laadittiin kehyskertomus, jossa pyydettiin ratkaisemaan kaksi tapausta: mitä tehdä, kuinka toimia ja miksi juuri näin? Ratkaisu pyydettiin kirjallisena. Ratkaisuehdotuksia pyydettiin hallintopalvelukeskuksen amanuensseilta ja suunnittelijoilta sekä Savonlinnan kampuksen hallintopäälliköltä, joiden tehtäviin sisältyy opiskelijoiden ohjaustehtäviä. Ajatuksena oli, että amanuenssit ja suunnittelijat tulisivat edelleen olemaan keskeisiä toimijoita ohjaus- ja neuvontakäytänteiden sekä opintojen etenemisen seurantajärjestelmän toteuttamisessa. Tästä syystä opintoasioista vastaavilta toimistosihteereiltä ei pyydetty ratkaisuehdotuksia, vaikka järjestelmän edelleen kehittämisessä heidän asiantuntemuksensa on kallisarvoista.

Kehyskertomuksessa tuotiin esille, että listaus on saatu annettuna opiskelijapalveluista ja ohjeistettiin kiinnittämään huomio opintoviikko tai -pistekertymiin, niiden vähäisyyteen tai laajuuteen. Kertomukseen kirjatut opiskelijat olivat oikeita opiskelijoita, joiden opintoviikko tai -pisteet löytyivät haluttaessa opintotietojärjestelmästä. Lisäksi opiskelijatiedot valittiin siten, että kukin vastaaja sai oman oppiaineensa opiskelijan tiedot käsiteltäväkseen.

Ennako-oletuksena oli, että ratkaisut olisivat joko ideaaliratkaisuja (näin pitäisi olla) tai nykykäytänteiden kuvausta. Tietyllä tapaa yllättävää oli, että eräässä ratkaisussa peräänkuulutettiin ensisijaisesti ohjauksen strategian laatimista ja tietojärjestelmien kehittämistä. Eräässä toisessa puolestaan todettiin, että opiskelijoihin ollaan ottamassa reippaasti holhoavampaa otetta. Muutoin ratkaisuisa lähdettiin siitä ajatuksesta, että opiskelijoihin otetaan yhteyttä joko puhelimitse, sähköpostitse tai kirjeitse sekä tarjotaan mahdollisuutta tulla keskustelemaan asiasta. Vastauksissa oli eroja sen suhteen toimiiko hallintohenkilökuntaan kuuluva itsenäisesti vai yhteistyössä opetushenkilökunnan (tutoropettajan) kanssa. Edellä sanotun perusteella käytänteet näyttäisivät olevan jo olemassa oppiainetasolla. Utta olisi vain ulkoapäin tuotettu listaus opintojen etenemisestä, mutta tämäkin nähtiin olevan "muistuttajana" hyvä ratkaisumalli. Eräässä ratkaisussa kuitenkin nostettiin "kissa pöydälle" sen suhteen, että yliopiston, tiedekunnan ja yksiköiden välillä tulisi olla selkeä työnjako opintojen etenemisen seurannan suhteen siten, että asiat olisivat myös opiskelijoiden tiedossa. Mainittu "kissan nosto pöydälle" on askel prosessissa, jossa työntekijät saattoivat *itse* hahmottaa muutoksen tarvetta. Tuo hahmottaminen on tietenkin osa muutokseen sitouttamista; muutos ei tule täysin virka-asetettuna.

Työ on edelleen kesken: Seuraavassa vaiheessa vastaukset tullaan esittämään ensisijaisesti kyselyyn vastaajille ja lienee syytä pohtia uudelleen aiemmin esitettyä tarvetta ja siihen vastaamista sekä yhdessä tekemisen

mielekkyyttä. Eräs mietittävä asia on myös se, missä vaiheessa mukaan tulisivat uusien osastojen ohjaustyötä tekevät hallintopalvelukeskusten työntekijät – nyt vai myöhemmin. Kun opintohallinnon osalta on saatu aikaiseksi ensimmäinen ehdotelma prosessista, niin on syytä myös keskustella oppiaineiden kanssa mahdollisista lisätarpeista. On sovittava, missä opintojen vaiheessa opiskelijoiden opintojen etenemisen seurantaan liittyviä listauksia järjestelmästä ajetaan, mitkä ovat poimintaehdot ja ketkä ovat toimijoita. Onko opintojen aloitusvuosi riittävä poimintaehto? Entä kuinka monta tarkistuspistettä on riittävä eikä muodostu liian työläiksi henkilökunnalle toteuttaa mahdollisine yhteydenottoineen ja keskusteluineen. Voidaan myös kysyä mitkä ovat ne kriteerit, joita listauksista tarkastellaan: opintopistemäärä on yksinkertainen seurattava kriteeri, mutta onko se liian yksinkertainen ja onko se riittävä? Opintopistemekertymät antanevat viitteitä siihen, kenen opintojen etenemistä olisi syytä tarkastella lähemmin. Listaukset antaisivat siten vain viitteitä, mutta edellyttäisivät kunkin opiskelijan opintojen tarkempaa sisällöllistä tarkastelua (tutkintovaatimusten toteutuminen). Opiskelijan opintojen etenemistä tulisi tarkastella myös suhteessa opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan ja näiden perusteella päätyä mahdolliseen yhteydenottoon.

Toimijoiden osalta on lisäksi huomioitava, millaisia ohjaustarpeita opiskelijoilla eri opintojen vaiheessa on olemassa. Esimerkiksi Penttinen et al. (2009, 20) selvityksen mukaan Joensuun yliopistossa opiskelijat ilmoittavat tarvitsevansa 'Melko paljon' tukea ja keskusteluapua opinnäytetyön tekemiseen, opiskelumotivaatioon liittyviin asioihin, sivuainevalintoihin sekä henkilökohtaisen opintosuunnitelman tekemiseen. Ei liene yllättävää, että opintojensa loppuvaiheessa olevat opiskelijat ilmaisivat tarvitsevansa tukea opinnäytetyön tekemiseen ja opintojen alkuvaiheeseen tukea tarvittiin opintojen suunnittelussa ja sivuainevalinnoissa. Keskimäärin eniten ohjausta kuitenkin tarvitaan opiskeluun liittyvissä kysymyksissä opintojen eri vaiheissa, mutta selvityksestä ilmeni kokonaisvaltaisempi ohjaustarve myös työelämä- ja urasuunnitteluun sekä henkilökohtaisiin kysymyksiin (Penttinen et al. 2009, 60).

Selvityksen perusteella voitaisiin olettaa, että opintopolun sujuvan etenemisen kriittisiä vaiheita olisivat ensimmäisen opiskeluvuoden kevät eli sen tarkistaminen miten opinnot ovat alkaneet, kolmannen vuoden kevät kandidaatintutkielman tekovaiheessa ja neljännen vuoden alussa, jolloin maisteriopinnot alkavat. Taulukossa 1 kuvataan sitä, miten seurantajärjestelmä toimisi. Taulukko on rakentunut kirjallisuudessa ja kehyskertomuksissa esitettyjen näkemysten pohjalta. Tarkoitus on esittää se edelleen kehittelyä varten yhteisessä palaverissa.

Taulukko 2. Opintojen ideaalinen eteneminen.

MAISTERIKSI VIIDESSÄ VUODESSA – OPINTOJEN IDEAAALINEN ETENEMINEN					
KANDIDAATIN TUTKINTO 180 OP					
<i>opiskeluvuosi</i>	<i>op-kertymä</i>	<i>opintojen vaihe ja HOPS</i>	<i>tehtävä</i>	<i>toimija</i>	<i>luku-kausi</i>
I	60 op	HOPS sisältyy pakollisiin yleisopintoihin	suunnitelma kattaa tutkintoon edellytettävät opinnot: pää- ja sivuaine	tuutoropettaja yhdessä koulutuksen amanuenssin kanssa	syksy
II	60 op				
III	60 op	kandidaatin tutkielma, tutkinnon hakeminen	tarkistetaan opintojen rakenne, kokonaisuudet	tutkielman ohjaaja, tuutoropettaja, amanuenssi	kevät
MAISTERIN TUTKINTO 120 OP					
IV	60 op	mahdollisuus HOPS:n tekemiseen	suunnitelma kattaa tutkintoon edellytettävät opinnot: pää- ja sivuaine	tutkielman ohjaaja, amanuenssi	vuodenvaihte
V	60 op	maisterin tutkielma, tutkinnon hakeminen			

Järjestelmä lienee teknisesti vaivaton ottaa käyttöön. Opintonsa lukuvuonna (2009) aloittaneet laativat amanuenssien ja opettajatutoreiden kanssa henkilökohtaista opintosuunnitelman. Seuraavan kerran heidän opintojen eteneminen tulisi systemaattisen tarkastelun kohteeksi keväällä 2012 (III kevät) ja sitten vuodenvaihteessa 2013-14. Opintonsa 2007 ja 2008 aloittaneiden opintojen eteneminen tarkistettaisiin seuraavan kerran keväällä vuodenvaihteessa 2011-12 ja keväällä 2011. Sen sijaan 2005 ja 2006 opintonsa aloittaneiden osalta tulisi tuottaa tarkistuslista, jotta saataisiin selville vielä valmistumatta olevien opiskelijoiden tilanne.

LOPUKSI

Molempien hankkeiden tulevaisuusnäkymät jäävät henkilökunnan edelleen kehitettäväksi ja toteutettavaksi. Ne kytkeytyvät myös osaksi filosofisen tiedekunnan laatutyöskentelyä. Tiedekunnan laatuksikirjassa todetaankin, että opiskelijat laativat henkilökohtaisen opiskelusuunnitel-

man (OodiHops) ensimmäisen opiskeluvuoden aikana (syys-tammikuu). Lisäksi opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus henkilökohtaiseen opintojen suunnitteluun kolmantena opiskeluvuotena (keväällä). Ensimmäisen opiskeluvuoden aikana korostuvat orientaatio-opinnot, opintojen aloittaminen ja sivuainevalinnat kun taas kolmannen opiskeluvuoden aikana myös opintojen etenemisen seuraaminen tulee aikaisempaa enemmän esille. (Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan laatukäsikirja. Versio: 1.0. s. 22, 53.) Käytäntöjen muotoutumisen myötä mahdollistuu aikaisempaa systemaattisempi ja tiedostetumpi opiskelijoiden opintopolun eri vaiheiden ohjaustarpeen tunnistaminen. Näin tuetaan parhaalla mahdollisella tavalla opiskelijan valmistumista tavoitetutkintoonsa. Hankkeissa toteutettu selvitys- ja kehittämistyö hyödyntävät opetus-, neuvonta- ja ohjaustyötä tekevää henkilökuntaa.

LÄHTEET

- Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan laatukäsikirja. Versio 1.0. 4.2.2010. Julkaistu Itä-Suomen yliopiston intrassa (<http://www.uef.fi/intra/filtdk/laatukasikirja>).
- Penttinen, L., Sarapik, S. & Vallius-Leinonen, K. 2009 Opiskelijan äänellä ohjauksesta. Joensuun yliopiston ohjauskysely 2008. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Kansainvälistymään metsäalan opinnoissa ja työelämässä!

Noora Ala-aho & Marjoriitta Möttönen

Metsät ovat maailmanlaajuinen uusiutuva luonnonvara. Metsäala ja siihen läheisesti liittyvät alat työllistävät suuren joukon metsäalan ammattilaisia ympäri maailmaa. Ei ole lainkaan epätavallista, että suomalaisen metsänhoitajan työuraan mahtuu työskentelyjaksoja myös kotimaan ulkopuolella. Metsänhoitajia voitaneen pitää jopa maamme kansainvälisimpänä ammattikuntana, sillä Metsänhoitajaliiton tekemän tutkimuksen mukaan noin 8 % ammattikunnasta työskentelee ulkomailla. Myös kotimaassa työskentelevän metsäalan asiantuntijan on oltava valmis kohtaamaan erilaisia työskentelykulttuureja ja -tapoja toimiessaan ulkomaalaisten yhteistyökumppaneidensa tai kollegoidensa kanssa. Onkin itsestään selvää, että kansainvälisestä kokemuksesta on metsäalalla hyötyä ja sitä kannattaa hankkia jo opiskeluaikana.

Opiskelijan näkökannalta metsätieteellinen tiedekunta (nyk. metsätieteiden osasto) on voitu hyvinkin kokea Joensuun kampuksen kansainvälisimmäksi paikaksi jo useiden vuosien ajan. Yksikkö koordinoi kahta kansainvälistä maisteriohjelmää, joiden opiskelijat ovat osaston arkipäivässä vahvasti läsnä. Lisäksi lukuisia vaihto-opiskelijoita opiskelee vuosittain Environmental Science and Forestry -opintokokonaisuutta. Suomalaiset ja kansainväliset opiskelijat kansoittavat yhdessä ruokalan lounasaikaan sekä istuvat päivittäin samoilla luennoilla. Englanti kurssien opetuskielenä ei ole etenäkään maisterivaiheessa enää kummeksuttava ajatus. Opiskelijoita on pyritty rohkaisemaan vaihto-opintoihin sekä vieraan kielen opiskeluun lisäämällä maisterin tutkinnon vaatimuksiin pakollinen osio vierasta kieltä tai opintoja ulkomailla.

Kaikkesta huolimatta opiskelijat tuntuvat tarvitsevan vieläkin enemmän rohkaisua ja entistä selkeämpää ohjausta kansainvälistymiseen eri muodoissaan. Ulkomaalaiset opiskelijat ovat kokeneet eriytyvänsä omaksi ryhmäkseen, joka ei yhteisistä luennoista ja toimintaympäristöstä huolimatta

saa suomalaisiin opiskelijoihin luontevaa kontaktia. Opiskelijat ovatkin toivoneet tiiviimpää yhteistyötä ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden kesken. Suomalaiset opiskelijat ovat kaivanneet lisää tietoa vaihtoprosessien mahdollisuuksista ja työelämästä kotimaassa ja ulkomailla.

Metsätieteellisessä tiedekunnassa on järjestetty jo joitakin vuosia uusien opiskelijoiden orientaatioon ja opintojen suunnitteluun liittyen teemaluentoja vaihto-opinnoista ja työelämästä. Kaikkia helposti käytettävissä olevia keinoja opiskelijoiden ohjauksessa ja tiedottamisessa ei uskoaksemme oltu kuitenkaan vielä onnistuttu löytämään näilläkään aihealueilla. Näiden keinojen hakemiseksi ja tiedottamisen tehostamiseksi perustettiin metsätieteellisen tiedekunnan opintohallinnon luotsaama hanke ”Kansainvälistymään työelämässä ja opinnoissa”.

Hankkeen myötä teemapäivät pyrittiin laajentamaan kaikkia metsätieteiden opiskelijoita koskeviksi ja niiden sisältöjä laajennettiin entisestään opiskelijoiden toiveita ja tarpeita vastaaviksi. Hankkeen yhdeksi tavoitteeksi asetettiin metsätieteellisen tiedekunnan suomalaisten ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden lisääntyvä yhteistyö ja kulttuurienvaihto. Hankkeen tavoitteena oli lisäksi tarjota tiedekunnan opiskelijoille ja opintojen ohjauksen parissa työskenteleville tietoa niin erilaisista kansainvälistymisen mahdollisuuksista opintojen aikana ja työelämässä kuin myös harjoittelumahdollisuuksista, työelämävalmiuksista ja töiden hakemisesta. Opiskelijoille pyrittiin tarjoamaan monipuolista kuvaa metsänhoitajien tehtävistä ja työurista oman opintopolkunsa vaihtoehtojen miettimiseen ja työelämä tavoitteidensa tueksi. Opiskelijan ja opettajan välistä opintojen suunnittelukeskustelua tapahtumilla ei ollut tarkoitus korvata, vaan tapahtumien toivottiin tuovan lisäinformaatiota niin opiskelijoille kuin ohjauksen parissa työskenteleville.

Hanke toteutettiin järjestämällä kolme luentotilaisuutta, joiden yhteyteen laadittiin viikon pari kestävä ns. infotori. Luentotilaisuudet kestivät teemasta riippuen 2-4 tuntia. Infotorille kerättiin materiaalia muun muassa teemapäivien luennoitsijoilta. Lisäksi hankerahoituksella palkattiin metsätieteiden opiskelija harjoittelijaksi, jonka tehtävänä oli osallistua teemapäivien suunnitteluun ja järjestämiseen, sekä kerätä infotorille Joensuusta valmistuneiden metsänhoitajien työurakertomuksia ja metsätieteiden opiskelijoiden vaihto-opinto- ja harjoittelukertomuksia. Hankkeen aikana kerättyä materiaalia käytetään tulevana vuosina vastaavissa tilaisuuksissa ja täydennetään edelleen. Kolmen teemapäivän lisäksi järjestettiin ainejärjestön koordinoima ns. monikulttuurisuus -illanvietto suomalaisille ja ulkomaalaisille perustutkinto-opiskelijoille. Alla on kuvattu tarkemmin hankkeen puitteissa järjestettyjä tilaisuuksia ja niistä saatua palautetta.

KANSAINVÄLISYYTTÄ OPINTOIHIIN -TEEMAPÄIVÄ

Lokakuun alussa 2009 järjestettiin tiedekunnan opiskelijoille teemapäivä, jossa esiteltiin miten kansainvälisyyttä voisi hyödyntää erityisesti opinnoissa. Teemapäivän luennoilla esiteltiin tiedekunnan omat maisteriohjelmat ja kerrottiin kuinka myös suomalaiset opiskelijat voivat niihin hakeutua. Lisäksi kerrottiin muista tiedekunnan kansainvälisen verkoston tarjoamista mahdollisuuksista. Tietoa vaihto-opintoihin hakeutumisesta ja käytännöistä opiskelijat saivat teemapäivän aikana kansainvälisten opiskelijapalveluiden edustajalta sekä tiedekunnan kansainvälisistä vaihto-opinnoista vastaavalta amanuenssilta. Japanissa vaihdossa ollut opiskelija kertoi mielenkiintoisista vaihtokokemuksistaan ja ainejärjestön edustaja rohkaisi mukaan järjestön kansainväliseen toimintaan.

Infotorilla esiteltiin partneriyliopistojen vaihto-opiskelumahdollisuuksia sekä metsätieteiden opiskelijoiden kokemuksia vaihto-opinnoista. Lisäksi infotorilla tiedotettiin opiskelijoille erilaisista kotikansainvälisyysmahdollisuuksista kuten kansainvälisten opiskelijoiden tuutorina toimiminen ja mahdollisuus toimia ystävänä ulkomaalaiselle opiskelijalle kansainvälisten opiskelijapalveluiden koordinoimassa Finnish Family Friends -ohjelmassa.

Palautteen perusteella metsätieteiden opiskelijat olivat periaatteessa kiinnostuneita lähtemään vaihtoon ulkomaille. Suosituimmiksi vaihtokohdeiksi nousivat Kanada, Saksa ja Etelä-Amerikka. Palautekyselyyn vastanneiden mielestä tärkeintä vaihto-opintojen antia on parantunut kielitaito ja erilaisiin kulttuureihin tutustuminen. Opiskelijat ovat kiinnostuneita kuulemaan erilaisia vaihto-opintokertomuksia oman ulkomaan jaksonsa pohtimiseksi. Kun vaihto-opintoja suorittaneet opiskelijat tulevat tutuiksi muun muassa näiden teematilaisuuksien kautta, on vaihtoa suunnittelevan helppo lähestyä heitä myöhemminkin kysymyksineen.

EVÄITÄ HARJOITTELUUN -TEEMAPÄIVÄ

Marraskuussa 2009 järjestetyn Eväitä harjoitteluun -teemapäivän tarkoituksena oli antaa opiskelijoille konkreettisesti eväitä harjoittelu- ja kesätyöpaikkojen hakuun heti vuoden vaihteesta lähtien. Teemapäivän luennoilla kerrottiin tutkintoon kuuluvista pakollisista harjoitteluista, annettiin vinkkejä mahdollisista harjoittelupaikoista ja esiteltiin minkälaista rahallista tukea opiskelijoiden on mahdollista hakea harjoitteluunsa (valtion tukema harjoittelu, Erasmus-harjoitteluraha). Ura- ja rekrytointipalveluiden edustaja kertoi työnhakemiseen ja työhaastatteluun valmistautumisesta. Metsänhoitajaliiton edustaja kertoi metsäalan opiskelijoiden työllistymisestä viime vuosien aikana. Lisäksi ura- ja rekrytointipalveluiden edustaja järjesti työpajan, jossa opiskelijat saivat kommentteja laatimiinsa ansioluetteluihin ja työpaikkahakemuksiin.

Infotori koostui metsätieteiden opiskelijoiden harjoittelukertomuksista ja viime vuosien harjoittelupaikkatilastoista. Lisäksi esillä oli työhakemus- ja ansioluettelomalleja sekä vinkkejä työhaastatteluun valmistautumisesta. Infotorilta opiskelija sai myös ura- ja rekrytointipalveluiden koostaman työnhakuoppaan.

Palautteen perusteella teemapäivä koettiin tarpeelliseksi ja juuri metsäopiskelijalle tarkoitettuna. Erityisesti kiitosta saivat yliopiston ura- ja rekrytointipalveluiden ja Metsänhoitajaliiton edustajien puheenvuorot. Annetun palautteen perusteella yliopiston sisäiset palvelut (mm. ura-rekrytointipalvelut) voivat olla vanhemmallekin opiskelijalle vieraita tai niitä ei ole tiedostettu kuin ainoastaan uraohjaus- tai työnhakuryhmien tarjoajina. Palvelut saavat ”kasvot”, kun palvelujen tarjoaja itse käy kertomassa mielenkiintoisesti palveluistaan.

MONIKULTTUURISUUS -ILLANVIETTO

Hankkeelle yhdeksi tavoitteeksi asetettiin metsätieteellisen tiedekunnan suomalaisten ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden lisääntyvä yhteistyö ja kulttuurienvaihto. Tähän pyrittiin vastaamaan muun muassa ainejärjestön organisoimalla yhteisellä illanvietolla helmikuussa 2010 ulkomaalaisille ja suomalaisille ensimmäisen vuoden tutkinto-opiskelijoille. Mukana illanvietossa oli edustajat Euroopan metsäinstituutista sekä Metsäntutkimuslaitokselta. Opiskelijat saivatkin illanvieton lomassa katsauksen näiden kahden yhteistyötahon toiminnasta ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista esimerkiksi harjoittelupaikkoihin ja lopputöihin. Ainejärjestö esitteli harrastustoimintaansa, jolloin se tuli tutuksi myös ulkomaalaisille opiskelijoille.

Illanvieton toivottiin lisäävän ja helpottavan suomalaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden kanssakäymistä niin opiskelussa kuin vapaa-ajallakin. Illanviettoon osallistuivat lähes kaikki ulkomaalaiset vasta opintonsa aloittaneet perustutkinto-opiskelijat sekä suuri osa suomalaisista ensimmäisen vuoden opiskelijoista, joten tilaisuus koettiin tarpeelliseksi ja onnistuneeksi. Ainejärjestön kertoman mukaan illanvieton jälkeen tervehdykset käytävillä suomalaisten ja ulkomaalaisten opiskelijoiden välillä vaihtuvat entistä vilkkaammin, joten jonkinasteinen kielimuuri voidaan katsoa jo ylitetyksi. Vastaavanlaisia tilaisuuksia jatkossa järjestettäessä pyritään kulttuurinvaihtoa syventämään entisestään esimerkiksi esittelemällä kunkin osallistujan kotimaan ruokaperinnettä tai kulttuuria.

SILMÄYS TYÖELÄMÄÄN -TEEMAPÄIVÄ

Helmikuussa 2010 järjestetyn Silmäys työelämään -teemapäivän tavoitteena oli nostaa esille erilaisia metsämaistereiden urakehitysmalleja vinkiksi opiskelijoiden sivuaine- ja erikoistumisalavalinnoille. Kansainvälisissä tehtävissä ollut metsänhoitaja kertoi työskentelyjaksoistaan ulkomailla ja peilasi kokemuksiaan suomalaiseen, totuttuun työskentelykulttuuriin. Metsäliiton edustaja kertoi puolestaan millaista on olla töissä Metsäliiton kaltaisessa organisaatiossa ja minkälaisia henkilöitä Metsäliitolle pestataan töihin. Metsäalan tulevaisuuden näkymistä ja osaamistarpeista kertoi näkemyksiään maa- ja metsätalousministeriössä suunnittelijana työskentelevä metsänhoitaja. Metsänhoitajaliitto antoi ajankohtaista tietoa metsänhoitajien työllistymisestä sekä nosti esille monenmoisia työ- ja palkkasopimukseen liittyviä seikkoja, jotka on hyvä huomioida niin kesätöissä, harjoittelussa kuin varsinaista työsopimusta tehdessä.

Infotorilla oli tarjolla esittelymateriaalia yllä mainituista aiheista sekä erilaisissa tehtävissä työskentelevien metsämaistereiden urakehitystä esitteleviä kertomuksia. Lisäksi infotorilla esiteltiin, minkälaisiin tehtäviin ja mihin maihin European Forestry -maisteriohjelmasta valmistuneet kansainväliset metsämaisterit ovat työllistyneet.

Teemapäivä täytti osallistujien odotukset ja erityistä kiitosta saivat mielenkiintoiset puhujat, jotka osasivat kertoa värikkäästi ja laaja-alaisesti omista aiheistaan. Puheenvuorojen jälkeen syntynyttä keskustelua kiiteltiin myös mielenkiintoiseksi. Positiivisena seikkana nähtiin myös se, että puhujat tulivat yliopistoelämän ulkopuolelta ja näin esitykset täydensivät aikaisempaa tietämystä.

OHJAUKSEN LAADUN KEHITTYMINEN HANKKEEN MYÖTÄ

Kerätyn palautteen perusteella osallistujat kokivat tilaisuudet tarpeellisiksi ja toivoivat vastaavia tilaisuuksia järjestettävän myös vastaisuudessa. Niin henkilökunnan kuin opiskelijoiden ymmärrys työelämän tarpeista parani. Teemapäivien ansiosta osallistujat saivat monipuolisesti tietoa vaihtopainnoista, töihin hakeutumisesta ja työelämäkäytännöistä, erilaisista alan urapoluista, tiedekunnan kansainvälisestä toiminnasta ja harjoittelumahdollisuuksista. Opintohallinnon parissa työskentelevät ja opettajat voivat soveltaa saatua tietoa omassa ohjaustyössään parhaaksi katsomallaan tavalla.

Opiskelijoiden tietoisuus alan kansainvälisyydestä ja uramahdollisuuksista kasvoi. Kanssakäyminen kansainvälisten ja suomalaisten opiskelijoiden välillä lisääntyi, kun yhteisen illanvieton aikana solmittiin lukuisia uusia ystävyyssuhteita. Ainejärjestön mukana oleminen tilaisuuksien suunnittelussa ja organisoimisessa avasi metsätieteiden osaston henkilökunnan näkemystä muun muassa siinä kuinka kansainvälistä ainejärjestön toiminta itse asiassa jo onkin.

Harjoitteluun liittyviä teemaluentoja ei tiedekunnassa viime vuosina ollut opiskelijoille tarjolla. Järjestetty tilaisuus kuitenkin osoitti, että tällaiselle teemapäivälle on tilausta erityisesti nykyisessä työmarkkinatilanteessa. Kuuluuhan metsätieteiden opiskelijan opintoihin pakollinen harjoittelujakso sekä kandidaatin että maisterin tutkintoon.

Metsänhoitajaliitto sekä yliopiston tarjoamat palvelut (ura- ja rekrytointipalvelut, kansainväliset opiskelijapalvelut) tulivat entistä tutummiksi opiskelijoille. Päivien myötä opiskelijoiden kynnys ottaa yhteyttä näihin tahoihin aleni huomattavasti.

Suurena etuna opintohallinnon näkökulmasta oli yhteistyön lisääntyminen Metsänhoitajaliiton kanssa, mikä on ehkä välimatkasta johtuen ollut aikaisemmin hieman vaisumpaa. Tiiviimmällä yhteistyöllä kaikkien osalistuneiden tahojen kanssa olemme pystyneet parantamaan tiedon kulkua eri tahojen välillä sekä karsimaan päällekkäisiä samantyyppisiä opiskelijoille suunnattuja tilaisuuksia.

Verkko- ja lähiohjauksen yhdistäminen käsityötieteeseen opinnoissa

Minna Kaipainen, Tarja Kröger & Sinikka Pöllänen

HANKKEEN TAVOITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Opiskelua ja ohjausta kahdella kampuksella – verkko- ja lähiohjausta yhdistäen -hankkeen tavoitteena oli mahdollistaa Savonlinnan kampuksella käsityötiedettä pääaineena opiskelevien opiskelijoiden syventävien opintojen opiskelu, kun he suorittavat sivuaineopintojaan Joensuun kampuksella tai ovat opetusharjoittelussa eri paikkakunnilla. Hankkeessa tavoiteltiin toimivaa ratkaisua opiskelijoiden joustavaan opintojen etenemiseen niin, että he eivät joutuisi siirtämään pääaineensa opintoja. Tavoitteena oli myös opiskelijoiden aktiivinen työskentely, monipuolisten taitojen hankkiminen ja opiskelijoiden vertaistyöskentelyn aktivoiminen.

Hankkeessa kehitettiin kolme käsityötieteeseen syventäviin opintoihin kuuluvaa opintojaksoa sulautuvaa opetusta hyödyntäen. Niihin integroitiin lähi- ja verkko-opetusta sekä itsenäistä opiskelua toisiaan tukeviksi opiskelumuodoiksi (blended learning ks. Graham 2006; Löfström et al. 2006). Sulautuva opetus voidaan määritellä lähiopetuksen ja tietoverkkojen välityksellä toteutetun opetuksen yhdistämiseksi (Garrison, Kanuka & Hawes 2005; Graham 2006). Siihen voidaan liittää myös eri aktiviteetteja (lähijaksot, e-oppiminen, itseopiskelu), jolloin opintoihin yhdistyy erilaisia opettajaohjoitettuja, itseorganisoitettuja ja verkkoperustaisia vuorovaikutustilanteita. Opiskelijoiden reflektiivistä tiedon rakentumista voidaan strukturoida ja tukea soveltuvin interventioin (Derntl & Motschnig-Pitrik 2005). Sulautuvaan opetukseen voidaan kytkeä myös oppilaitoksen ulkopuolella tapahtuvaa oppimista niin, että useat opetusmuodot (esim. opettaja tai vertaisohjaus), yliopistossa ja muualla tapahtuva oppiminen integroituvat (Bonk, Kim & Zen 2006).

Pedagogiset ratkaisut perustuivat sulautuvan opetuksen lisäksi autenttisen oppimisen (Rule 2006; Lombardi & Oblinger 2007) ja jaetun asiantuntijuuden (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 1999) käsitteille. Opintojaksojen

projektiluonteiset suunnitteluharjoitustehtävät on rakennettu autenttisten tehtävien ympärille. Jaetun asiantuntijuuden lähtökohdat toteutuivat suunnittelutehtävien ratkaisemisessa ja toiminnan organisoinnissa.

Artikkelissa kuvataan sulautuvan opetuksen käyttöä hankkeen opintojaksoissa, Moodlen käyttöä verkko-oppimisalustana sekä perustellaan tehtyjä ratkaisuja ohjauksen näkökulmasta. Artikkelissa kuvataan opintojaksot Monikulttuurinen käsityö 4 op (Tarja Kröger), Asiantuntemus ja luovuus 3 op (Sinikka Pöllänen) sekä Vaatetuksen syventävä projekti 6 op (Minna Kaipainen).

HANKKEEN TOTEUTUS

Opintojaksojen verkko-oppimisympäristö

Opintojaksojen verkko-oppimisympäristönä hyödynnettiin Moodlea luentomateriaalin jakamisessa, harjoitustehtävien organisoinnissa sekä opettajan ja opiskelijoiden että opiskelijoiden keskinäisessä tiedottamisessa. Moodlen konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen perustuva pääajatus soveltui luontevasti opintojaksojen toteuttamiseen (Moodle 2010). Kunkin opintojakson opettaja rakensi Moodleen oman opintojaksonsa rakenteen aiheittain ja luennoitain eteneväksi.

Monikulttuurinen käsityö - ja Vaatetuksen syventävä projekti – opintojaksoilla verkossa olevat luennot olivat ääniluentoja, jotka nauhoitettiin Adobe Acrobat Connect pro –verkkokokousympäristössä ja tuotettiin linkkeinä Moodleen kunkin luentokerran kohdalle. Opiskelijat pystyivät kuuntelemaan luentoa ja samanaikaisesti katselemaan PowerPoint-esitystä tietokoneeltaan oman aikataulunsa mukaisesti luennon ajankohdaksi määritellystä ajasta alkaen. Hankkeeseen kuuluvat opintojaksot etenivät siten tiettyssä ajallisessa raamissa: luentojen ohella tehtävien tekeminen ja keskusteluun osallistuminen oli ajallisesti säännelty.

Opintojaksojen kuvaukset

Monikulttuurinen käsityö

Ajallisesti noin kaksi kuukautta kestävä opintojakso alkaa opettajan lähettämällä sähköpostilla, jossa pyydetään tutustumaan opintojakson ohjeistukseen ja esittäytymään verkkoympäristössä, Moodlella. Esittäytymisessä pyydetään kertomaan, miten monikulttuurisuus kuuluu esittäytyjän elämään. Esittäytyminen samalla orientoi opintojaksolle. Tehtävä toimi myös lähtötasokartoituksena opettajalle. Opettaja voi tämän tiedon avulla päivittää verkkomateriaalia. Verkkokeskustelulle on myös eduksi, että osallistujat tuntevat toisensa (Lindfors 2009, 29).

Kurssin ääniluennot on kuunneltavissa verkossa luennon ajankohdaksi määritellystä ajasta alkaen, minkä jälkeen on viikko aikaa tehdä luennon aihetta sivuavat oppimistehtävät. Luentoihin liittyvät powerpoint-esitykset

on saatavilla pdf-muodossa Moodle-ympäristössä. Luentoja ja kurssikirjallisuutta ei tentitä, vaan sen sijaan tulee tehdä verkko-opintotehtävät, joissa sovelletaan luentojen ja kurssikirjallisuuden tietoja. Verkko-opintotehtävät voivat olla monentyypisiä, ne voivat olla ensisijaisesti opiskelijaa aktivoivia pohdinta-, kannanotto- ja keskustelutehtäviä tai kurssisisältöjä kertaavia välikoe- tai kertaustehtävätyypisiä (Pikkarainen 2009). Tällä opintojaksolla käytetään monipuolisesti erilaisia tehtäviä. Kuhunkin luentoan liittyy keskustelutehtäviä, joista voi valita yhden, johon osallistuu. Ratkaisun taustalla on pyrkimys rajata keskusteluryhmien kokoa ja tukea mielekkään vuorovaikutuksen syntyä.

Verkko-keskustelutehtävään annetaan viikko aikaa luennon päättymisestä. Ajanhallinta on osoittautunut tutkimuksissa yhdeksi keskeiseksi verkkokeskustelun onnistumisen edellytykseksi. Opiskelija helposti siirtää verkossa tapahtuvan osallistumisen kiirettömämpään aikaan, jolloin varattu aika jää vähäisemmäksi kuin alun perin oli suunniteltu. (Lindfors 2009.) Keskusteluajan päätyttyä opettaja tekee yhteenvedot keskusteluista. Yhteenvetojen yhteydessä opettajalla on mahdollisuus syventää asioita ja ohjata verkkokeskustelua tulevisia tehtävissä.

Luentojen jälkeen siirrytään opintojakson projektityöluonteiseen harjoitustyöhön, joka perustuu autenttiseen oppimiseen. Harjoitustyössä on tarkoitus perehtyä jonkun maahanmuuttaja- tai vähemmistöryhmän tai muun vieraan kulttuurin käsityö-, pukeutumis- tai asumiskulttuuriin pienehkön yhteistyöprojektin puitteissa. Yhteistyöprojekti voi olla mm. käsityöpajan, käsityökahvilan, käsityötapahtuman, käsityönäyttelyn, opintomatkan tms. suunnittelu ja toteutus. Projektin voi niin halutessaan suunnitella ja toteuttaa myös muualla kuin Savonlinnassa, esim. vaihtopainnoissa ulkomailla. Monikulttuurisuusprojektin tavoitteena on tukea autenttista vieraan kulttuurin kohtaamista, oppia tunnistamaan ja kunnioittamaan kulttuurisia eroja. Tarkoituksena on lisätä sekä suomalaisten tietoutta maahanmuuttajien kulttuurista että ulkomaalaisten sopeutumista uuteen kulttuuriin käsityön välityksellä.

Projektityötä pohjustetaan tiedonhankintatehtävällä, joka dokumentoidaan Moodle-ympäristöön. Opiskelijoille annetaan tehtäväksi hankkia tietoa projektin kohteena olevan kulttuurin menneisyydestä ja nykyisyydestä, mm. kirjallisuuden ja netin avulla. Tietämys jaetaan moodle-verkkoympäristössä jaetun asiantuntijuuden mukaisesti. Tiedonhankintatehtävän jälkeen aloitetaan Moodle-ympäristössä alustava käsityöpajan suunnittelu projektin kohderyhmälle.

Verkkotyöskentelyn välissä pidetään ryhmäohjauskerta. Ryhmäohjauskerran aiheena on maahanmuuttajien tapaaminen sekä maahanmuuttajille järjestettävän työpajan käytännön järjestelyt. Ryhmäohjauskerralle annetaan seuraava ennakkotehtävä: "Valmistaudu kertomaan itsestäsi (nimi, mistä olet kotoisin, missä asut nyt, mitä opiskelet, mitä harrastat ja/tai mistä pidät) niin, että käytät mahdollisimman vähän sanoja. Hyödynnä vaihtoeh-

toisia kommunikointitapoja, kuten kuvia, esineitä, kehon kieltä ja draamaa. Ota huomioon myös kohdattavan ikä.” Ryhmäohjaus aloitetaan ennakoitettävän purkamisella ja tehtävää on tarkoitus hyödyntää ensimmäisessä tapaamisessa maahanmuuttajien kanssa. Ryhmäohjauksessa sovitaan myös pienryhmistä. Pienryhmätoiminnalla pyritään varmistamaan se, että kohtaaminen on puolin ja toisin turvallista. Ryhmäohjauksella keskustellaan maahanmuuttajien tapaamisen tarkoituksesta (mm. tutustuminen, henkilökohtaisen kontaktin solmiminen, toisen kunnioittaminen, arvon antaminen erilaisuudelle) ja käsityöpajan tarkoituksesta (mm. kohderyhmän tarpeiden huomioiminen, kielen oppiminen käsityön välityksellä, suorituspainneiden vähentäminen, oppiminen puoli ja toisin). Ryhmäohjauksella sovitaan myös työnjaosta sekä muista projektin toteuttamiseen liittyvistä asioista. Ryhmäohjaukserran jälkeen on tutustumiskerta, jolloin opiskelijat tutustuvat maahanmuuttajiin pienryhmissä.

Tapaamiskerran jälkeen jatkuu työpajan suunnittelu pienryhmien itsenäisenä työskentelynä sovitun työnjaon mukaisesti. Ryhmät saavat itse päättää, tekevätkö ne yhteistyötä verkossa erilaisten verkkotyökalujen avulla vai tapaamalla fyysisesti kasvokkain. Työpaja maahanmuuttajille toteutetaan ennakkoon sovittuna ajankohtana. Tutustumisen kohteena olevasta kulttuurista ja sen kohtaamisesta kirjoitetaan essee, joka palautetaan Moodleen.

Keskeistä pedagogisessa toiminnassa on linjakkuus niin, että oppimistavoitteet ja arviointi tukevat samaa päämäärää. Tätä silmällä pitäen opintojakson alussa on kuvattu ohjeistuksen yhteydessä opintojakson arviointikriteerit. Opintojakson arviointi muodostuu verkkokeskustelutehtävien ja projektiin liittyvän esseen arvioinnista. Verkkotyöskentely helpottaa vuorovaikutuksen arviointia (esim. puheenvuorojen käyttö keskustelussa), mikä voi lähiopetuksessa jäädä yksittäisten opiskelijoiden kohdalla vähemmälle huomiolle. Verkkotyöskentelyssä usein juuri hiljaisimmat opiskelijat saavat puheenvuorolleen ja ajatuksilleen tilaa paremmin. Hitaiksi reagoijiksi itseään kutsuvat osallistujat voivat myös kokea verkkokeskustelun mielekkääksi, koska kommentteja voi pohtia rauhassa ja keskustelun aikaisempiin vaiheisiin on mahdollista palata (Lindfors 2009, 24).

Asiantuntemus ja luovuus

Asiantuntemus ja luovuus –opintojaksossa opiskelijoiden tehtävänä oli suunnitella ja toteuttaa Savonlinnassa pidettävään seudulliseen opettajien VESO-päivään tekstiilityön paja aiheesta ”Toiminnalliset välineet tekstiilityön opetuksessa. Tekstiilityön pajassa ideoidaan tekstiilimateriaalien keinoin toteutettavia oppimisleikkejä ja muita toiminnallisia välineitä. Pajassa keskitytään erityisesti luonto- ja kulttuuriympäristössä käytettäviin tai niistä kertoviin eläytymis- ja toimintavälineisiin.” Opintojakson haasteena oli kehittää kentällä työskenteleville opettajille uusia ideoita, käytänteitä ja pedagogisia ratkaisuja.

Opintojakson aluksi opettaja lähetti Weboodin kautta kaikille ilmoitautuneille orientoivan kirjeen, jossa oli keskeisiä tietoja opintojaksosta ja sen suorittamisesta sekä Moodlen käytöstä (oppimateriaali 1). Tässä vaiheessa opiskelijat ilmoittivat osallistumistapansa (lähiopetus tai verkko). Opintojakson johdanto-osa oli kaikilla opiskelijoilla etukäteen luettavana Moodlessa (oppimateriaali 2). Suurin osa opiskelijoista halusi osallistua koulutustapahtumaan ja oman projektin opetustehtävään. Näin haasteeksi tuli rakentaa toimiva tapa ratkaista yhteistä suunnittelutehtävää eri paikkakunnilla niin, että tehtävä jakautuu osallistujien vahvuusalueiden mukaisesti osaprojekteihin ja että jaetun asiantuntijuuden avulla saadaan suunniteltua ja toteutettua tiettyyn päivämäärään mennessä asiakkaiden tarpeita vastaava koulutustilaisuus.

Ensimmäisellä ryhmäohjaukserällä pienryhmät ja verkossa opintojaksoa suorittavat ideoivat vastauksia autenttiseen ongelmaan (ryhmätehtävä 1). Alustavat ratkaisuesitykset kirjattiin muistiinpanoina Moodleen. Ratkaisuesitysten analysoinnin perusteella laadittiin alustava pajajakson yleiskulku ja muodostettiin 7 erilaista osaryhmää vastaamaan tietyn osa-alueen suunnittelusta ja toteutuksesta.

Opiskelijoiden verkossa tapahtuvaa yksilötehtävää taustoitettiin Moodlessa tutkimuskirjallisuudella (oppimateriaali 3). Opiskelijoiden tehtävänä oli kuvata omat odotuksensa (yksilötehtävä 1) ja suhteuttaa teoriaa ja omia kokemuksiaan luovuudesta ja asiantuntijuudesta sekä yhdistää käsitteet omaan oppimistehtävään (yksilötehtävä 2).

Tämän jälkeen opiskelijat laativat oman osaprojektinsa yleiskäsikirjoituksen suunnittelun rajoitteet huomioiden. Ryhmien tehtävänä oli myös kirkastaa oman ratkaisunsa perusidea suhteessa tehtävänantoon sekä tarkentaa pajajakson kulkua (ryhmätehtävä 2). Kunkin ryhmän tuli kuvata ratkaisunsa verkkoon, jolloin ideoille voitiin antaa vertaispalautetta ja ne toimivat yhteisenä jaettuna muistina. Ohjauksen helpottamiseksi opiskelijat laativat ryhmänsä sisällä selkeän tehtäväjaon jaettuun asiantuntijuuteen perustuen (ryhmätehtävä 3). Yhteisen uutiset-alueen ja kommentointivelvoitteen avulla pyrittiin erityisesti yhteisöllisyyden ja luovuuden korostamiseen sekä asiantuntijuuden jakamiseen. Ryhmien sisäisen organisoitumisen ja tiedottamisen suunnittelulla sekä työ- ja vastuujaon avulla toivottiin välttävän myös kuormittavilta viesteiltä ja turhautumiselta. Tavoitteena oli sitouttaa opiskelijat projektiin ja selkeyttää seurantaa.

Toisella ryhmäohjaukserällä pajakokonaisuutta käsiteltiin kunkin ryhmän osatehtävän ratkaisuesitysten teoreettisten perusteiden näkökulmasta. Pienryhmien avoimia kysymyksiä käsiteltiin sekä tapaamisessa että verkossa niin, että opiskelijoiden kokemus omasta asiantuntijuudesta vahvistuisi. Koulutustilaisuudessa jaettava materiaali (ryhmätehtävä 4) saatettiin kommentoitavaksi verkkoon (yksilötehtävä 3). Opintojakson lopuksi toteutettuihin pajoihin ja opintojaksoon liittyvä kokoava arviointi käytiin verkossa (ryhmätehtävä 5).

Vaatetuksen syventävä projekti

Vaatetuksen syventävä projekti -opintojakson pääpaino on vaatetusmuotoilun tietojen ja taitojen syventämisessä sekä erilaisien käsityön tekniikoiden soveltamisessa. Kyseessä on siis ”tekemisen kurssi”, jolla opiskelija sekä oppii uusia tietoja ja taitoja että esittää omaa osaamistaan konkreettisten vaatteiden välityksellä. Opetussuunnitelman mukaan kurssilla suunnitellaan, toteutetaan, dokumentoidaan ja arvioidaan vaatava asukokonaisuus historialliseen, fantasian tms. kontekstiin liitettynä (rooli- tai esiintymisvaatetus, näytelmän puvustus jne.). Lisäksi kurssisisältöön kuuluu asuun käytettävien materiaalien valmistus, muokkaus ja koristelu sekä itsenäisenä työskentelynä materiaalien tai rakenteiden testaus tekstiililaboratoriossa. Kurssin tuotokset esitellään portfolioissa ja rakennetaan yhdessä vaatteista näyttely.

Taitopainotteisen opintojakson sisällöt aiheuttavat omat ongelmansa verkkomuotoiseen työskentelyyn ja ohjaukseen. Moodlea päädyttiin opintojaksolla käyttämään vaatetusmuotoilun tietojen ja taitojen syventämiseen ääniluentojen ja oppimateriaalin välityksellä. Opintojakson luennoilla käsiteltiin mm. vaatteiden kaavoitusta, kuosittelua ja muotoilua sekä materiaalien kolmiulotteista muokkausta. Moodlella olleet tehtävät ja keskustelut liittyivät lähinnä luentojen teoreettisiin sisältöihin, alun perin opintojaksoon suunnitellut, vaatteiden kaavoitukseen liittyvät verkkotehtävät osoittautuivat teknisesti liian vaativiksi ja mm. tekijänoikeussääntöjen näkökulmasta haastaviksi. Konkreettisia, tietoja ja taitoja lisääviä harjoituksia opiskelijat tekivät itsenäisesti ja he tuottivat ne toisten nähtäväksi joko työpajakerroilla tai valokuvien välityksellä verkossa. Opetusjärjestelyillä pyrittiin tekemään keskustelut ja verkkotehtävät mielekkäiksi ja omakohtaisiksi opiskelijoille ja siten lisätä heidän sitoutumistaan opintoihin ja innostumistaan opintojakson sisältöihin.

Koska opintojakson lopputuotoksena on kunkin opiskelijan yksilötyönä suunnittelema ja valmistama asukokonaisuus, jaettua asiantuntijuutta ja ryhmäytymistä pyrittiin edistämään verkkotehtävien välityksellä. Kurssiin liittyvät tehtävät pyrittiin rakentamaan niin, että ne mahdollistavat yhteisöllisen keskustelun ja analysoinnin sekä yhteisen tiedon rakentamisen. Myös Moodleen viedyt tehtävät, projektisuunnitelmat, niiden vertaispalaute ja opettajan antama palaute sekä Flickrin valokuvien jakopalveluun tehty oma ryhmä harjoitustöiden valokuville on tarkoitettu edesauttamaan jaettua asiantuntijuutta. Sosiaalisen median välineistä Flickr valittiin Moodlen lisäksi opintojakson välineeksi, koska siihen opiskelijat ja opettaja voivat yhdessä tuottaa yhteisen sivuston, joka on kokonaisuudessaan heti kaikkien nähtävillä. Moodle koettiin tällaiseen toimintaan turhan kankeaksi; jokainen voi kyllä tuoda sinne omat harjoituksensa ja kirjalliset selostuksensa ja analyysinsä, mutta ne on kukin erikseen haettava näytölle näkyviin, eivätkä ne kätevästi käy vuoropuhelua keskenään.

OHJAUksen KEHITTYMINEN

Opiskelua ja ohjausta kahdella kampuksella – verkko- ja lähiohjausta yhdistäen – hankkeen keskeiset pedagogiset haasteet liittyivät sekä opettamisen että ohjaamiseen. Sulautuvan opetuksen onkin nähty soveltuvan opetuskäytäntöjen ja vuorovaikutusmallien kehittämiseen (Garrison, Kanuka & Hawes 2005; Graham 2006). Hankkeen aikana on ollut tarpeen pohtia tiedon välittämiseen, kontaktiopetuksen ja verkossa tapahtuvan ohjauksen yhdistämiseen ja siihen soveltuvan rakentavan ohjaustavan kehittämiseen liittyviä asioita. Ohjauksellisena haasteena on ollut kehittää opiskelijoita aktivoiva ja sitouttava ohjaustapa. Tavoitteena on ollut tukea ohjauksen laadun kehittymistä niin, että ohjaus olisi opiskelijälähtöistä ja monipuolista. Keskeisenä ohjaamiseen periaateena toimi esimerkiksi voimaantumisen teoria, minkä Siitonen (1999) on todennut toimivan hyvin yhteisöllisen projektin taustana, jolloin voimaantumisen nähdään mahdollistavan jaetun asiantuntijuuden kehittymisen.

Koska verkossa tapahtuva opetus ja ohjaaminen on kuormittavaa, on opettajan suunniteltava omaa ajankäyttöään. Työmäärää voi pienentää muuttamalla tehtäviä ryhmätehtäviksi ja muuttamalla kommentointia opiskelijoiden vertaispalautteeksi. Vertaispalauteen voi arvioida vähentävän opettajan kommentoinnin tarvetta ja opettajasta riippuvuutta (vrt. Mäkinen 1999). Samaan aikaan tämä edellyttää ohjaajalta oman toimintansa tarkkaa punnitsemista. Opiskelijoiden itseohjautuvuuden tukeminen edellyttää opettajalta roolin vaihdosta opintojakson aikana auktoriteetista motivoijaksi, avustajaksi ja lopulta delegoijaksi (Grow 1991). Näin roolia täytyy muuttaa huomioiden erilaisten ohjattavien tarpeet. Toisaalta opettajan on syytä tehdä kriittisissä vaiheissa johdattelevia tai tarkentavia kysymyksiä työskentelyn etenemiseksi (Bruer 1997).

Hankkeen opintojaksojen kriittisinä kohtina voida arvioida olleen lähija kontaktityöskentelyn yhdistäminen niin, että eri areenoilla olevat opiskelijat kokevat osallisuuden tunteen. Toisena kriittisenä pisteinä voidaan pitää oppimisen edistämistä ja siihen tarkoitettua oppimateriaalin käyttöä. Suunnittelutehtävän osalta haaste merkitsi myös sitä, että kaikkien ideat tuli saattaa tasapuolisesti eteenpäin kehitellyiksi. Opintojakson teoreettisen sisällön omaksumista tukivat sekä yksilö- että ryhmätehtävät ja niiden mahdollinen vuorottelu. Porrastettujen tehtävien avulla pyrittiin ohjaamaan oppimista tavoitteiden suuntaan. Kolmantena ongelmana voidaan pitää opiskelijoiden aktivointia ja heidän integroitumistaan osaksi asiantuntijayhteisöä (Vaughan & Garrison 2005). Tämän ongelman ratkaisemiseksi opiskelijoiden tuli esimerkiksi osallistua kommentointiin, tuoda Moodleen henkilökohtaistettuja tehtäviä tai jakaa vastuualueita. Sitoutumisen tukena toimii aikataulutus, vastuuttaminen ja selkeät tehtävänannot, jolloin eri osapuolten odotukset olivat avoimesti julkaistuja.

Koska tätä kirjoittaessa osa kuvatuista opintojaksoista on vielä meneillään, tarkkaa arviointia hankekokonaisuudesta on hankala tehdä. Jatkossa

tulee opintojaksoja arvioida tavoitteiden ja opintojaksoihin kehitettyjen verkko-oppimateriaalien näkökulmasta. Koska hankkeessa tavoiteltiin käsityötieteen opiskelijoiden joustavaa opintojen etenemistä, on seurattava tukivatko opetusjärjestelyt tätä tavoitetta. Koska tavoitteena oli myös opiskelijoiden aktiivinen työskentely, monipuolisten taitojen hankkiminen ja opiskelijoiden vertaistyöskentelyn aktivoiminen, tulee myös tätä osaluuetta tutkia. Toteutuneiden opintojaksojen palautteiden mukaan voidaan päätellä, että avoin tiedon ja taidon jakamisen kulttuuri näyttäisi avautuvan sitä harjoittelemalla.

Verkko-oppimateriaalien näkökulmasta etenkin ääniluentojen arviointi on olennainen osa luentojen jatkokehittelyä. Tahvanaisen ja Nurkan (2008) mukaan erilaisia verkko-oppimateriaalien arviointikriteereitä on luotu viime vuosina. Tuotettuja verkko-oppimateriaaleja voidaan näiden kriteeristöjen avulla sisällön, pedagogisen käyttötarkoituksen, käytettävyyden ja esteettömyyden näkökulmista. Sosiaalisen median suomat mahdollisuudet verkkomuotoiseen opetukseen ja opiskeluun ovat nykyään usein esillä. Opintojaksojen jatkokehittelyssä voidaan sosiaalisen median välineitä hyödyntää ohjauksellisiin tarpeisiin vastaamiseksi.

LÄHTEET

- Bonk, C.J., Kim, K., Zeng, T. 2006. Future directions of blended learning in higher education and workplace settings. In Bonk, C J. & Graham, C R. (eds.) Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 550-567.
- Derntl, M., & Motschnig-Pitrik, R. 2005. The role of structure, patterns, and people in blended learning. *Internet and Higher Education*, 8, 111-130.
- Garrison, R., Kanuka, H., & Hawes, D. 2005. Blended learning in a research university. Learning Commons, http://commons.ucalgary.ca/documents/BlendedLearning_1.pdf. Luettu 1.2.2010.
- Graham, CR. 2006. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In C.J. Bonk & C.R. Graham (eds.). Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 3-21.
- Grow, GO. 1991. Teaching learners to be self directed: A Stage Approach. In *Defense of the Staged Self-Directed Learning Mode Adult Education Quarterly*, 41(3), 125-149.
- Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. 1999. Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen. Helsinki: WSOY.
- Lindfors, E. 2009. Opitaanko verkossa keskustellen. Teoksessa T. Joutsenvirta & A. Kukkonen (toim.) Sulautuvaa opetusta monilla tavoilla ja menetelmillä. Helsinki: Valtiotieteellisen tiedekunnan verkko-opetuksenkehittämisyksikkö, 18-33. http://www.helsinki.fi/valtiotieteellinen/julkaisut/sulautuva_opetus.html

- Lombardi, MM. & Oblinger, DG. 2007. Authentic learning for the 21st century: An overview. Educause learning Initiative. net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI3009.pdf. Luettu 5.5.2008
- Löfström, E., Kanerva, K., Tuuttila, L. Lehtinen, A. & Nevgi, A. 2006. Laadukkaasti verkossa: Verkko-opetuksen käsikirja yliopisto-opettajalle. Helsinki: Yliopistopaino.
- Moodle. 2010. www.moodle.org. Luettu 20.1.2010.
- Mäkinen, L. 1999. Oppilaan itseohjautuvuus ja sitä edistävä ohjaus yläasteelle siirtymisen vaiheessa. Joensuun yliopisto, kasvatustieteellisiä julkaisuja, no. 46
- Pikkarainen, E. 2009. KAJO-projekti - Kasvatustieteen monimuoto-opetuksen kehittäminen. Teoksessa T. Joutsenvirta & A. Kukkonen (toim.) Sulautuvaa opetusta monilla tavoilla ja menetelmillä. Helsinki: Valtiotieteellisen tiedekunnan verkko-opetuksen kehittämissyksikkö, 169-181. http://www.helsinki.fi/valtiotieteellinen/julkaisut/sulautuva_opetus.html
- Rule, AC. 2006. Editorial: The components of authentic learning. *Journal of authentic learning*. 3(1), 1–10.
- Shuell, TJ. 1996. Teaching and learning in a classroom context, in DC. Berliner & RC. Calfee (eds) *Handbook of educational psychology*. New York: Simon & Schuster Macmillan, 726–764.
- Siitonen, J. 1999 Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun opettajankoulutuslaitos, no 37 Oulun yliopisto <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>. Luettu 2.1.2010
- Tahvanainen, A & Nurkka, A. 2008. Verkko-oppimateriaalin laadunarviointia Refereepalveluhankkeen vuosiraportti 2007. Suomen virtuaaliyliopisto.
- AOR2 – Verkko-opetuksen ja verkko-oppimateriaalien yhteiskäyttöisyyden edistämisen asianomistajaryhmä. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. http://www.virtuaaliyliopisto.fi/data/files/AOR/AOR2/referee_raportti.pdf. Luettu 3.3.2010
- Vaughan, N., & Garrison, D R. 2005. Creating cognitive presence in blended faculty development community. *Internet and Higher Education*, 8, 1-12.

Rutiinit kuntoon – tutkielmaohjauksessa aikaa sisällöllisiin kysymyksiin

*Minna Tanskanen, Toni Hassinen, Riikka Keränen &
Mikko Tolvanen*

TAUSTAA

Pro graduilla, diplomitöillä tai vastaavilla opinnäytetöillä opiskelijat ovat jo kauan osoittaneet oman oppineisuutensa ja kypsyytensä akateemista tutkintoa vaativiin työtehtäviin. Siitä huolimatta opinnäytetöihin tuntuu liittyvän muita akateemisia opintosuorituksia enemmän kysymyksiä ja suoranaisia ongelmia.

Itä-Suomen yliopistossa voi opiskella kahta maantieteen alaan kuuluvaa oppiainetta, maantiedettä ja yhteiskuntamaantiedettä. Oppiaineita opetetaan samalla laitoksella, ja niiden tutkintorunko on pitkälti yhteneväinen. Tutkielmien laatimista ei ole eriytetty, vaan pääaineesta riippumatta tutkielmavaiheen opiskelija työskentelee yhdessä muiden maantieteen alan opiskelijoiden kanssa ja voi halutessaan pyytää ohjausta keneltä tahansa laitoksen tutkielmaohjaajalta.

Jo ennen tutkintorakenneuudistusta maantieteen alan opintoihin kuului pääaineen aineopintojen lopulla laadittu ns. proseminarityö, joka vastasi laajuudeltaan ja pitkälti myös sisällöllisiltä vaatimuksiltaan nykyistä kandidaatintutkielmaa. Tutkintorakenneuudistuksen myötä muuttui siis oikeastaan vain työn nimi ja laadittava tutkielma sai virallisemmän aseman osana kandidaattivaiheen opintoja.

Maisteriopintojen lopulle ajoittuva pro gradu -tutkielma ei muuttanut uudistuksessa lainkaan, mutta sen yhteyteen sijoitettiin itsenäisenä opintosuorituksena 10 opintopisteen ns. tutkielmaseminaari. Vastaava se-

minaari oli tosin toiminut jo ennenkin, mutta ennen tutkintorakenneuudistusta siitä ei saanut erillistä suorituserkintää. Tutkielmaseminaarin muuttamisella opintopisteelliseksi haluttiin korostaa ennen kaikkea vertaisoppimisen merkitystä tutkielmia laadittaessa sekä helpottaa ohjaajien työtä, kun yksilöohjauksen määrän arveltiin vähenevän. Samalla tutkielmaseminaari avattiin myös kandidaattityötään tekeville, sillä heille haluttiin antaa mahdollisuus oppia varttuneempien opiskelijoiden kokemuksista. Kandidaattivaiheen opiskelijat eivät saa seminaarista erillistä suorituserkintää, vaan oman tutkimussuunnitelman ja kandidaattitutkielman käsikirjoituksen esittäminen seminaarissa (luonnon-, kulttuuri- ja yhteiskuntamaantieteen ryhmät) kuuluu tutkielmasta saataviin opintopisteisiin. Seminaarisuorituksen opiskelija saa ikään kuin viiveellä pro gradu -vaiheessa. Tällä halutaan korostaa tutkielmaprosessin vaihteellisuutta ja kannustaa laatimaan molemmat oppinnäytetyöt samasta aihepiiristä esimerkiksi keskittymällä kandidaattitutkielmassa aiheesta olemassa olevaan aiempaan kirjallisuuteen ja laajentamalla työtä pro gradu -vaiheessa empiirisellä aineistolla.

Selkeistä tavoitteista ja loogiselta tuntuneelta toimintamallista huolimatta tutkielmatyöskentely ei ole lähtenyt kehittymään toivottuun suuntaan. Opiskelijat kyllä valmistuvat jotakuinkin tavoiteajassa, mutta tutkielmatyöskentely nojautuu yhä liiaksi kahdenkeskiseen yksilöohjaukseen, mikä puolestaan syö opetushenkilökunnan resursseja muusta opetuksesta ja omasta tutkimustyöstä. Tutkielmaohjaajien keskuudessa ongelmiksi on koettu opiskelijoiden laiskuus osallistua seminaarityöskentelyyn ja etenkin kandidaattitutkielman laatimisen venyminen. Opiskelijoita, joilla on kaikki muut kandidaattivaiheen opinnot suoritettuina ja jotka ovat jo tehneet suurimman osan syventävistäkin opinnoista, tuntuu olevan vuosi vuodelta yhä enemmän. Kynnys kandidaattitutkielman laatimiseen näyttää olevan jostain syystä varsin suuri, eikä kysymyksiä tulla esittämään tutkielmaseminaariin, vaan lähestytään ohjaajia henkilökohtaisesti tai pahimmassa tapauksessa vältellään asiaa kokonaan. Kun opiskelija saa tehtyä ensimmäisen oppinnäytetyönsä, pro gradu -tutkielman laatimiseen ei enää näytä kohdistuvan niin suuria ongelmia.

TAVOITTEET JA EMPIRIAN KOKOAMINEN

W5W-hankkeen ensimmäisellä rahoituskaudella 2004–2006 maantieteen osahankkeessa keskityttiin kansainvälistymiseen maantieteen alan opinnoissa (Jokinen 2006, 27–29). W5W²-osahankkeessa haluttiin sen sijaan keskittyä pohtimaan tutkielmatyöskentelyn pulmia ja kehittämään entistä vahvemmin opiskelijoiden tarpeista kumpuavaa tutkielmanohjausta. Hankkeen toivottiin tuovan tietoa opiskelijoiden kohtaamista konkreettisesti ongelmista tutkielmatyöskentelyssä ja tarjoavan eväitä entistä ratio-

naalisempaan ja yksilöllisempään tutkielmaohjaukseen. Yksilöllisyydellä ei tässä tarkoiteta yksilöohjausta, vaan sitä, kuinka erilaiset oppimis- ja työskentelytaidot omaavat opiskelijat voivat saada tasavertaiset mahdollisuudet omien oppinnäytetöidensä laatimiseen. Ohjaajia konkreettisesti as-karruttavana seikkana oli tutkielmaseminaarityöskentelyn kehittäminen palvelemaan sekä opiskelijoita että ohjaajia. Perimmäisenä tavoitteena oli, että jokainen tutkinto-opiskelija kokisi oman tutkielmaprosessinsa mahdollisimman mielekkäänä ja työelämään valmentavana kokonaisuutena, eikä se muodostuisi kiusalliseksi opintojen loppuvaiheen pakkopullaksi.

Maantieteen alan opiskelijoille laadittiin maaliskuussa 2009 kysely, jolla pyrittiin kartoittamaan tutkielmaprosessin ongelma-kohtia. Kysely toteutettiin kahdella eri kyselylomakkeella, joista toinen kohdennettiin ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoille ja toinen kolmannen vuoden opiskelijoille tai sitä kauemmin opiskelleille. Ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoille suunnatussa lomakkeessa selvitettiin heidän tietämystään tutkielmien laatimisesta ja tutkielmaseminaarityöskentelystä. Kolmannen vuosikurssin ja vanhempien opiskelijoiden osalta pyrittiin puolestaan selvittämään ongelmia, joita he mieltävät tutkielmaprosessiin liittyvän. Samalla opiskelijoilta koottiin ideoita tutkielmaseminaarin kehittämiseksi yhdeksi olennaiseksi ohjauksen väyläksi.

Maantieteen alan suomenkielisten ohjelmien vuosittainen sisäänotto on 25 opiskelijaa, jolloin tämän tutkimuksen suhteen potentiaalinen kohdejoukko käsitti vajaat 150 opiskelijaa. Kyselylomakkeita jaettiin eri tilaisuuksissa yhteensä 100 kappaletta. Etenkin nuoremmille opiskelijoille lomakkeita jaettiin yleis- ja perusopintojen pakollisten kurssien yhteydessä, jolloin ne saattoi palauttaa täytettyinä oppiaineryhmän yleisissä tiloissa sijainneeseen palautuslaatikkoon. Lomakkeita jaettiin myös aineopintojen luennoilla ja tutkielmaseminaareissa. Niitä oli tarjolla myös palautuslaatikon vieressä, lähellä opiskelijoiden taukotilaa. Koska hankkeessa ei ollut mahdollisuutta postikyselyyn, osa vanhemmista opiskelijoista jäi tavoittamatta. Esimerkiksi tuolloin harjoittelussa tai vaihdossa olleet opiskelijat eivät välttämättä edes tienneet kyselystä.

Kyselyyn vastattiin varsin nihkeästi. Lomakkeen palautti vain 30 opiskelijaa. Ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista lomakkeen palautti 10 opiskelijaa. Heistä ensimmäisen vuoden opiskelijoita oli neljä ja toisen vuoden kuusi. Tavoitettavuusongelmista huolimatta varttuneemmat opiskelijat vastasivat kyselyyn hiukan aktiivisemmin. Kolme vuotta tai pidempään opiskelleista lomakkeen palautti 20 opiskelijaa. Vastaukset saatiin seitsemältä kolmannen vuoden, yhdeksältä neljännen vuoden, yhdeltä viidennen vuoden ja kolmelta kuusi vuotta tai pidempään opiskelleelta.

Ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoiden vastauslomakkeet analysoitiin omana kokonaisuutenaan ja vanhempien vuosikurssien opiskelijoiden lomakkeet omanaan. Kaikkien kyselylomakkeiden vastauksista koottiin luokittelemalla asioita, jotka liittyivät asetettuihin tutkimustavoit-

teisiin. Listatuista asioista nousi esiin teemoja, jotka yhdistyivät kahdeksi suuremmaksi kategoriaksi: tutkielmatyöskentelyn ongelmakohtat ja tutkielmatyöskentelyn kehittämisideat. Seuraavissa kahdessa luvussa on tiivistettynä tutkimuksen keskeisin sisältö. Vastaajien ääntä on tuotu esille sitaateilla, jotka ovat löydettävissä sellaisinaan vastauslomakkeilta.

TUTKIELMATYÖSKENTELEN ONGELMAKOHDAT

Kyselyn mukaan ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoilla oli tutkielmien teosta vasta vähän tietoa. Kandidaatintutkielmaa kuvattiinkin hyvin yleispiirteisesti: *”se on lyhyempi kuin gradu”*. Tutkielmaseminaarien tehtävää ei myöskään tunnettu, eikä seminaari ollut työskentelymuotona tuttu. Osa vastaajista huomautti kandidaatintyöstä puhumisen jääneen vähälle huomiolle muiden opintojen yhteydessä. Tästä huolimatta ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijat suunnittelevat seminaareihin osallistumisen aloittamista kolmantena tai neljäntenä opiskeluvuonna. Kandidaatintutkielman he arvioivat tekevänsä kolmannen tai neljännen opiskeluvuoden aikana.

Ylempien vuosikurssien opiskelijoiden vastaukset kuitenkin paljastivat monien suunnittelevan kandidaatintutkielman tekoa vielä neljäntenäkin opiskeluvuotena. Kyselyyn vastanneista vanhemmista opiskelijoista vain harvat olivat jo tehneet kandidaatintutkielmansa. Ongelmina korostuivat sekä aiheen- että seminaariryhmän valintaan liittyvät pulmat. Seminaariryhmää ei osata valita, ellei oman tutkielman aihetta vielä tiedetä. Näin siitä huolimatta, että hops-työskentelyssä opiskelijoita kannustetaan osallistumaan seminaariryhmiin ns. kuunteluoppilaina opintojen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja vieraillemaan rohkeasti eri rinnakkaisryhmissä.

Vielä useammankaan vuoden opintojen jälkeen osa opiskelijoista ei tunnu tietävän, mikä kandidaatintutkielma varsinaisesti on. Tutkielmaprosessi ja sen eteneminen ovat kokonaisuutena epäselviä. *”Vaikea mieltä tutkielman tekoa, kun ei tiedä, mitä koko prosessi pitää sisällään.”*

Pro gradu -vaiheessa olevien opiskelijoiden ongelmana on se, ettei seminaariryhmien toiminta auta oman tutkielman edistymistä. Opiskelijat pitivät seminaariryhmien ilmapiiriä puutteellisena, koska keskustelu ja kommentointi ryhmissä on vähäistä ja painottuu työtään esittävän opiskelijan ja ohjaajan vuoropuheluun. Toisaalta opiskelijat näkevät seminaariryhmien työskentelyssä myös hyviä puolia. Monen opiskelijan käsitys tutkielmien laatimisesta on parantunut, ja aiheesta riippumatta toisten tutkielmista saadaan vinkkejä ja ideoita omaan työhön. Kysely toi esille myös yllättävän seikan; kaikki eivät rohkene tai edes halua pyytää apua tutkielmaohjaajilta. *”Ohjaustahan saa, mutta itse välttelen tilanteeseen joutumista”*. Syy jäi tässä kyselyssä epäselväksi.

TUTKIELMATYÖSKENTELYN KEHITTÄMISIDEAT

Kyselyllä saatiin viitteitä siitä, millä tavoin opiskelijat parantaisivat nykyistä tutkielmaohjausta ja tutkielmaseminaarien toimintaa. Konkreettiset parannusehdotukset keskittyvät lähinnä ratkaisemaan opiskelijoiden aihevalinta- ja rajausongelmia sekä lisäämään tietoa tutkielmista ja tutkielmanteosta.

Seminaariryhmien toimintaa haluttiin parantaa monin tavoin. Seminaarien lukuvuosittaisen toiminnan alkuun kaivattiin tiivistä ja selkeää "aloituspakettia", joka perehdyttäisi opiskelijan sekä tutkielmien tekoon että seminaariryhmän toimintaan. Ryhmien toimintaa parannettaisiin myös lisäämällä oheiskoulutusta, kuten menetelmä- ja tiedonhakukoulutusta. Opiskelijat toivoivat ryhmiltä myös lähdekirjallisuuden, menetelmäoppaiden, maantieteen perusteosten, uusimpien tutkimusten sekä artikkelien esittelyä ja läpikäyntiä.

Opiskelijat kyseenalaistavat nykyisen seminaariryhmäjoittelun (luonnon-, kulttuuri- ja yhteiskuntamaantieteen ryhmät) mielekkyyden. Yhtäältä opiskelijat toivovat kaikkien nykyisten seminaariryhmien yhdistämistä yhdeksi suureksi ryhmäksi. Tämä liittyy lähinnä osallistujien ja sitä kautta myös keskustelun vähäisyyteen. Yhdessä isossa ryhmässä ajateltiin syntyvän enemmän keskustelua. Toisaalta vastaajat kannattavat ryhmien uusjakoa Joensuussa painottuvien maantieteen teemojen mukaan, jolloin seminaariryhmän ja aiheen valinta saattaisi olla nykyistä helpompaa. Nyt jo toteutuneen Itä-Suomen yliopiston syntymisen myötä tiedekunta- ja laitosrakenne uusiutui, ja tuon vastaajat näkivät pääasiassa positiivisena mahdollisuutena. Poikkitieteisten, esimerkiksi uuden historia ja maantieteiden laitoksen eri oppiaineiden yhteisten seminaariryhmien uskottiin kasvattavan tärkeäksi miellettyä keskustelua opiskelijoiden kesken ja vahventavan näin vertaisoppimista.

KUINKA TÄSTÄ ETEENPÄIN?

Maantieteen alan opiskelijoilla on tutkielmien laatimisen suhteen ongelmia, jotka näyttävät korostuneen tutkintorakennemuutoksen myötä. Tutkielmat ovat vaarassa jäädä muista opinnoista irrallisiksi, viimeisiksi pakollisiksi suorituksiksi. Kehitettävää on sekä tutkielmaohjauksessa että seminaariryhmien toiminnassa, mutta myös opiskelijoiden omassa aktiivisuudessa hyödyntää olemassa olevaa apua ja ohjausta.

Kyselyn tulokset toivat esille niitä konkreettisia ongelmakohtia, joita maantieteen alan opiskelijat ovat kokeneet eri vaiheissa tutkielmaprosessia. Osa ongelmakohtista oli jo osittain ohjaajien tiedossa, mutta etenkin yleinen tietämättömyys kandidaatintutkielman luonteesta yllätti. Tilanteen korjaamiseksi tutkielmat, etenkin kandidaatintutkielma, otetaan jatkossa

korostetummin esille perus- ja aineopintojen kursseilla. Laitoksella valmistuneita opinnäytetöitä käytetään kursseilla esimerkkeinä, ja metodologisiin kysymyksiin keskittyvässä Maantieteen suuntausten -jakson seminaarissa tutkielmien metodologisiin taustoihin ja menetelmällisiin sovelluksiin perehdytään pienryhmissä.

Menetelmäkurssien harjoitusten puitteissa alkuvaiheiden opiskelijat vierailevat tutkielmaseminaareissa jo ennen omaa tutkielmatyöskentelyään. Näin pyritään vähentämään paitsi epätietoisuutta ryhmien toiminnasta myös madaltamaan kynnystä osallistua istuntoihin vaikka vain kuunteluoppilaana. Tutkielmatyöskentelyn prosessimaisuuteen tutustutaan jatkossa entistä syvemmin maisteriopintojen alussa suoritettavan Maantieteellinen tutkimus ja tiedon analyysi -jakson luennoilla ja harjoituksissa.

Maantieteessä ei ole koettu mielekkääksi listata mahdollisia tutkielma-aiheita, sillä tieteenalan laaja-alaisuutta ei haluta häivyttää näkyvistä. Sen sijaan tutkielmaseminaarien jokasyksyisessä infotilaisuudessa kukin ohjaaja esittelee lyhyesti teemoja, joihin keskittyviä tutkielmia maantieteessä on tehty ja joita kyseinen ohjaaja olisi valmis ohjaamaan. Lisäksi kaikki Joensuussa valmistuneet maantieteen alan pro gradu -tutkielmat ovat nähtävillä ja lainattavissa oppiaineryhmän tiloissa. Jatkossa kannattaa pohtia myös kandidaatintutkielmien tallentamista tulevien opiskelijoiden tutustuttavaksi.

Ideaalitilanteessa tutkielmaseminaarit toimivat erinomaisena oppimisen areenana. Opiskelijat voivat jakaa oppimaansa, ja myös ohjaajat saavuttavat kerralla suuremman ohjattavien joukon, jolloin ns. rutiinikysymysten läpikäyntiin käytettävä aika vähenee. Tämä kuitenkin vaatii *”opiskelijoilta ja ohjaajilta enemmän tahtoa toimia yhdessä”*. Opiskelijoiden on osallistuttava seminaareihin, aktivoituttava keskustelemaan ja ennen kaikkea mielletävä seminaareissa annettava ryhmäohjaus yhtä arvokkaaksi kuin ohjaajan kanssa käytävät kahdenkeskiset keskustelutkin. Ohjaajien veloitteena on taas toimia solmukohtien tunnistajina, keskusteluttajina ja ryhmädynamiikan kasvattajina. Oma vaikeutensa on siinä, kuinka hyvin kukin ohjaaja kykenee tunnistamaan ohjattavan kokemat solmukohdat.

Kyselyyn osallistuneiden konkreettiset toiveet seminaarien sisällöllisestä kehittämisestä on suhteellisen helppo toteuttaa, ja ryhmissä onkin jo nyt kokeiltu mm. ns. kuukauden teeman käsittelyä, lukupiirinomaista työskentelyä ja ajankohtaisten tutkimusavausten esittelyä. Tämänkaltainen työskentely ei välttämättä lisää ohjaajien työpanosta, sillä seminaariin voidaan ainakin osittain kytkeä erillinen syventävien opintojen kirjallisuuspaketti, jonka suoritusmuodoista opiskelija voi sopia vapaasti ohjaajansa kanssa. Myös poikkitieteisten seminaariryhmien perustaminen on mahdollista, sillä esimerkiksi raja- ja ympäristökysymykset nousevat esille uuden laitoksen kaikissa oppiaineissa. Ohjaajien keskuudessa ryhmistä luopuminen ja siirtyminen yhteen seminaariin ei saa kannatusta, sillä suuressa joukossa keskustelu ei yleensä ainakaan lisäännä.

Kokonaisuutena tämän tutkimuksen tulokset vahvistivat ennakko-oletuksia ja toimivat lähtökohtana tutkielmanohjauksen kehittämisessä vahvemmin opiskelijälähtöiseksi. Yhteistyöllä opiskelijoiden ja ohjaajien kanssa tutkielmatyöskentelyn perustat on mahdollista rakentaa niin, ettei ohjauksessa tarvitse enää keskittyä ns. rutiinikysymyksiin, vaan etenkin kahdenkeskisissä ohjaustilanteissa voidaan keskittyä sisällöllisiin kysymyksiin ja opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin.

LÄHTEET

Jokinen, Niina (2006). Kansainvälisyyden edistäminen yliopisto-opinnoissa: Kokeuksia Walmiiksi Wiidessä Wuodessa -hankkeesta. Terra 118:1, 27–29.

Graduremmi: tukea graduntekijöille

Hannele Forsberg, Esa Penttilä & Helka Riionheimo

JOHDANTO

Itä-Suomen yliopiston strategia painottaa muun muassa elinikäistä oppimista, opiskelijoiden hyvinvointia ja valmistumista tavoitteiden mukaisessa aikataulussa. Näitä periaatteita on noudattanut myös Joensuun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa toteutettu Graduremmi-hanke. Tutkielman tekemisen tiedetään olevan yliopisto-opintojen ongelmakohta, jossa monien opiskelijoiden opinnot viivästyvät tai jopa katkeavat kokonaan. Tutkielmantekijöitä pyritäänkin nykyisin tukemaan paitsi normaaliin opintopolkuun kuuluvilla kursseilla myös vapaaehtoisuuteen perustuvien toimintamuotojen avulla. Tällaista tukitoimintaa on toteuttanut myös Graduremmi-hanke, jonka vetäjinä toimimme lukuvuonna 2008–2009.

Graduremmin tavoitteena on ollut tarjota kieliaineiden graduntekijöille vapaaehtoinen, yhteistoiminnallista oppimista hyödyntävä ”gradupiiri” ja etsiä sen myötä keinoja tukea seminaarinjälkeistä työskentelyä ja estää tutkielmien pitkittymistä. Graduremmissä on keskusteltu epämuodollisessa ilmapiirissä, ja tapaamisissa on pyritty käsittelemään sellaisia tutkielman tekemisen osa-alueita, jotka usein jäävät sivuun oppiaineiden asiakeskeisissä seminaari-istunnoissa. Yksi tällainen alue on tutkielman tekemisen näkeminen prosessimaisena työskentelynä ja tämän prosessin purkaminen erilaisiksi työvaiheiksi, joiden kautta opiskelijat saavuttavat myös monenlaisia työelämässäkin sovelluskelpoisia taitoja. Toinen alue ovat tutkielmaa tehdessä kohdatut ahdistumisen tunteet, jotka purkamattomina ovat usein tutkielmatyön keskeytymisen taustalla. Meille vetäjinä Graduremmi on tarjonnut tilaisuuden saada uusia näkökulmia tutkielmanohjaukseen, hankkia kokemusta ryhmäohjauksesta sekä verkostoida humanistisen tiedekunnan eri oppiaineita ja jakaa hyviä käytänteitä.

GRADUREMMIN PEDAGOGISIA LÄHTÖKOHTIA

Graduremmiin työskentelyä ruvettiin suunnittelemaan siltä tietopohjalta, jota erilaiset ”graduhaustomot” ovat tuottaneet. Vuonna 1997 käynnistyi valtakunnallinen maisterihaustomo (<http://www.chydenius.fi/yksikot/kasvatustieteet/maisterihaustomo>, 10.6.2009), ja samanlaista toimintaa on sen vauhdissa kokeiltu eri puolilla Suomea, esimerkiksi Joensuun yliopistossa Gradutalli-nimikkeellä vuodesta 2003 saakka (ks. esim. Aaltonen 2003) ja Vaasan yliopistossa Graduhaustomona lukuvuonna 2005–2006 (Mäntymäki 2006). Tällaisilla toimintamuodoilla on haluttu antaa tukea niille opiskelijoille, joiden gradun valmistuminen on syystä tai toisesta viivästynyt. Haustomoimintaan hakeutuneet opiskelijat ovat perustelleet mukaan tuloaan monilla syillä: gradun tekeminen on ollut yksinäistä puuhaa, on kaivattu kannustusta ja rohkaisua, gradusta on tullut ahdistava stressin lähde, on ollut ongelmia ajankäytössä ja erityisesti työn ja gradun tekemisen yhteensovittamisessa. Samansuuntaisia teemoja käsittelevät myös monet opiskelijoita varten julkaistut graduoppaat (esim. Hakala 1999, 2008, Kinnunen & Löytty 1999, Karisto & Seppälä 2004, Svinhufvud 2009). Graduremmiin poimittiin näistä lähteistä kaksi laajaa lähtökohtaa: keskeneräisen gradun aiheuttamia tunteita haluttiin purkaa ryhmäohjauksen ja vertaistuen avulla, ja gradu-urakkaa pyrittiin helpottamaan pilkkomalla graduprosessi erillaisiksi työvaiheiksi.

Gradun viivästymisen syynä näyttäisi usein olevan tunneperäisiä esteitä, esimerkiksi ahdistuksen tunteita, jotka liittyvät opiskelijan koko elämään ja persoonallisuuteen (ks. esim. Vadén 1999). Seminaarit ja graduohjaus keskittyvät yliopistossa perinteisesti tieteellisen tiedon tuottamiseen, ja oppimisprosessille ominaiset tunnetason kokemukset jäävät lähes näkymättömiin. Graduremmissä haluttiin tuoda tutkimuksen tekemisen murheet ja myös ilonaiheet osaksi keskustelua, ja tutkimuksen tekemistä pyrittiin käsittelemään monitasoisena kokemuksena. Taustalla oli ajatus siitä, että gradun tekeminen voi parhaimmillaan olla voimauttava kokemus, jonka jälkeen opiskelija ei ole enää sama ihminen kuin gradua aloitellessaan.

Aiemman graduhaustomotoiminnan perusteella opiskelijat ovat pitäneet erityisen tarpeellisena ja hyödyllisenä kuulumista graduntekijöiden ryhmään ja ryhmän jäsenten antamaa vertaistukea. Tästä syystä myös Graduremmissä valittiin tärkeimmäksi toimintamuodoksi ryhmäohjaus, jonka suunnittelussa hyödynsimme Nummenmaan ja Lautamatin (2004) esittelemiä ryhmädynamiikkaan ja yhteistoiminnallisuuden perustuvia toimintamalleja (ks. myös Ruponen ym. 2000, Repo-Kaarento & Levander 2004, Herranen & Penttinen 2008). Samalla pyrittiin saavuttamaan ryhmätoiminnan kaksi tavoitetta: yhteiseen päämäärään liittyvä tehtävätavoite ja yhteenkuuluvuuteen ja vertaisuuteen liittyvä tunnetavoite (ks. esim. Repo-Kaarento & Levander 2004: 155), joskin käytännössä Graduremmiin toiminnassa näistä painottui jälkimmäinen. Keskeiset toimintamuodot olivatkin

vuorovaikutuksellisia, sillä tärkein osa toiminnasta tapahtui ryhmätapaamisissa ja niiden aikana käydyissä keskusteluissa.

Opinnäytteen tekemistä lähestyttiin Graduremmissä työprosessin näkökulmasta. Opiskelijoille suunnatuissa graduoppaissa korostetaan toistuvasti sitä, että on ongelmallista katsoa graduja vain «tuotteina» eli viimeistellyinä ja kansitettuina tutkielmina, joissa tutkimusprosessi näyttäytyy siistinä ja selvävaiheisena ja joissa kaikki palaset ovat kauniisti järjestyksessä (ks. esim. Hakala 1999: 15–19). Todellisuudessa tutkimusprosessi ei kuitenkaan etene suoraviivaisesti vaan on yksilöllinen, ennakoimaton ja usein kaoottinenkin kokemus, johon opiskelija osallistuu koko persoonallaan ja joka tuottaa sekä ahdistusta että oivaltamisen riemua. Graduremmissä painotettiin opiskelijoille tällaisen työprosessin luonnetta: se etenee yksilöllisesti ja ajan myötä muuntuen, sen kesto ei voida ennustaa tarkasti ja sen aikana opiskelija oppii taitoja, joita hän tarvitsee prosessin loppuun saattamiseen (prosessin vaiheista ks. Venkula 1988: 9–10). Erytisen tärkeää oli korostaa sitä, että gradun tekemisen kaikkia taitoja ei tarvitse eikä voi hallita heti prosessin alussa, vaan taidot syntyvät ja kehittyvät prosessin aikana ja prosessin tuloksena. Graduremmissä pyrittiin tukemaan tutkielman tekemisen työprosessia monesta eri näkökulmasta ja jakamaan sitä pienemmiksi ja helpommin hallittaviksi osaprosesseiksi. Käsiteltävinä olivat siten ensisijaisesti ns. yleiset työprosessit kuten toiminnan suunnittelu, tiedonhankinta ja oman työskentelyn reflektointi (Nummenmaa & Lautamatti 2004), jotka ovat samalla myös laajemmin sovellettavia työelämätaitoja.

Graduremmin toiminta pyrki myös vahvistamaan opiskelijoiden kasvua oman alansa asiantuntijoiksi auttamalla heitä tunnistamaan jo hallitsemaansa (ja myös kehittymässä olevaa) hiljaista tietoa. Tutkimusprosessin aikana syntyy uutta tietoa sekä tutkittavana olevasta aiheesta että opiskelijan omista työprosesseista, mutta usein opiskelija tunnistaa ja tiedostaa vain ensiksi mainitun (Venkula 1988: 10). Kokemusten ja niiden kautta kertyneen hiljaisen tiedon jäsentäminen on tiedollisen osaamisen ohella tärkeä osa asiantuntijuuteen kasvamista, ja asiantuntija voidaankin määrittellä ihmiseksi, joka on tullut tietoiseksi omista kokemuksistaan (Jalava & Virtanen 1998: 39). Graduremmin keskustelunaiheet ja aktiviteetit pyrkivät käsittelemään gradun tekemisen aikana syntyvää hiljaista tietoa. Yhtenä lähtökohdana tässä toiminnassa oli käsitys kokemuseräisestä oppimisesta eli siitä, että henkilökohtainen kokemus on monenlaisen oppimisen perusta ja lähtökohta (ks. esim. Ruponen ym. 2000). Kokemuksellisen oppimisen sykli koostuu neljästä vaiheesta: kokemuksesta, sen reflektiivisestä havainnoinnista, kokemuksen ja havaintojen käsitteellistämisestä ja yleistämisestä sekä uusien käsitysten soveltamisesta uuteen tilanteeseen (ks. esim. Järvinen ym. 2000: 113–116, Nevgi & Lindblom-Ylänne 2004: 94–97). Käytännössä Graduremmin toiminta ei luonnollisestikaan täyttänyt koko sykliä vaan keskittyi kolmeen ensimmäiseen vaiheeseen.

GRADUREMMI KÄYTÄNNÖSSÄ

Hanke aloitettiin keväällä ja kesällä 2008 suunnittelutyöllä, jolla luotiin edellä kuvattu pohja toiminnalle. Jotta Graduremmi ei leimautuisi jonkinlaiseksi ”varjoseminaariksi”, kerroimme ennen opiskelijoiden rekrytoimista suunnitelmasta humanistisen tiedekunnan kieliaineiden vastuuhenkilöille ja saimme kaikilta aineilta myönteisen vastaanoton. Graduremmiin tavoitteena olikin toimia oppiaineiden tarjoaman sisällöllisen tutkielmaohjauksen rinnalla toisentyypisenä tukimuotona. Opiskelijoille levitimme tämän jälkeen tietoa toiminnasta monen eri kanavan kautta: kirjeitse, sähköpostitse, ilmoitustauluilla ja oppiaineiden graduohjaajien välityksellä. Mukaan ilmoittautuneet opiskelijat edustivat useita kieliaineita ja olivat gradunteossaan eri vaiheissa. Ryhmää ei ollut erityisesti tarkoitettu opinnoissaan viivästyneille opiskelijoille, mutta käytännössä monet tällaiset opiskelijat tuntuivat olevan lisätuen tarpeessa.

Graduremmi kokoontui lukuvuoden aikana suunnilleen kerran kuu-kaudessa. Jokaiseen tapaamiseen suunniteltiin jonkin verran ohjelmaa ja aktiviteetteja Nummenmaan ja Lautamatin (2004) esittelemiä ideoita mukaillen, mutta tarpeen mukaan suunnitelmista poikettiin ja keskusteltiin niistä asioista, jotka kulloinkin nousivat tapaamisessa esiin. Ryhmän jäsenet saivat vaikuttaa siihen, mihin keskusteluaikaa käytettiin. Tapaamisia pohjustimme etukäteen pienillä henkilökohtaista pohtimista vaativilla ennakotehtävillä, joiden virittämistä aiheista puhuttiin sitten yleisemmällä tasolla tapaamisten aikana. Ryhmätapaamisten ohella Graduremmiin toimintaan sisältyi kirjastolta tilattu tiedonhakukoulutus, jota monet opiskelijoista käyttivät hyväkseen ja jota he pitivät hyvin hyödyllisenä. Kevätlukukaudella kutsuimme lisäksi yhteen tapaamiseen vierailijaksi erään edellisenä vuonna valmistuneen suomen kielen maisterin, jonka gradu oli tullut lopulta valmiiksi yliopiston Gradutalli-toiminnan vauhdittamana. Hän kertoi mielellään omista kokemuksistaan ja kannusti remmin jäseniä. Myös opiskelijat olivat kiinnostuneita keskustelemaan graduntekoprosessista sellaisen henkilön kanssa, jolla omat kokemukset olivat vielä tuoreessa muistissa.

Ennakotehtävien ja ryhmätapaamisen aktiviteettien avulla pohdittiin muun muassa sitä, mikä gradun tekemisessä on vaikeaa, millaista osaamista mikin gradunteon vaihe vaatii ja mitä gradun tekemisestä voi oppia. Pidimme tärkeänä, että jokainen opiskelija tutkiskelisi näitä teemoja omalta kohdaltaan. Tavoitteenamme oli myös saattaa opiskelijat tietoisemmiksi siitä, millaisen merkityksen itse kukin gradulleen antaa. Opiskelijoiden elämään kuuluu gradunteon lisäksi paljon muutakin (muita opintoja, töitä, perhe, harrastuksia jne.), mikä voi joko edistää tai vaikeuttaa tutkielman valmistumista, ja siksi oman elämäntilanteen selvittäminen kokonaisuutena on olennaista aikataulun suunnittelun kannalta. Opiskelijan olisi oltava selvillä siitä, millaiset mahdollisuudet hänellä on mahduttaa gradunteko

elämäänsä. On itsestään selvää, ettei gradu valmistu koskaan, jos sitä varten ei pysty irrottamaan tarpeeksi aikaa. Ajankäyttöön ei voi kuitenkaan antaa yleisohjeita, koska jokaisen elämäntilanne ja tavat työskennellä ovat erilaisia.

Aikataulua koskevista kysymyksistä keskusteltiin tapaamisissa useamman kerran, ja suositelimme, että jokainen tekisi itselleen lukuvuoden ajaksi omaan tilanteeseen ja omiin työskentelytapoihin nojautuvan aikataulun, jossa voisi ottaa huomioon niin viikoittaisen kuin päivittäisenkin työajan. Työskentelyn säännöllisyys ja riittävän pitkän yhtenäisen työskentelyjakson järjestäminen on aiempien kokemusten perusteella osoittautunut välttämättömäksi työn valmistumisen kannalta. Keskustelimme takarajojen asettamisen tärkeydestä ja ajankäytön hallinnasta myös tärkeänä työelämätautona, jonka hallintaa voi opetella graduprosessin aikana. Ajankäytön suunnitteluun kuuluu myös taukojen pitäminen ja riittävän levon varmistaminen, sillä luovuus vaatii myös joutilaisuutta ja ajattelu-aikaa, ja oppiminen on aina hidasta.

Kasvokkaisten tapaamisten lisäksi Graduremmin toimintaan luotiin Moodle-alustalle Virtuaaliremmi, joka oli tarkoitettu lähi- ja etäopiskelijoiden kohtauspaikaksi. Sivustolle koottiin joukko linkkejä yleisesti tutkimuksen tekoon ja erityisesti opinnäytteiden tekemiseen liittyville sivustoille, muun muassa tieteellisen kirjoittamisen verkko-oppaisiin. Lukunurkassa oli mahdollisuus tuoda ryhmän luettavaksi esimerkiksi tutkimussuunnitelma tai jokin gradun luku. Lähitapaamisia varten annettuja tehtäviä tarjottiin myös etäopiskelijoiden tehtäväksi, ja sivustolle luotiin useita keskustelualueita, joilla oli mahdollisuus jatkaa keskustelua lähitapaamisissa esiin tulleista aiheista. Lisäksi kokeiltiin kerran chat-keskustelua sovittuna aikana.

GRADUKERTOMUKSIA JULKAISUKSI

Graduremmi-hankkeen yhteydessä yksi tavoitteemme oli myös koota ja tehdä näkyväksi jo gradunsa valmiiksi saaneiden opiskelijoiden kokemuksia ja ajatuksia gradun tekemisestä kannustukseksi niille, jotka nyt ahertavat tutkielmansa parissa. Yliopistomaailman perinteessä eläviä gradutarinoita ("akateemisia legendoja") tutkinut Ylijoki (1999) korostaa, että gradun tekemisen lumosta ja kirouksesta kertovat tarinat opastavat uusia sukupolvia gradun tekemisen saloihin ja sen erilaisiin merkityksiin antaen opiskelijalle tulkintakehikon, jonka varassa voi suuntautua omassa opiskelussa. Näin ollen ei ole samantekevää, millaisia gradutarinoita ylläpidetään tai uusintetaan. Otimmekin tehtäväksi koota joukon erilaisia ja yksilöllisiä selviytymistarinoita kirjalliseen muotoon uusien opiskelijaryhmien luettavaksi.

Lähestyimme kirjeitse suurinta osaa vuonna 2008 humanistisesta tiedekunnasta valmistuneista maistereista. Tuona vuonna maistereita valmistui poikkeuksellisen paljon tutkinnonuudistuksen takia, kun vanhan tutkinto-

järjestelmän mukaisen opiskelun määräaika päättyi kesällä 2008. Niinpä kohderyhmässämme oli tavallista enemmän pitkän linjan opiskelijoita, jotka olivat valmistuneet asetetun määräajan vauhdittamina. Kirjoituskutsussa pyysimme opiskelijoita kertomaan oman gradunsa syntyvaiheista nykyisille opiskelijoillemme, jotka ovat parhaillaan tutkielmantekovaiheessa tai lähestyvät sitä. Toivoimme rehellistä puhetta niin myönteisistä kuin kielteisistäkin kokemuksista, mutta erityisesti pyysimme kirjoittajia miettimään, mikä heidän mielestään edisti tutkielman valmistumista ja millaisia neuvoja he haluaisivat antaa tuleville graduntekijöille. Alustavia kirjoituslupauksia saimme lähes parikymmentä. Tälle joukolle lähetimme vielä kirjoittamisen tueksi joukon kysymyksiä, jotka koskettelivat muun muassa aiheen valintaa, motivaatiota, aikataulutusta ja ohjausta. Lisäksi ehdotimme, että kirjoittajat voisivat kertoa, mitä tunsivat oppineensa gradua tehdessään. Valmiita kertomuksia saimme lopulta 13, ja toimitimme ne syksyllä 2009 kirjaseksi *Valmista tuli! Humanistien gradukertomuksia* (Forsberg ym. 2009).

Julkaisun kirjoittajat edustavat eri oppiaineita, ja jokaisen graduprosessi on ollut yksilöllinen. Gradukertomusten kirjoittajien suurimmat kompastuskivet tutkielman teossa ovat tuttuja muistakin yhteyksistä: aikataulutaminen, työskentelyajan järjestäminen työssäkäynnin ohella sekä ahdistus ja motivaatio-ongelmat. Useimmiten gradun valmistuminen on vaatinut yhtenäisen intensiivisen ajanjakson, jolloin työhön on voinut keskittyä. Jakso on ollut eri kirjoittajille eripituinen, ja myös päivittäiset työskentelyrutiinit ovat olleet erilaiset. Tärkeintä onkin ollut löytää omalle persoonalle sopiva työrytmi. Myönteisenä moottorina gradun tekemiselle ovat usein olleet mielenkiinto omaa aihetta kohtaan, toimiva ohjaus ja tieteellisten oivallusten tuottamat riemunhetket. Gradun tekeminen on ollut myös monipuolinen oppimiskokemus. Tutkimuksen tekemisen, tiedonhankinnan, analyyttisen ajattelun ja tieteellisen kirjoittamisen taitojen lisäksi on ollut hyödyllistä harjaantua esimerkiksi oman työskentelyn suunnittelemiseen ja ajankäytön hallintaan. Moni kirjoittaja on oppinut gradua tehdessään myös tuntemaan itsensä uudella tavalla. Ehkä tärkein opittu asia on silti kokemus siitä, että sitkeydellä ja sinnikkyydellä pääsee vaikeuksien kautta voittoon.

GRADUREMMIN ARVIOINTIA

Graduremmi tarjosi kieliaineiden graduntekijöille vapaamuotoisen, vertaistukeen perustuvan ryhmäohjausmuodon, jossa voitiin keskustella gradun tekemisestä omin sanoin vapaassa ilmapiirissä. Vapaamuotoisuuteen liittyi kuitenkin myös ongelmakohtia, josta suurin lienee opiskelijoiden sitouttaminen remmin toimintaan. Koska Graduremmiin osallistuminen oli vapaaehtoista eikä toiminnasta saanut konkreettista hyötyä opintopisteiden muodossa, ei osallistujille voinut asettaa velvoitteita osallistumisen tai tehtävien suhteen, ja käytännössä lähitapaamisiin osallistui vaihteleva

joukko opiskelijoita. Monet tehtävistä ja aktiviteeteista olivat sellaisia, että niistä olisi saanut parhaiten hyötyä silloin, kun koko ryhmä olisi aktiivisesti ja säännöllisesti osallistunut niihin. Vahva sitoutuminen edistäisi myös ryhmäytymistä ja vahvistaisi vertaistukea.

Graduntekijät ovat usein opinnoissaan sellaisessa vaiheessa, ettei heillä ole enää päivittäistä yhteyttä yliopistoon eikä aina muihin opiskelijoihinkaan, ja monesti työssä käyminen vie suuren osan heidän ajastaan. Vaikka keskustelukumppanien ja vertaistuen tarve on ilmeinen, tällaisessa elämäntilanteessa opiskelijan voi olla vaikea sitoutua säännöllisiin, yliopistolla pidettäviin ryhmätapaamisiin. Graduremmin yhteydessä haluttiinkin tuoda toiminta myös aloittelevien graduntekijöiden ulottuville. Graduremmin tyyppistä toimintaa voisi olla mahdollista liittää myös jo kandidaatti- ja maisterivaiheen seminaareihin, jolloin sitoutuminen ja ryhmäytyminen helpottuisivat ja jolloin toiminta voisi ehkäistä ennalta gradunteon ongelmia. Tällöin oppiaineiden tarjoama yksilöllinen sisällöllinen tutkielmanohjaus ja vapaamuotoinen vertaistukeen perustuva ryhmäohjaus tukisivat parhaiten toisiaan. Yksi konkreettinen toimintamuoto voisi olla opiskelijoiden tutkimussuunnitelmien tai dispositioiden käsitteleminen myös vapaa-muotoisessa gradupiirissä.

Meille vetäjille Graduremmin on ollut merkittävä henkilökohtainen oppimisprosessi. Näkemys gradunteon kokonaisvaltaisesta prosessiluonteesta on kasvanut, ja samalla on hahmottunut aiempaa selvemmin, miten kokemuksellista tietoa voi hyödyntää graduntekijän tukemisessa. Keskusteluissa ovat tulleet näkyviksi myös monet sellaiset tutkimusprosessiin liittyvät seikat, jotka normaalissa gradunohjauksessa jäävät huomiotta, ja niiden tiedostaminen on ohjaajalle aina hyödyksi. Hankkeessa on näkynyt hyvin myös ryhmätoiminnan positiivinen puoli: hyvät käytänteet tulivat näkyviksi ja jaetuiksi kaikille ryhmän jäsenille eivätkä jääneet vain ohjaajan ja ohjattavan välisiksi. Tätä kokemusta voimme jatkossa hyödyntää myös omissa seminaarikäytännöissämme.

Graduremmin-hankkeen kokemuksia on levitetty lukuvuonna 2009–2010 eteenpäin filosofisen tiedekunnan humanistisessa osastossa. Graduremmin toiminta on jatkunut, ja uutta ryhmää ovat vetäneet Helka Riionheimo, Marja Nenonen ja Esa Penttilä. Hankkeen tuottamaa asiantuntemusta on siten voitu kehittää eteenpäin. Graduntekijöiden kertomuksista koottua *Valmistatuli!* -kirjasta on tänä vuonna levitetty filosofisen tiedekunnan humanistiseen osastoon, jossa moni oppiaine on halunnut jakaa sitä graduvaiheen opiskelijoilleen, ja osa painoksesta on suunnattu biotieteiden opiskelijoille.

Graduremmin tulevaisuuden kannalta on pohdittava myös työyhteisön sitouttamista toimintaan. Vaikka hankkeeseen on pääosin suhtauduttu positiivisesti, on se nähty myös jonkinlaisena ”laiskojen opiskelijoiden paapomisena”, ja tällainen asenne vaikeuttaa hankkeesta saatujen hyvien kokemusten levittämistä työyhteisön tietoon. Työyhteisön sitouttamises-

sa voisikin auttaa sama ratkaisu, jota olemme harkinneet opiskelijoiden osalta: jos Graduremmille annettaisiin kurssikoodi ja se sisällytettäisiin opetusohjelmaan, sille voitaisiin määritellä opintopisteiden edellyttämä työmäärä ja nimetä vastuuhenkilöt. Toistaiseksi Graduremmiin toteutus on riippunut vetäjien henkilökohtaisesta kiinnostuksesta.

Uusien pysyvien käytänteiden luominen organisaatioissa ei kuitenkaan ole helppoa (vrt. Argylis 1999, Järvinen ym. 2000: 135–158), ja opettajien itseenäisyyttä korostavassa yliopistossa se voi olla tavanomaistakin vaikeampaa. Lisäksi opetuksen kehittämistarpeet hautautuvat helposti tiukkojen tulostavoitteiden alle, ja opettamisen hiljaista tietoa jaetaan harvoin. Jotta yliopistokoulutusta voitaisiin tehostaa, tarvittaisiin opettamiseen ja oppimiseen liittyvän tiedon jalostamista ja levittämistä, mutta sille ei näy olevan ylimääräistä tilaa nyky-yliopistossa, vaikka opetuksen kehittämisestä paljon puhutaankin.

LÄHTEET

- Aaltonen, Katri 2003: Gradutalli: tukea ja ohjausta graduntekoon. – Sanansaattaja 5/2003.
- Argyris, Chris 1999: On Organizational Learning. Toinen painos. Oxford: Blackwell
- Forsberg, Hannele – Penttilä, Esa – Riionheimo, Helka (toim.) 2009: Valmista tuli! Humanistien gradukertomuksia. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Hakala, Juha T. 2008: Uusi graduopas. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, Juha T. 1999: Graduopas. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, Juha T. 1996: Opinnäyte ja sen ohjaaminen. Johdatus tutkimusprosessin hallintaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Herranen, Jatta – Penttinen, Leena 2008: Koulunpitoa vai vertaistukea ryhmässä? Ryhmäohjaus opiskelun ohjausmenetelmänä. – Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.), Parveke maailmaan päin. Ohjauksen maisterikoulutuksen kaksi vuosikymmentä s. 43-62. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2005: Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus.
- Jalava, Urpo – Virtanen, Petri 1998: Tietoa luova projekti. Polku oppivaan organisaatioon. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Järvinen, Annikki – Koivisto, Tapio – Poikela, Esa 2000: Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Helsinki: WSOY.
- Kettunen, Sami 2003: Onnistu projektissa. Helsinki: WSOY.
- Kinnunen, Merja – Löytty, Olli 1999: Iso gee. Gradua ei jätetä! Tampere: Vastapaino.
- Karisto, Antti – Seppälä, Ullamaija 2004: Maukas gradu. Valmistumisvihjeitä tutkijan tekijöille. Tampere: Vastapaino.

- Mäntymäki, Tiina 2006: "Tukea tarvitsee joka ikäluokasta joku ryhmä". Kokemuksia graduhautomosta. Vaasan yliopiston selvityksiä ja raportteja 136. Verkossa osoitteessa <http://www.uwasa.fi/opintoasiat/kehittaminen/w5w-waasa/raportteja/graduhaustomo>, luettu 10.6.2009.
- Mäntymäki, Tiina 2008: Gradut valmiiksi monitieteisissä ryhmissä. – Peda-forum 2/2008 s. 40–42.
- Nevgi, Anne – Lindblom-Ylänne, Sari 2004: Oppimisenäkemykset antavat perustan opetukselle. – Sari Lindblom-Ylänne & Anne Nevgi (toim.), Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja s. 82–116. Helsinki: WSOY.
- Nummenmaa, Anna Raija – Lautamatti, Liisa 2004: Ohjaajana opinnäyteöiden työprosesseissa. Ryhmäohjauksen käytäntöä ja teoriaa. Tampere: Tampere University Press.
- Penttinen, Leena – Sarapik, Sanna – Vallius-Leinonen, Kirsi 2009: Opiskelijan äänellä ohjauksesta. Joensuun yliopiston ohjauksekysely 2008. Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 48. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Repo-Kaarento, Saara – Levander, Lena 2004: Oppimista edistävä vuorovaikutus. – Sari Lindblom-Ylänne & Anne Nevgi (toim.), Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja s. 140–170. Helsinki: WSOY.
- Ruponen, Ritva, Nummenmaa, Anna Raija – Koivuluhta Merja 2000: Ryhmäohjaus muutoksen mahdollisuuden maisemana. – Jussi Onnismaa & Heikki Pasanen (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1 – ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus s. 162–188. Juva: PS-kustannus.
- Svinhufvud, Kimmo 2009: Gradutakuu. Helsinki: Tammi.
- Venkula, Jaana 1988: Tietämisen taidot. Tieteelliseen toimintaan harjaantuminen yliopisto-opinnoissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Ylijoki, Oili-Helena 1999: Graduntekemisen ilot ja surut. – Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.), Iso gee. Gradua ei jätetä! s. 17–33. Tampere: Vastapaino.

Vertaisryhmästä tukea yhteiskuntapolitiikan graduvaiheen ongelmiin

Tiina Sotkasiira

JOHDANTO

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu –tutkielmaseminaarin rinnalla toimi syyslukukaudella 2009 opiskelijoille vapaaehtoinen ”Pytty” eli pienryhmä, jonka ideana oli tarjota rennossa, mutta tavoitteellisessa ilmapiirissä toimiva vertaisryhmä yhteiskuntapolitiikan graduntekijöille. Ryhmään olivat tervetulleita kaikki graduntekijät, jotka katsoivat tarvitsevansa tukea tutkimustyöhönsä työn vaiheesta riippumatta. Ryhmä kokoontui syyslukukaudella kolmen viikon välein ja siihen osallistuminen oli opiskelijoille vapaaehtoista. Osallistumisesta ei saanut opintopisteitä.

Tarkoituksena oli tukea opiskelijoiden pro gradu –prosessia järjestämällä heille vertaisryhmä, jossa uskalletaan kysyä ”tyhmiä” kysymyksiä ja ottaa esiin gradun tekemiseen liittyviä käytännön ongelmia. Työprosessien ohjaus ryhmässä perustui yhteistoiminnalliseen oppimiseen, jolla pyrittiin luomaan tasa-arvoisen vuorovaikutuksen mahdollistava ilmapiiri ja rikkomaan perinteiseen seminaariohjaukseen liittyviä ohjaajakeskeisiä käytäntöjä. Seminaarien välillä opiskelijoiden työskentelyä ohjattiin sähköpostitse. Vuorovaikutteinen työskentelytapa antoi tietoa opiskelijoita askarruttavista asioista niin työprosessiin, tutkimusmenetelmiin kuin teorioihin liittyen, mikä mahdollistaa sen, että jatkossa näitä asioita voidaan käsitellä kokonaisvaltaisemmin myös tavanomaisissa ohjaustilanteissa. Seminaarien järjestämisen lisäksi tehtiin graduvaiheessa oleville opiskelijoille kysely, jolla kartoitettiin heidän näkemyksiään yliopiston tarjoamasta graduohjauksesta. Kyselyyn tuli kuitenkin niin vähän vastauksia, että niiden perusteella ei voida arvioida opiskelijoiden yleistä tuen tarvetta yhteiskuntatieteiden laitoksella. Kyselyn tulokset antoivat kuitenkin hankkeen vetäjälle taustatietoa opiskelijoiden tilanteista ja tuentarpeista.

Tässä artikkelissa esittelen lyhyesti hankkeen taustalla vaikuttaneet pedagogiset lähtökohdat sekä käyn läpi hankkeen toteuttamisen eri vaiheet.

Lisäksi kerron tarkemmin yhdestä seminaarissa hyödynnetystä menetelmästä, jota ei yleensä käytetä yhteiskuntapolitiikan graduohjauksessa, mutta joka sai opiskelijoilta positiivista palautetta. Käyn myös läpi vertaisryhmän vahvuuksia ja heikkouksia perinteisiin graduseminaareihin verrattuna sekä esitän muutamia kehittämisisideoita pro gradu -töiden ohjaukseen.

HANKKEEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA PERUSTELUT

Pro gradun tekoon kuuluu yleisiä tieteellisen työn vaiheita, kuten aiheen valinta ja rajaus, teoreettisen kehityksen hahmottaminen sekä aineiston kerääminen ja analyysi. Nämä työvaiheet ovat tutkielmaohjauksen ytimessä. Kuten Nummenmaa ja Lautamatti (2004, 26) tuovat esille, tieteellisten työvaiheiden tueksi opiskelijat tarvitsevat muita yleisiä työprosesseja, kuten oman työn arviointia, suunnittelua, motivaation ylläpitämistä ja näiden pohjalta toteutuvaa itseohjautuvuutta. Perinteisissä ohjaustilanteissa keskitytään usein tutkimuksen tieteelliseen puoleen ja koska graduvaihe sijoittuu opintojen loppupuolelle, ajatellaan että opiskelijoilla on opiskelu- ja tutkimustaidot jo hallussa. Toisaalta yliopistossa lähtökohtaisesti ajatellaan, että ensisijainen ohjaussuhde muodostuu ohjaajan ja ohjattavan välille, jolloin opiskelijaryhmän merkitys ohjausprosessissa jää toissijaiseksi. Perinteinen seminaaritoiminta on vuorovaikutuksen näkökulmasta ohjaajakeskeistä (Nummenmaa ja Lautamatti 2004, 28). Vertaispalautteen antaminen ja saaminen sekä muiden kokemuksesta oppiminen voisi kuitenkin tuoda arvokkaan resurssin tutkielmaohjaukseen. Tämän kehittämishankkeen perusidea oli käyttää opiskelijoiden pienryhmää tietoisesti työskentelyn voimavarana. Ohjauksen suunnittelun lähtökohta oli opiskelijoiden välinen vuorovaikutus, jota opettaja tukee menetelmävalinnoillaan.

Vuorovaikutuksellisen opetuksen tavoite on vahvistaa oppimista, jota syntyy ihmisten kohdatessa toisiaan ja tulkitessaan näitä erilaisia kohtaamistilanteita. Repo-Kaarento ja Levander (2002, 141) painottavat, että hyvässä vuorovaikutustilanteessa opiskelijat ja opettaja ovat positiivisesti läsnä ja heillä on halu ymmärtää toinen toistaan. Vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikuttavat esimerkiksi osanottajien aikaisemmat kokemukset sekä itse oppimistilanteen ilmapiiri ja ympäristö. Opettaja voi suunnitellulla ja opetusmenetelmillä vaikuttaa siihen, tukeeko vai ehkäisekö oppimistilanne vuorovaikutuksellisuutta. Hän ei voi muuttaa opiskelijoiden aiempia kokemuksia ryhmätyöskentelystä, mutta huomioimalla kokemusten mahdollisen erilaisuuden hän voi osoittaa sensitiivisyyttä opiskelijoita kohtaan ja saada heidät sitoutumaan myös sellaisiin menetelmiin, jotka he ovat aiemmin kokeneet turhauttaviksi. Vuorovaikutuksellinen oppiminen edellyttää opettajalta huolellista paneutumista menetelmien valintaan ja opetuksen tavoitteiden kirkastamiseen, sillä onnistunut vuorovaikutus ja oppiminen edellyttävät jossain määrin strukturoitua opetustilannetta. Tiedollisten sisältöjen oppimisen lisäksi vuorovaikutteisen ja dialogisen

oppimisen tavoitteita ovat keskustelusta oppiminen, itsenäisen ajattelun oppiminen, erilaisten näkökulmien yhdistäminen, opittavan asian hahmottaminen yhdessä sekä uuden ymmärryksen tuottaminen.

Vuorovaikutuksellisuuden lisäksi hain ohjaukseen vaikutteita myös yhteistoiminnallisen ja yhteisöllisen oppimismallin teorioista. Ryhädynamiikan merkitystä korostavan yhteistoiminnallisen oppimisen suunnauksen taustalla on alun perin ollut yksilöllinen oppimiskäsitys. Toisin sanoen pienryhmätoiminta on nähty yksilöllisen oppimisen apuvälineeksi. Yhteisöllinen oppiminen taas lähtee liikkeelle toisenlaisesta oppimis- ja tietokäsityksestä, sillä siinä tieto ja oppiminen ymmärretään yhteisöllisiksi, sosiaalisessa prosessissa rakentuviksi merkityksiksi. Työskentely ryhmässä ei ole apuväline yksilön ajattelun kehittämiseen, vaan se nähdään edellytykseksi tieteellisen tiedon konstruoitumiselle. Yhteisöllinen oppiminen on opetuksellista dialogia, jossa opiskelijat haastetaan pienryhmissä itsenäisesti hankkimaan ja muokkaamaan tietoa sekä keskustelemaan eri aiheista. Viimeaikaisessa tutkimuksessa on korostettu näiden kahden näkökulman yhteneväisyyksiä ja toisiaan täydentävää luonnetta. Mielensisäisten prosessien ja kulttuurisen vuorovaikutuksen sijaan tai lisäksi tarkasteluun nousee se, miten ryhmät saadaan organisoitua siten, että yksilöllinen osaaminen palvelee yhteisöllisiä käytäntöjä ja päinvastoin. (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2004.) Koppisen ja Pollarin (1993, 44) mukaan sitoutumista yhteistyöhön voidaan tukea muun muassa asettamalla selkeät, yhteiset tavoitteet sekä pelisäännöt ja luomalla turvallinen ja hyväksyvä työskentelyilmasto. Ryhmässä toimimiseen sitouttaa myös se, että ryhmä on yhdessä vastuussa työskentelyn tuloksesta ja sen arvioinnista. Luotettava opettaja edesauttaa työskentelyä ja mahdollistaa omalla panoksellaan opiskelijoiden sitoutumisen omaan ja muiden ryhmän jäsenten tutkimusprosessin eteenpäinviemiseen.

HANKKEEN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

Ennen hankkeen aloittamista tein taustatyötä ja pohdin, millaista tietotaitoa projektin onnistuminen vaatii. Ohjauksen kehittämishankkeen pohjaksi voi olla tarpeen tehdä esimerkiksi seuraavanlaisia taustaselvityksiä:

- **Yleiset taustaselvitykset;** esimerkiksi hankkeen aihepiiriä koskeva pedagoginen kirjallisuus, kokemukset muista kansallisista tai kansainvälisistä opetuksen kehittämishankkeista. Tässä hankkeessa tutustuin mm. Kokkolan yliopistokeskuksen ylläpitämän maisterihautomon toimintaperiaatteisiin sekä tutkielmaohjausta koskevaan pedagogiseen kirjallisuuteen. Verkon käyttöä koskevaan osuuteen hain tukea Opetusministeriön rahoittamasta virtuaaliyliopistohankkeesta eTheNet, joka tukee korkeakoulujen opinnäytetäiden verkopohjaista ohjausta ja tekemistä.

- **Yliopistokohtaiset taustaselvitykset;** esimerkiksi opetussuunnitelman sisältö, kehittämishankkeen tavoitteiden suhteuttaminen muuhun opetukseen, yliopiston strategia, yliopistolla muut meneillään olevat tai aikaisemmin toteutetut opetuksen kehittämishankkeet, yliopiston opiskelijoille tarjoamat muut tukimuodot sekä hanketyötä tukevan tarjolla olevan pedagogisen koulutuksen selvittäminen. Hankkeessa tutustuin Itä-Suomen yliopiston tarjoamiin opetuksen tukipalveluihin sekä yliopistolla käynnissä olevaan Gradutalliin tutustumalla sen nettisivuihin sekä keskustelemalla Gradutallin ohjaajana toimineen opettajan kanssa. Osallistuin myös yliopistopettajille tarkoitettuun ohjauksen koulutukseen.
- **Hankekohtaiset selvitykset;** esimerkiksi opiskelijaryhmää koskevien perustietojen hankinta, opetuksesta vastaavan henkilökunnan hankkeelle asettamat toiveet ja tavoitteet sekä sen kirkastaminen, miten kehittämishankkeen tuloksia aiotaan hyödyntää pitemmällä tähtäimellä. Tein ennen hankkeen käynnistymistä opiskelijoille kyselyn, jolla kartoitin heidän tarpeitaan graduohjauksen suhteen. Kävin myös keskustelua hankkeesta laitoksen graduohjauksesta vastaavien professoreiden kanssa ja osallistuin heidän vetämiinsä graduseminaareihin. Tällä tavoin päivitin omat tietoni graduohjauksen nykytilanteesta ja selvitin graduohjaajien hankkeelle asettamat tavoitteet.
- **Muut asiat;** esimerkiksi hankkeen käytössä olevien resurssit, opetustilat ja muut käytännön asiat.

Koska varjoseminaariin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista eikä se ollut osa laitoksen opetussuunnitelmaa, markkinoin kurssia erikseen opiskelijoille. Kävin esittelemässä projektia pro gradu -seminaareissa ja lähetin sähköpostia laitoksen graduntekijöille.

Ryhmä kokoontui syksyn aikana kolmen viikon välein. Tapaamisten välillä yhteyttä pidettiin sähköpostitse. Ryhmässä kävi säännöllisesti kolme opiskelijaa. Muitakin kiinnostuneita oli, mutta he jäivät pois aikataulutai muista syistä. Tapaamisten teemoista sovittiin yhdessä opiskelijoiden kanssa. Kurssisuunnitelma näytti pääpiirteissään tältä:

1. Tutustuminen ja syksyn toiminnan suunnittelu
2. Gradun rakenne ja sen arviointi
3. Tutkimuksen vaiheiden läpikäyminen ja oman tutkimuspolun (aikataulun) suunnittelua
4. Tutkimus ja teoreettinen viitekehys: mitä on teoria ja mihin sitä tarvitaan tutkimuksen eri vaiheissa
5. Tutkimusaiheen pohtiminen: ideasta tutkimuskysymykseksi

Kullakin tapaamiskerralla oli joku yhteinen teema, jonka lisäksi paneuduttiin kotitehtäviin tai yksittäisen opiskelijan kohtamaan ongelmaan.

MENETELMÄLLINEN VINKKI: KIRJOITA KIRJE JA VASTAA SIIHEN

Nummenmaan ja Lautamatin (2004) mukaan yksi opiskelijaa gradutaipa-leella vastaantuleva este on epävarmuus tutkimuksen teoreettisesta viite-kehystä. Ratkaisuksi tähän ongelmaan he ehdottavat peruskäsitteiden pohdintaa ja täsmentämistä. Graduntekijöitä ohjattessani huomasin, että epävarmuus ei liity pelkästään käsitteiden valintaan ja niiden ymmärtä-miseen, vaan opiskelijat tuntevat epävarmuutta myös siitä, mitä teoriolla oikeastaan tarkoitetaan, mihin sitä tutkimuksessa tarvitaan ja miten sitä sovelletaan aineistoa analysoitaessa. Huomasin, että kun yritimme keskus-tella aiheesta, niin keskustelu meni helposti ”korkealentoiseksi”. En ollut varma, kävimmekö läpi opiskelijoiden voimaantumisen kannalta oikeita kysymyksiä ja tulivatko kysymykset vastatuiksi tavalla, joka auttoi heitä eteenpäin. Saadakseni varmuutta omaan ohjaustyöhöni pyysin yhtä opis-kelijaa kirjoittamaan lyhyehkön ja selkeäsanaisen viestin, jossa hän poh-tii teorian merkitystä oman työnsä kannalta. Jos en suoranaisesti kieltänyt häntä käyttämästä lähdekirjallisuutta, niin kehotin häntä kirjoittamaan omin sanoin, tuomaan esiin omia tuntemuksiaan eikä referoimaan mene-telmäkirjallisuutta tai yhteiskuntatieteiden teoriakirjallisuutta.

Noin viikon kuluttua tehtävänannosta minä ja seminaarin muut osallis-tujat saimme sähköpostiimme kaksisivuisen viestin, jossa opiskelija pohtii näkemyksiään siitä, mihin teoriaa tarvitaan:

Olen ymmärtänyt teoriaosan niin, että sen avulla esimerkiksi aineiston analyysi onnistuu luontevammin. Aiheeseen sopivaa teoriaa käytetään analyysin pohjana ja myös perusteena tutkimuksessa tehdyille (esim. käsite-) valinnoille. Ilmeisesti ne käsitteet myös erällä tavalla nousevat sieltä teoriasta tai kytkeytyvät vahvasti teoriaan. Teorian avulla tutkimus myös sidotaan laajempaan (yhteiskunnalliseen) kontekstiin ja se erottaa ns. journalistisen tekstin tieteellisestä tekstistä. Teorian on kytkeydyttävä tutkimusongelmaan ja sen on osoitettava tutkimuksen paikka muiden tut-kimusten joukossa. (...)Kun sopivalta tuntuva teoria on valikoitunut, niin sen jälkeen tulisi miettiä, ketkä teoretikot tai tutkijat ovat asioita pohdis-kelleet, ja soveltaa heidän ajatuksiaan omaan tutkimukseen.

Teorian pitäisi olla johdonmukainen ja sidottu kontekstiin, eikä vain jo-kin irrallinen osa, joka on täynnä epäolennaisuuksia. Suurin ongelmani itselläni on se, että en ”näe” tai hahmota teorian ja empirian yhteyttä. Tai ymmärrän sen jotenkin väärin. Tajuan kyllä periaatteessa mitä teoria on ja esim. että analyysissä voidaan ”sulloa” siitä nousseita asioita teoriaan. En vain käytännössä osaa sitä toteuttaa ja jos luen vaikka tutkijoiden ke-hittelemiä teorioita tai miten he ovat käsitelleet vaikkapa sukupuolta ja seksuaalisuutta, niin menen vain entistä enemmän sekaisin. (Tähän men-nessä olen kirjoittanut esitellyt aineistoni ja lätkinyt sitaatteja, mutta niitä en ole analysoinut minkään teorian pohjalta)

Opiskelijan viestin lukeminen auttoi minua ymmärtämään paremmin, millaisten kysymysten kanssa hän painii. Huomasin, että opiskelija ei kysymyksineen ollut niinkään "hukassa", kuten hän ehkä itse ajatteli vaan, että hänen ongelmallisiksi kokemansa asiat olivat juuri niitä ydinkysymyksiä, joihin kukin tutkija omalla kohdallaan etsii vastauksia. Arvelin, että hänen kanssaan olisi hyvä pohtia teorian erilaisia "käyttötarkoituksia" ja miettiä, mihin tarkoitukseen teoriaa juuri hänen tutkimuksessaan tarvitaan sekä aineisto- ja teorialähtöisten tutkimussuuntausten eroja.

Sen sijaan, että olisin käyttänyt seuraavan seminaarikerran keskustel-lakseni yhden opiskelijan kanssaan asiasta muiden kuunnellessa, ehdotin ryhmälle, että vastaisivat kirjeitse, alkuperäisen viestin kirjoittajalle ja että itse tekisin samoin. Samalla ehdotin, että myös viestini kirjoittaja jatkaisi kirjeenvaihtoa, jolloin käsitykset kumuloituisivat ja muut saisivat palautetta, oliko heidän neuvoistaan ollut apua. Muut ryhmäläiset vastasivat asetta-maani haasteeseen ja kirjoittivat sympaattisia viestejä, joissa kannustettiin opiskelijaa eteenpäin:

Hei,

olet kamppaillut teoriaesseen kanssa, ja pohtinut, mitä teoria oikeastaan on. Usein ohjaajat puhuvat teoreettisesta viitekehuksesta, jolloin herkästi kuvittelee, että teoria on ikään kuin valmis kehikko, johon oman tutki-muksen empiria asetellaan siististi. Aivan, kuin viitekehys olisi valmis ja looginen rakennelma, jota tulee tarkasti seurata. Itse olen ajatellut ehkä turhankin yksinkertaisesti, että teorialla tarkoitetaan niitä tutkimuksia, lähestymistapoja ja kirjallisuutta, joita tutkielmassa käytetään. Teorian voi muokata siinä mielessä omaksi, että tutkielmassa yhdistää erilaisia tut-kimuksia ja näkökulmia, joiden kautta tutkimusaihetta voi lähestyä. Kyse ei siis ole siitä, että ottaa lähtökohdaksi jonkun "sedän" teoreettisen mallin, ja alkaa sen kautta analysoida aineistoa.

Epävarmuus kuuluu nähdäkseni prosessiin, koska laadullisessa tutki-muksessa jo lähtökohtaisesti puuhastellaan hyvin epävarmojen asioiden parissa. Mutta kunhan saa selvitettyä itselleen, mitä, miten ja miksi on tekemässä, niin epävarmuutta saa lievitettyä. Mitä ja miksi sinulla ovat jo hallussa ja paras tapa saada haltuun se miten on kokeilla ja tehdä. Kylmä tosiaasia lienee myös se, että pitää vain lukea ja kirjoittaa jumalattoman paljon. Sieltä se sitten hiljalleen muotoutuu gradun asuun. Sama pätee uskoakseni teoriaosuuden ja koko gradun suhteen, sikäli kuin ne ovat jo-tenkin eroteltavissa toisistaan.

Annat nyt vaan mennä. Laskettelu ja itsesuojeluvaisto eivät ole minusta koskaan sopineet yhteen, ei se ole hauskaa ilman riskiä. Sama pätee tut-kimuksen tekoon.

Omassa kirjeessäni pyrin ottamaan esille teoriaan liittyen sellaisia näkökulmia, joita opiskelijat eivät ehkä itse tulisi huomioineeksi. Ohjauksen opinnoissa on painotettu, että kaikki opiskelijan esiin ottamat asiat on tarkoitettu kuultaviksi ja niinpä en keskittynyt pelkästään kirjeen varsinaiseen aiheeseen, vaan päädyin käsittelemään myös rivien välissä esille tulevaa epävarmuuden tunnetta. Yritin käsitellä aihetta siten, että opiskelijat mieltäisivät epävarmuuden kuuluvan osaksi normaalia tutkimusprosessin kulkua ja sanailin jokseenkin näin:

Voi olla ahdistavaa tuoda omia "tekeleitä" muiden luettavaksi ja epävarmuus, joka työskentelyyn liittyy on ymmärrettävää, mutta yhdessä voimme miettiä, miten estää se, että epävarmuus hankaloittaa kohtuuttomasti työsi eteenpäin viemistä. Yhtä patenttiratkaisua ei ole olemassa, sillä epävarmuus ja omien ratkaisujen kyseenalaistaminen on osa luovaa työtä. Tutkimuksen tekemisessä ei aina ole olemassa oikeaa tai väärää ratkaisua, on vain ratkaisuja, jotka sitten pitää pystyä perustelevaan. Myös kriittisyys ja kritiikki ovat osa yliopistoajattelua. Siksi tähän epävarmuuteen ja työn arviointiin on opittava suhtautumaan jokseenkin rakentavasti. Kullakin meillä on omat tapamme kohdata arviointia ja epävarmuutta. Itsevarmuuttakin voi harjoitella ja sitä kannattaa harjoitella, sillä kun luottaa itseensä niin uskaltaa tehdä työssä sellaisia ratkaisuja, joihin on ainakin itse tyytyväinen. Aina ei kannata vertailla itseä ja omaa työtä muihin, vaan panostaa oman itsensä kuunteluun. Olemme puhuneet siitä, että tutkimuksessa on kritiikin paikkoja, mutta siinä on myös paikkoja, jolloin pitäisi uskaltaa vain antaa mennä. Myöhemmin voi sitten pohtia, menikö ns. syteen tai saveen, vai sattuiiko sittenkin kirjoittamaan jotain sellaista, josta voi olla iloinen ja ylpeä. Sitäkin sattuu... Ainakin vahingossa :) Tsemppiä nyt matkaan! Tavataan ensi viikolla!

Arvioidessani kirjeenvaihtoamme ja tämän menetelmän onnistumista päädyin siihen, että kirjeen kirjoittaminen voi vapauttaa ohjaajan ja opiskelijat vuosien aikana omaksutuista totutuista vuorovaikutuskäytännöistä. Ajatellaan, että teoriaesseen kirjoittaminen vaatii erityistaitoja ja tietämystä, mutta tavallisen kirjeen voi kirjoittaa jokainen. Se, että ajatus poukkoilee, kieli ei ole niin jäsentynyttä eikä sanankäyttöä ole harkittu viimeiseen saakka kuuluu sähköpostiviestittelyyn. Toisaalta kirjallinen esitys mahdollistaa sen, että opiskelijan viestiin on mahdollista palata myöhemmin ja pohtia omaa vastausta tarkemmin kuin seminaaritulanteessa, jossa suullista vastausta odotetaan nopeasti. Tällainen käsittelytapa voi antaa myös opiskelijalle tilaa ja aikaa ajatella ja hankkia lisätietoa asiasta. Siksi on tärkeää, että kirjeisiin myös vastataan. Ainakin tällä kertaa myös opiskelijat pitivät työskentelytapaa mielekkäänä ja kokivat iloa siitä, että saivat tällä tavoin auttaa opiskelijakaveria eteenpäin jonkin häntä oikeasti vaivaavan kysymyksen kanssa. Varsinkin kun painotin, että kukin kirjoittaa omalla tyylillään ja omaan tapaansa, niin paine jonkin tietyn mallin seura-

misesta väheni, vaikkei ehkä kokonaan kadonnutkaan. Kirjeiden kirjoittaminen ei välttämättä ratkaise kaikkia opiskelijoiden ongelmia, mutta se voi parhaimmillaan tuoda heille lisää varmuutta ongelmien kohtaamiseen. Alkuperäisen viestin kirjoittajan sanoin:

Lukiessani pari laadullista tutkimusta käsittelevää kirjaa, minulle selkiytyi entistä enemmän se mistä tutkimuksessa (ja teoriassa) oikeastaan on kyse. Olen liikaa takertunut siihen ajatukseen, että pitäisi olla jokin valmis teoria, johon ympäröisin omat juttuni ja siksi mikään (teoriaisuus) ei ole edistynyt. (...) Suurin epävarmuus on se, että jos väitän jotain, niin osaanko perustella väittämäni "oikein" jonkin teorian pohjalta ja onko valitsemani teoria oikeasti toimiva. Ratkaisuna tähän taitaa olla se, että minun tulisi olla paljon rohkeampi ja vain kirjoittaa. Koska muutenhan mitään ei valmiiksi saa. Ja muut sitten ratkaisevat täyttääkö väittämäni tieteelliset vaatimukset.

HANKKEEN ARVIOINTIA

Hankkeessa jatkuvan seurannan ja itsearvioinnin tavoite oli varmistaa, että varjograduseminaarin sisältö vastaa opiskelijoiden tarpeita. Lisäksi halusin kiinnittää huomiota siihen, että ryhmän vetäjänä kuuntelen opiskelijoita oman pedagogisen kehittymiseni edistämiseksi. Loppuarvioinnissa arvioimme seminaarissa käytettyjä menetelmiä sekä kokoontumisten sisältöjä ja sen tavoite oli hankkia tietoa siitä, mitä käytäntöjä kannattaisi omaksua osaksi laitoksen normaalia toimintaa. Loppuarviointi toteutettiin kahtena erillisenä arviointikeskusteluna, johon osallistuivat seminaarissa mukana olleet opiskelijat sekä laitoksen tutkielmaohjauksesta vastaavat professorit.

Opiskelijoiden mielestä pienryhmätoiminnan vahvuus on se, että seminaarin ohjelmaa voidaan suunnitella pitkälti opiskelijoiden tarpeista käsin. Tavallisessa graduseminaarissa opiskelijoita on enemmän ja he ovat hyvin eri vaiheissa tutkimuksessaan. Näin ollen ohjelma rakentuu hieman toisenlaisista lähtökohdista kuin pienemmässä ryhmässä. Pienryhmän ohjelma myös joustaa helpommin kuin graduseminaarin ohjelma, joka yleensä lyödään lukkoon jo lukukauden alussa. Pienryhmän ohjelmaa voidaan myös suunnitella enemmän ongelmalähtöisesti. Siinä haetaan ratkaisuja opiskelijoita konkreettisesti vaivaaviin kysymyksiin ja ongelmiin, kun taas graduseminaarin ohjelma etenee pitkälti töiden, esim. esseiden esittelyn ja kommentoinnin kautta. Pienryhmä on joustavampi myös menetelmien suhteen. Kaikki opiskelijat eivät välttämättä ole harjaantuneita siihen, että he osaisivat "verbalisoida" tuen tarvettaan, vaan he kaipaavat rohkaisua ja tukea siihen, että saavat ajatuksensa esille. Pienessä ryhmässä, jossa opiskelijan toimintaa ei virallisesti arvioida, ajatusten ja epävarmuuden esille tuominen voi olla helpompaa ja siksi gradun etenemisen esteisiin voidaan

päästä nopeammin kiinni kuin suuremmassa ryhmässä.

Vertaisryhmätoiminnan haaste on, että se ei lähtökohtaisesti ole tuttua opiskelijoille eikä sillä ole vahvoja perinteitä gradunohjaukseen liittyen. Yliopistolla toimii kaikille opiskelijoille tarkoitettu Gradutalli, mutta opiskelijat tuntevat melko huonosti yliopiston yhteisiä tukimuotoja. Laitostasolla toimittaessa toiminta on lähempänä opiskelijaa. Jotta pienryhmätoiminta tulisi osaksi normaalia laitoksen arkea, se ei voi olla projektiluontoista pyrähtelyä. Nykyisellään tällaiselle toiminnalle ei ole resursseja, vaan resurssit on etsittävä sille muualta. Lyhyillä projekteilla voidaan antaa sykäyksiä opiskelijoiden tutkimuksen tekoon, mutta valmis gradu vaatii sitoutumista ohjaukseen ja ryhmään. Graduseminaari ja pienryhmä eivät ole toisensa korvaavia toimintoja, vaan niillä vastataan opiskelijoiden erilaisiin tuen tarpeisiin.

Pienryhmään osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, mikä osaltaan ohjaa osallistujiksi jo valmiiksi aktiivisia opiskelijoita. Siksi olisi tärkeää, että vertaisryhmätuen ja yhteistoiminnallisuuden elementtejä hyödynnetään myös tavallisessa graduseminaarissa, jonka osallistujajoukko ei ole niin valikoitunut. Toisaalta monet gradun teon ongelmat tuntuvat johtuvan siitä, että opiskelija asuu muualla kuin opiskelupaikkakunnalla, jolloin yhteydenpito ohjaajiin jää ohueksi. Ylimääräinen seminaari ei auta näitä opiskelijoita, vaan heidän kohdallaan tukea voitaisiin tarjota esim. sosiaalisen median sovellusten avulla. Opiskelijat tuntuvat tarvitsevan enemmän ohjausta myös ajankäytön hallintaan.

Pienryhmätoimintaa osallistuneet opiskelijat esittivät vahvan toiveen sen toiminnan jatkamisesta. Tätä perusteltiin ensisijaisesti ryhmän työskentelyn opiskelijalähtöisyydellä ja sillä, että ryhmässä pystytään vastaamaan opiskelijoiden henkilökohtaisiin ja juuri sillä hetkellä ajankohtaisiin tarpeisiin ja kysymyksiin. Myös ohjaajana pidin toimintamuotoa onnistuneena. Se, että hanke oli luonteeltaan kehittämishanke, rohkaisi minua kokeilemaan erilaisia menetelmiä ohjauksessa ja opiskelijat olivat tyytyväisiä vaihteleviin lähestymistapoihin.

LÄHTEET

- Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. (2004) Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. WSOY.
- Koppinen, M-L. & Pollari, J. (1993) Yhteistoiminnallinen oppiminen: tie tuloksiin. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Nummenmaa, A-R. ja Lautamatti, L. (2004) Ohjaajana opinnäytetöiden työprosesseissa: ryhmäohjauksen käytäntöä ja teoriaa. Tampere: Tampere University Press.
- Repo-Kaarento, S. & Levander, L. (2002). Oppimista edistävän vuorovaikutus. Teoksessa S. Lindblom-Ylänne & A. Nevgi (toim.), Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Vantaa: WSOY. 140–170.

Opetuksen ja ohjauksen opas opettajalle - O₄

Katri Luostarinen & Heikki Ovaskainen

TAUSTAA JA TAVOITE

W5W²-hankkeena toteutettu Opetuksen ja ohjauksen opas opettajalle - O₄ -oppaan kirjoittaminen liittyi kirjoittajien yliopistopedagogisiin opintoihin ollen osa opintojaksoa Laitostason kehittämistä tukeva hanketyö (310514). Hanketyön aihetta pohdittiin yhdessä muiden opettajien kanssa, minkä tuloksena O₄-oppaan kirjoittaminen koettiin tarpeelliseksi, sillä metsätieteellisessä tiedekunnassa oli olemassa aikaisemmin tehty vastaava opas, mutta sen sisältö oli suurimmaksi osaksi vanhentunut käytäntöjen osalta. Lisäksi halusimme tuoda pedagogista tietoa esiin kattavammin ja laajemmin kuin edellisessä tiedekunnan oppaassa.

Oppaassa huomioidaan etenkin aikuiskasvatukseen mutta myös tieteenalaan liittyvää pedagogiaa. Metsätieteen opetuksen yhtenä pedagogisena ja ohjauksellisenakin piirteenä on tieteenalan laaja-alaisuus ja monitieteellisyys (Lunnan ym. 2004, Innes 2005), mikä saa aikaan vaikutelman siitä, että opintokokonaisuudet ovat toisistaan irrallisia, vaikka sitä ne eivät todellisuudessa ole. Metsätieteissä ohjauksen merkitys korostuu myös siksi, että ko. tieteenala on laaja ja monitieteinen myös mahdollisten sivuaineiden osalta (Penttinen ym. 2009), ja sopivan aineyhdistelmän valinta voi opiskelijalle tuottaa hankaluuksia. Siten opintokokonaisuuksien välisten yhteyksien hahmottamisessa on opettajan antamalla ohjauksella tärkeä rooli.

O₄-oppaan tavoitteena oli siis saada pedagogista perustietoa sekä opetuksesta että ohjauksesta laaja-alaisesti varsin lyhyeen ja yleistajuiseen muotoon. Mukaan otettiin myös viitteitä, joista tietoa löytyy kattavammin. Näin opettaja, jolla ei ole pedagogista koulutusta tai tietämystä, voi oppaan avulla saada helposti perustietoa haluamastaan pedagogian alaan liittyvästä asiasta, ja kehittää yleisesti sekä metsätieteiden että yksilöllisesti omaa opetustaan ja ohjaustaan.

AIKATAULU, SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Hanke – O₄-oppaan kirjoittaminen ja painokuntoon saattaminen – toteutettiin metsätieteellisessä tiedekunnassa vuoden 2009 aikana. Tiedonhankinta pedagogisesta kirjallisuudesta ja internetistä kuten myös kirjoitustyö aloitettiin loppukevällä – alkukesällä 2009, ja kirjoitustyö jatkui syksyn 2009 aikana. Opas (Luostarinen & Ovaskainen 2009) tuli painosta 29.12.2009.

Suunnittelussa ja ideoinnissa käytimme hyväksemme aikaisemmin kirjoitettuja opettajan oppaita (Elsinen ym. 2001, Opetuksen ja opiskelun tuki 2001, Karjalainen 2009) sekä muilta opettajilta suoraan saatuja ehdotuksia oppaan sisällöstä. Opettajilla oli kiinnostusta etenkin erilaisiin opetusmenetelmiin perehtymiseen ja soveltamiseen omassa opetuksessaan, ja opetuksen käytäntö pyrittiinkin tuomaan oppaassa esiin eri opetus- ja myös tenttimenetelmiä esittelemällä. Esitellyt opetusmenetelmät ryhmiteltiin sen mukaan, mitä oppimisen ja osaamisen osa-alueita ne eniten kehittävät. Osa-alueita olivat ajattelutaitoihin liittyvät menetelmät, esittävä opetus, tekemällä oppiminen, yhteistoiminnallinen oppiminen ja luovuus. Mahdollisuuksien mukaan tekstiin liitettiin omaa tieteenalaamme koskevia esimerkkejä eri opetusmenetelmien käytöstä.

Suunnitteluvaiheessa myös käytännön neuvoja pidettiin hyvin tarpeellisina, mutta niiden mukaan ottamisen vaikeus jatkuvasti muuttuvassa yliopistomaailmassa osoittautui vaikeaksi. Lisäksi mukaan otettiin ohjaus ja sen erilaisuus eri vaiheissa opintoja. Varsinkin opintojen alkuvaiheen ohjaus huomioitiin, sillä alkuvaiheen ohjauskäytännöillä opiskelijat saadaan "ajettua sisään" osaston toimintaan ja opetus- ja oppimiskulttuuriin, mikä nopeuttaa opintojen todellista käynnistymistä (Kanerva 2005). Alkuvaiheen ohjaukseen liittyviä asioita opettajat pitävät helposti itsestäänselvyyksinä, eivätkä tuo niitä opiskelijoille riittävän selkeästi esiin.

Myös motivointi huomioitiin oppaan sisällössä, sillä on iso merkitys oppijan suhtautumisessa opiskeltavaan asiaan, tiedon vastaanottamiseen ja opintomenestykseen. Tärkeää on, että opiskelun kaikissa osa-alueissa (varsinainen opiskelu, ohjaus, motivointi, arviointi, palaute) positiivisen vuorovaikutuksen merkitys huomioidaan.

Joulukuun alussa opas saatiin sellaiseen muotoon, että se voitiin lähettää tiedekunnan opetushenkilökunnalle ja muille opetuksen kanssa tekemisissä oleville henkilöille luettavaksi ja kommentoitavaksi. Tämän jälkeen järjestettiin 14.12.2009 keskustelutilaisuus, johon em. henkilöt kutsuttiin kommentoimaan tulossa olevaa opasta. Tilaisuuteen osallistui viisi henkilöä kirjoittajien lisäksi. Lisäksi kommentteja saatiin kahdelta henkilöltä sähköpostin välityksellä.

Tilaisuudessa saatujen kommenttien perusteella esille nousi odotetusti käytännön neuvosten mukanaolon mahdottomuus yliopistojen yhdistymisprosessin vuoksi. Käytäntöjen kirjaaminen oikein olisi ollut mahdotonta, sillä uudet käytännöt ovat vasta muotoutumassa uudessa yliopistossamme,

eikä olisi ollut mielekästä kirjata nyt jo entisen tiedekuntamme käytäntöjä, vieläpä kun opas saatiin painoon vasta muutamaa päivää ennen yliopistojen yhdistymistä.

Myös oppaan ohjausosio herätti keskustelua, sillä tavanomaisen opetuksen sekä muiden töiden ohessa yliopisto-opettajalle jää hyvin vähän aikaa ohjaukselle ja ennen kaikkea ohjaukseen perehtymiselle, ja oppaaseen toivottiin perusteellista tietoa ohjauksesta. Keskustelutilaisuuden kommenttien perusteella opettajat kokivat ohjauksen haastavaksi etenkin opinnäytetöiden yhteydessä, jolloin opiskelijoiden ongelmat ovat jo varsin yksilöllisiä ja hyvinkin erilaisia kuin opiskelun alkuvaiheen ongelmat, eikä yksityiskohtaisia ohjausohjeita enää tuohon vaiheeseen voida antaa. Lähtökohtana ovat ohjauskeskustelu ja sen vaiheet, kun edistynyt opiskelija ohjauksellista apua tarvitsee; näin ollen oppaassa on selitetty ohjauskeskustelun vaiheet (Mäkinen ym. 2005). Lisäksi erilaisen oppijan huomioimista pidettiin tärkeänä, sillä erilainen oppija vaatii useimmiten erityispanostusta myös ohjauksen suhteen.

OPPAAN VAIKUTUS OPETUKSEN JA OHJAUKSEN KEHITTÄMISELLE

Opas jaettiin jokaiselle osaston opettajalle ja oppaita annettiin toimistoon jaettavaksi muille nyt tai tulevaisuudessa tarvitseville. Noin kuukauden kuluttua jakelusta henkilökunnalta pyydettiin sähköpostin välityksellä kommentteja siitä, onko oppaasta ollut hyötyä tai voisiko siitä olla joskus tulevaisuudessa hyötyä. Sähköpostikyselyn vastausten (2) perusteella opasta pidettiin hyvänä ja hyödyllisenä, mutta avoimeksi jäi muiden oppaan saaneiden mielipide. On mahdollista, että vielä tuolloin vain harva oli ennättänyt opasta selailta, tai opetus on ollut sellaisessa vaiheessa, että opasta ei siinä vaiheessa katsottu tarpeelliseksi edes selailta. Mahdollista on toki myös, että opasta pidettiin tarpeettomana.

Sen arvioiminen, tuleeko oppaasta laajemmin olemaan tulevaisuudessa oikeasti hyötyä osastolla tapahtuvan opetuksen ja ohjauksen kehittämiseksi, jää nähtäväksi. Osa muusta opetuksen kanssa työskentelevästä henkilökunnasta oli etukäteen, oppaan kirjoittamisvaiheessa, hyvin kiinnostuneita tästä hankkeesta, joten voisi olettaa ainakin heidän käyttävän valmista opasta hyödykseen. Kuitenkin se, miten innostuneita opettajat ovat oppaaseen perehtymään ja sitä hyödyntämään, riippuu paljolti heidän omasta tilanteestaan ja motivaatiostaan: kokevatko he jonkin opetuksen tai ohjauksen vaiheen hankalaksi haluten siihen lisätietoa, tai onko opettajalla muutoin kiinnostusta ja myös aikaa kehittää opetustaan ja ohjauskäytäntöjään. Kuitenkin opasta voidaan pitää hyödyllisenä kaikille uusille opetustyöhön tuleville opettajille, sillä se toimii pedagogisena innoittajana ja perehdyttäjänä oman pedagogisen ajattelumaailman alkuaskeleilla.

LÄHTEET

- Elsinen, P., Lehto, T., Minkkinen, M., Oinasmaa, A., Miina, J., Palander, T., Pelkonen, P., Saastamoinen, O. ja Sikanen, L. 2001. Opettajan opas. Metsätieteellinen tiedekunta, Joensuun yliopisto.
- Innes, J. L. 2005. Multidisciplinarity, interdisciplinarity and training in forestry and forest research. *The Forestry Chronicle* 81: 324-329.
- Kanerva, K. 2005. Ohjaukselliset käytännöt yliopisto-opintojen alkuvaiheessa. Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden merkitykselliset kokemukset ensimmäisen opiskeluvuoden ohjauksesta. Pro gradu –tutkielma, Kasvatustiede, Kasvatustieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Karjalainen, A. 2009. Opetusopas Oulun yliopiston opettajalle. Oulun yliopisto, opetuksen kehittämissyksikkö. 64 s.
- Lunnan, A., Nylinder, M. ja Kärkkäinen, M. 2004. Forestry and economic development: research challenges and possibilities for future interdisciplinary research in technology and economics. *Scand. J. For. Res.* 19 (suppl. 5): 97-104.
- Luostarinen, K. ja Ovaskainen, H. 2009. Opetuksen ja ohjauksen opas opettajalle – O4. Metsätieteellinen tiedekunta, Joensuu yliopisto, 47 s.
- Mäkinen, P., Nokelainen, P., Raittinen, V., Peräkylä, L., ja Ihanainen, M. 2005. Verkkotutor. <http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/>
- Opetuksen ja opiskelun tuki. 2001. Opettajan opas onnistuneeseen opettamiseen. Teknillisen korkeakoulun Opetuksen ja opiskelun tuen julkaisuja 1/2001. Helsinki.
- Penttinen, L., Sarapik, S. ja Vallius-Leinonen, K. 2009. Opiskelijan äänellä ohjauksesta. Joensuun yliopiston ohjauskysely 2008. <http://www.joensuu.fi/urapalvelut/oppiaineryhmille/Opiskelijan%20aanella%20net.pdf>

KIRSI VALLIUS-LEINONEN (TOIM.)
*Opiskelijoiden ohjaus-
käytänteiden kehittäminen*

Artikkelijulkaisu esittelee W5W² – hankkeiden kokemuksia Joensuun yliopistosta vuosilta 2007-2009. Julkaisun tavoitteena on innostaa ja rohkaista kaikkia opetuksen ja ohjauksen kehittämistä kiinnostuneita suunnittelemaan ja toteuttamaan oman yksikön kulttuuriin sopivia opiskelijoiden opintoja edistäviä ohjauksen käytänteitä sekä toimia samalla W5W² -hankekauden loppuraporttina.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
General Series

ISBN 978-952-61-0144-6
ISSN 1798-5854